

БИЛТЕН

5
2001

Интернет адреса
на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса
на Агенцијата на Република Македонија за приватизација
<http://www.mpa.org.mk/>

Интернет адреса
на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса
на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, мај 2001

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	5
Функционална класификација на владините расходи	5
Бруто домашен производ	6
Цени	6
Работна сила (според Анкетата на работната сила)	7
Надворешно-трговска размена	7
Индустриското производство во 2001 година	8
Цените во 2001 година	8
Надворешно-трговската размена во 2001 година	10
Надворешен долг	11
Табела 2: Состојба на надворешниот долг	11
Буџетски приходи	12
Табела 3: Приходи на Буџетот на Република Македонија	13
Буџетски расходи	14
Табела 4: Расходи на Буџетот на Република Македонија	15
Табела 5: Буџет - Централна државна власт	16
Табела 6: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	17
Табела 7: Фонд за здравствено осигурување	18
Табела 8: Фонд за вработување	19
Табела 9: Фонд за магистрални и регионални патишта	20
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност	21
Табела 12: Македонска берза - Извештај за тргување од 1.04 до 30.04.2001	22
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	24
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	24

СТАТИИ

Д-р Греам Скот и Лин Мекензи - - Стратешко планирање и трансформација на Министерството за финансии	31
Роналд Крисман - Македонија - земја која гради демократија	36
Илона Кастро - Организација на Секторот за трезор	38
Михајло Маневски - Кривично-правна заштита на јавните финансии	40
Горан Анастасовски - Клириншката куќа и новиот платен промет	43
Дане Крстевски - Централната банка и нејзиниот РТГС систем	45
Горан Трајковски - Денационализација - услов за прогрес	49
Златко Антевски - Правната рамка-важен фактор за привлекување на странските инвестиции ..	51
Гордана Јанкулоска - - Законот против перење на пари - чекор кон намалување на сивата економија	54
д-р Сем Вакнин - Меѓународната трговија и македонската економија	57
М-р Анета Наумовска - Монетарна стратегија на Народната банка на Република Македонија ..	60
Фрејк Јанмаат - - Соработката меѓу Министерствата за финансии на Холандија и Република Македонија	64
Реформа на девизниот систем во Република Македонија	67

ПОЧИТУВАНИ,

Пред Вас е мајскиот број на Билтенот на Министерството за финансии. Иако мај е можеби најпријатниот месец во годината, сепак овој период за Македонија беше мошне тежок и исполнет со многу проблеми.

Терористите од Косово кои ја нападнаа земјата со (крајна) цел да запоседнат територии, продолжија со акции за реализација на својата утопистичка идеја.

И покрај апелот на целокупната меѓународна заедница за нивно повлекување, и покрај загубите кои на неколку наврати им ги нанесе македонските безбедносни органи, тие и понатаму се обидуваат да направат граѓанска војна во земјата и да ја постигнат својата цел.

Ова, меѓу другото, ни создаде и многу проблеми во економијата. Трошоците за национална безбедност нагло пораснаа и тоа има свое негативно влијание. Минатата година, според економските показатели, беше најдобрата економска година на Македонија во последните дваесет години. Планот и проекциите на Владата и меѓународните финансиски институции со кои Владата соработува, беше оваа година да биде подобра од најдобрата, од претходната. Наместо тоа, нападот на земјата и влегувањето во војна со албанските терористи, ја доведува земјата во тешкотии заради кои се потребни дополнителни мерки на фискалната и монетарната политика.

Сепак, и во овие услови, земјата ги продолжи есенцијалните реформски зафати, што резултираше со непрекинување на аражманите со ММФ и со Светската банка. Деновиве го завршивме редизајнирањето на аражманот ПРГФ/ЕФФ со ММФ, со што ги рedefиниравме економските таргети и ги прилагодивме на состојбите во кои се наоѓа земјата: реален пораст на БДП 2,5% (доколку борбите завршат јули - август), инфлација од 4% на годишно ниво, буџетски дефицит 6,5% од БДП, дефицит во платниот биланс од 65 милиони долари итн. Сè на сè, војната силно ќе ја погоди реалната економија (намалување на извозот, намалување на пот-

рошувачката и на индустриското производство итн.), но макроекономската состојба ќе остане стабилна, без посериозни турбуленции, без висока инфлација, без девалвација на домашната валута. Привремено, заради ублажување на буџетскиот дефицит во период од 6 месеци воведуваме данок на финансиски трансакции, односно на трансакциите на правните лица во земјата во висина од 0,5%. Тоа е мерка што фискалната политика ќе ја преземе за да ѝ помогне на монетарната политика во остварување на целта за успешна одбрана на земјата, одржување на стабилноста, и остварување на економската програма утврдена од Владата и поддржана од меѓународните финансиски институции.

Ние ќе ја добиеме борбата со терористите. Во овие неколку месеци земјата набави големо количество современа воена опрема, а економски исто така, иако со одредени штети, успешно, без сериозни удари, ќе ја надминеме сегашната состојба. Обидите што сега ги правиме се со политички средства да ги решиме проблемите. Така ќе се избегнат многу нови жртви и болката ќе биде помала.

Сепак, доколку тоа не успее, проблемот ќе мораме да го решиме со јазикот со кој разговараат терористите. А тоа ќе биде фатално за нив.

* * *

Најголемата економска реформа (според големината на подготовките, ефектите и ризиците) не само во оваа година, туку веројатно и во последните десетина години е реформата на платниот промет,

г-дин Никола
ГРУЕВСКИ

Министер за финансии

која после година и половина подготовки ќе започне да се имплементира од први јули оваа година.

Речиси сите подготовки се завршени, и во периодот од јули до декември оваа година сегашната кука наречена ЗПП, преку која на централизиран начин се врши платниот промет, ќе се трансформира и ќе влезе во нов систем на платен промет.

Покрај клириншката кука која ја основаа банките (за т.н. мали плаќања), и РТГС системот (за големите плаќања) кој се наоѓа во централната банка, од сегашниот ЗПП до крајот на оваа година ќе произлезат уште четири нови институции: централниот депозитар за хартии од вредност, централниот регистар, националната платежна картичка и Агенцијата за блокирани сметки. Дел од имотот на ЗПП ќе го купат домашните банки.

Клириншката кука и РТГС системот обезбедуваат сите плаќања во земјата од сега да се вршат преку банките, со што банките ќе имаат поголема прегледност на ликвидноста на клиентите и поголема комуникација со нив. Ова ќе им овозможи на банките подобро управување со сопствената ликвидност, поголеми профити и подоцна реален пад на каматните стапки. Платниот систем ќе се прилагоди на системот во Европската унија.

Централниот депозитар за хартии од вредност кој веќе започна да ги собира акционерските книги, и треба да почне да функционира (целосно) на први декември, ќе ги собере акционерските книги на сите акционерски друштва на исто место, ќе оневозможи какви било уцени и манипулации со малите акционери, ќе ја подобри ефикасноста на берзанското работење и исто како и клириншката кука, ќе биде приватно друштво кое се очекува да работи со добар профит. На почетокот го основа државата, а планот е, неколку месеци по неговото основање, да биде приватизирано од страна на брокерските куќи и банките.

Централниот регистар кој во себе содржи повеќе регистри, заради неговата природа на дејноста ќе остане државен, но сепак, се очекува, покрај тоа што ќе биде од голема корист на граѓаните и компаниите, да остварува и значителни приходи од своето работење. Тој е веќе готов, направен е според норвешкиот модел, со целосна поддршка на норвешката Влада, преку финансирање на овој проект и испраќање експерти за негова имплементација (на ист начин, преку норвешката Влада се креира и Централниот депозитар за хартии од вредност).

Агенцијата за блокирани сметки ќе биде привремена институција (две години) и треба да ги реши рецедивите од претходниот систем, а во овој период блокираните сметки ќе бидат решени и дел од нив мигрирани во банките.

Конечно, националната платежна картичка е за мене најинтересниот и најпредизвикувачкиот проект во моментот. Оваа институција веднаш по нејзиното основање, ќе биде приватизирана на банките (планот е тоа да биде јануари-април 2002 година) и се очекува да биде многу профитабилна.

Идејата е оваа картичка да стане масовно средство за плаќање во земјата, да го намали кеш плаќањето, да го зголеми работењето преку банкарскиот систем, а со тоа и ликвидноста на банките. Патем, ќе ги заштити граѓаните и од кражби.

Во прилог на воведувањето национална платежна картичка оди и воведувањето на фискалните машини, кое, во фази, треба да се имплементира од август оваа година до јуни следната година. Освен што треба да ги зголеми приходите во буџетот, овој проект предвидува секоја фискална машина да има и читач на пластична картичка, што значи, во гореспоменатиот период сите бутици, ресторани, супермаркети и секаков вид на продавници на мало, бензиски пумпи, таксисти итн. ќе имаат фискална машина и читач на пластична картичка. Едноставно кажано, националната пластична картичка ќе може да се употребува секаде, буквално секаде. Иако малку брутално (по сила на закон), земјата во овој поглед ќе скокне цели 15-20 години, колку што им беше потребно на многу развиени држави да ја наметнат културата и да ги убедат граѓаните во корисноста од плаќањето со картички.

Сите овие проекти во наредниот период, и покрај проблемите во земјата ќе доживеат своја поголема медиумска промоција, со што граѓаните во земјата ќе се уверат во корисноста од сите овие реформски зафати на Министерството за финансии и на Владата.

И секако, тоа е само дел од листата на реформски процеси за оваа година. Од први јули годинава стапува на сила новиот Закон за акцизите (направен во согласност со германскиот), наскоро Парламентот треба да го усвои Законот против перење пари, Законот за НБРМ, измените на Законот за трговски друштва со кои значително се олеснува регистрирањето на компаниите во земјата и се формира саморегулирачка сметководствена организација, а во септември се вршат измени на група закони за електронско тргување, вклучително и електронско банкарство, итн.

Секоја Ваша критика, ќе ја примиме како добронамерна. Секој Ваш предлог внимателно ќе го анализираме.

Со почит,
НИКОЛА ГРУЕВСКИ

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ

годишни податоци за Република Македонија

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Реален БДП	%	-9.1	-1.8	-1.2	0.8	1.5	2.9	2.7	5.1 *
Инфлација (просек)	%	349.8	121.8	15.9	3	4.4	1.2	-1.1	5.8 **
Инфлација (крај на период)	%	229.6	55.4	9.2	0.2	4.5	-1	2.3	6.1 **
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.8	-0.1	3.5
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	23.6	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1USD	44.6	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3
Извоз (Ф.О.В.)	USD млд.	1.06	1.08	1.20	1.15	1.20	1.31	1.19	1.32 *
Увоз (Ф.О.В.)	USD млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.91	1.78	2.08 *
Трговски биланс	USD млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.60	-0.59	-0.76 *
Биланс на тековна сметка (со грантови)	USD млд.	0.02	-0.16	-0.22	-0.28	-0.27	-0.31	-0.11	-0.13 ***
како % од БДП	%	0.6	-4.7	-5.0	-6.5	-7.4	-8.7	-3.0*	-3.4 *
Девизни резерви	USD млд.	0.12	0.16	0.27	0.27	0.28	0.34	0.46	0.71
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	2.1	2.3	3.1	3.5 *
Надворешен долг	USD млд.	n.a.	n.a.	1.44	1.17	1.13	1.40	1.44	1.43 *
како % од БДП	%	n.a.	n.a.	32.3	26.6	30.5	41.5	43.4	45.7 *

* Претходни податоци

** Во 2000 година инфлацијата е прикажана преку трошоците на живот.

*** Податокот е заклучно со 30.11.2000

Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија.

ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ ВО ЗЕМЈИТЕ-КАНДИДАТИ ЗА ПРИЕМ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

	Реален БДП				Потрошувачки цени ¹⁾				Тековна сметка (салдо) ²⁾			
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Кандидати за прием во Европската унија	1.9	3.8	3.9	4.3	11.2	13.1	9.9	6.4	-5.8	-5.2	-5.0	-4.8
Бугарија	2.4	5.0	5.0	5.0	2.6	10.4	8.5	3.2	-5.5	-5.5	-4.4	-3.9
Кипар	4.5	5.0	4.5	4.0	1.8	4.1	2.7	2.7	-4.5	-8.0	-5.3	-4.6
Чешка република	-0.8	3.1	3.0	3.5	2.1	3.9	4.2	4.4	-3.0	-4.8	-4.7	-4.3
Естонија	-1.1	6.4	5.5	5.5	3.3	4.0	5.0	2.8	-5.8	-6.7	-7.2	-6.7
Унгарија	4.5	5.3	4.9	4.7	10.0	9.8	8.5	6.4	-4.3	-3.5	-5.1	-5.1
Латвија	1.1	5.5	6.0	6.0	2.4	2.7	2.1	3.0	-9.7	-7.2	-6.6	-5.5
Литванија	-4.2	2.7	3.2	3.8	0.8	1.0	1.3	2.6	-11.2	-6.9	-6.7	-6.3
Малта	3.5	3.2	4.3	3.3	2.5	2.5	2.5	2.5	-3.7	-3.9	-3.7	-3.1
Полска	4.1	4.1	4.0	4.5	7.3	10.1	7.0	5.0	-7.5	-6.1	-5.4	-5.0
Романија	-3.2	2.0	3.0	4.0	45.8	45.7	34.2	16.4	-3.8	-3.7	-4.4	-4.8
Словачка	1.9	2.2	3.1	4.4	1.7	12.0	6.9	6.0	-5.7	-3.6	-4.8	-4.9
Словенија	5.2	4.9	4.5	4.0	6.2	8.9	7.0	5.0	-3.9	-3.2	-2.7	-2.4

¹⁾ Годишен просек.²⁾ Процент од БДП.

Извор: World Economic Outlook, May 2001, International Monetary Fund, Washington D.C.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

Извор: Државен завод за статистика

* Претходни податоци

- во мил. САД долари

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ¹⁾	3,351	3,390	3,439	3,540	3,633	3,290

Извор: Државен завод за статистика

- во САД долари

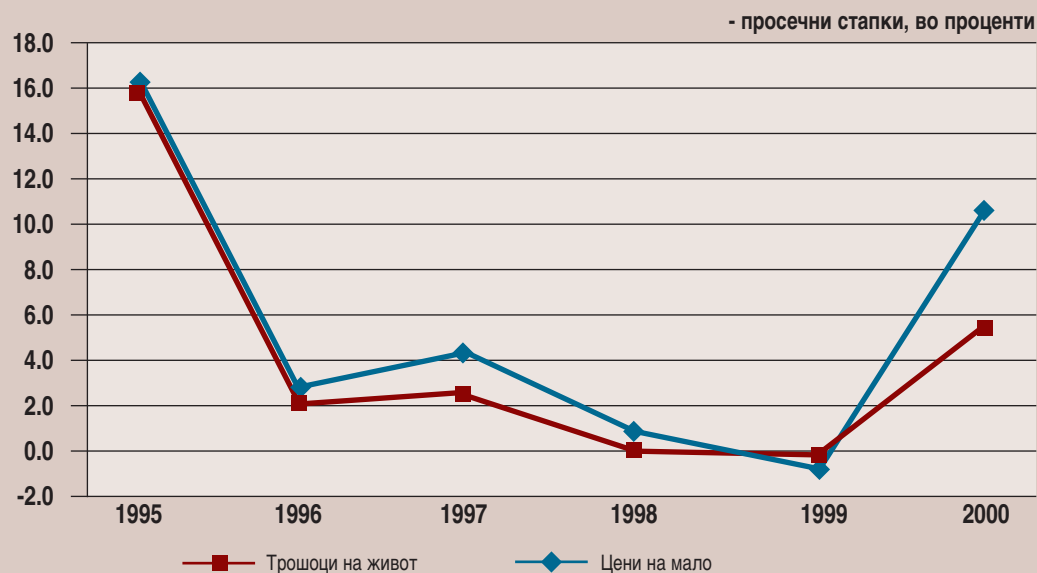
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ по жител¹⁾	1,705	1,709	1,722	1,763	1,796	1,885

Извор: Државен завод за статистика

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. При тоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Проценка.

ЦЕНИ

- просечни стапки, во проценти

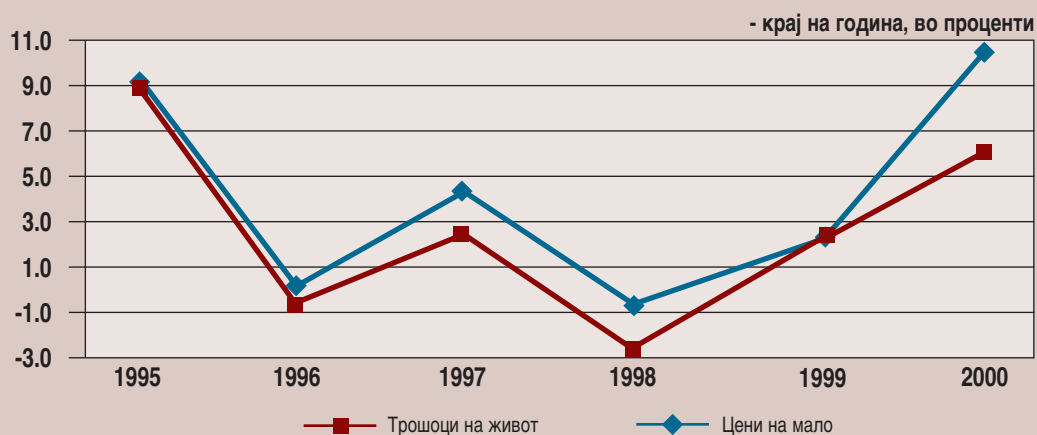
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8
Цени на мало	15.9	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6

Извор: Државен завод за статистика

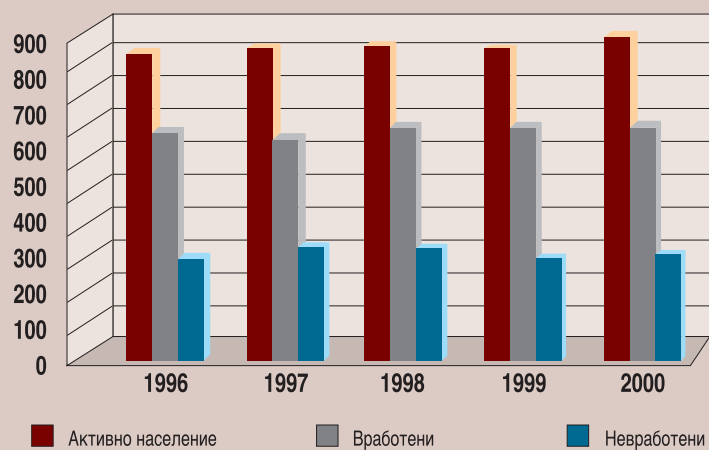
- крај на година, во проценти

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8

ЦЕНИ

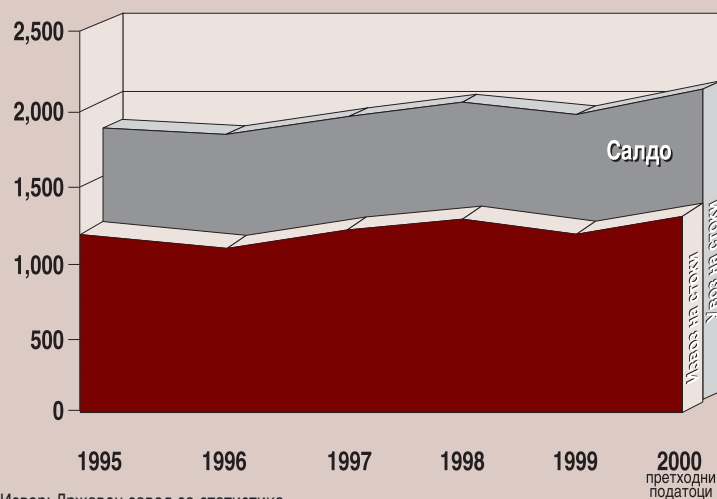
Извор: Државен завод за статистика

РАБОТНА СИЛА
(според Анкетата на работната сила)

Извор: Државен завод за статистика

	- во илјади лица				
	1996	1997	1998	1999	2000
Активно население	789.1	800.5	823.8	806.7	811.6
Вработени	537.6	512.3	539.8	545.2	549.8
Невработени	251.5	288.2	284.1	261.4	261.7

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Извор: Државен завод за статистика

	- во мил. САД долари					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾
Извоз на стоки	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,319
Увоз на стоки	1,719	1,627	1,779	1,915	1,796	2,085
Салдо	-715	-634	-686	-777	-671	-766

1) Претходни податоци

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

По влошувањето на безбедносната ситуација во земјата во март и регистрираниот пад на индустриското производство од 8,7% во првиот квартал од годината, во четвртиот месец од годината се забележува извесно закрепнување. Имено, во април 2001 година во однос на претходниот месец е остварен благ пораст од 1%, кој пред сè, се должи на зголемувањето на производството на средствата за труд (19,4%) и стоките за широка потрошувачка (6,7%), додека производството за материјали за репродукција е намалено за 4,4%.

Од вкупно застапените 32 индустриски гранки во април 2001 година, во 10 гранки производството во индустријата е повисоко во споредба со претходниот месец. Особено за одбележување е високиот пораст на преработката на обоени метали (за 140%), производството на прехранбени производи (за 27,9%), производството на пијалоци (за 25,3%), производството на градежни материјал (за 15,1%) и црната металургија (за 11,8%).

Во однос на истиот месец во 2000 година, индустриското производство во април оваа година бележи пад од 7,5%. Особено изразено на годишно ниво е намалувањето кај машиноградбата (за 58,7%), производството на неметални минерали (за 47,7%), преработката на каучук (за 42,3%) и производството и преработката на тутун (за 37,9%).

Во периодот јануари-април 2001 година во споредба со истиот период од претходната година производството бележи намалување од 4%, пред сè, како резултат на падот на производство на материјали за репродукција од 12,3%. Истовремено, остварен е пораст кај средствата за труд од 50,7% и кај стоката за широка потрошувачка од 5,7%.

ЦЕНИ

Во април 2001 година, **трошоците на живот** остварија месечно поместување од 0,9%. Во тие рамки, особено е висок растот на цените на стоките (дури 1,0%). Наспроти нив, услугите забележаа сосема незначителен раст (0,1%). Со оглед на тоа што овие групации остварија слични движења и во февруари и март, новиот пораст (IV/XII) кај стоките изнесува 2,2%, а кај услугите 1,5%.

Врз основа на овие движења, вкупните трошоци на живот остварија т.н. нов пораст од 2,1%. Во тие рамки, особено висок пораст забележаа трошоците за исхрана (4,8%) и трошоците за стан (станарина, вода и услуги) - 4,3%. Остварувањето на ваквиот раст, токму кај посочените групации, е доста значајно доколку се има предвид дека тие, гледано заедно, учествуваат со над половина во вкупната структура на трошоците на живот.

И покрај остварениот релативно висок месечен пораст, просечниот раст во првите четири месеци, во однос на истиот период од минатата година е понизок од истоветната релација за периодот јануари-март. Имено, наспроти 5,0% во периодот јануари-март 2001 година, во периодот јануари-април е забележан пораст од 4,7%. Ваквиот понизок показател за првите четири месеца, се должи на значително променетата пресметковна база, од онаа што била основа за тоа за периодот јануари-март и на понискиот степен на месечен раст на трошоците на живот во април месец оваа, наспроти месечното поместување во април месец минатата година. Имено, трошоците на живот во април месец 2000 година, како резултат на високиот еднократен ценовен удар, по основ на воведувањето на данокот на додадена вредност, забележаа пораст од дури 4,1%.

Цените на мало во изминатите четири месеци од годината забележаа сосем мал нов пораст (0,2%). Меѓу-

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Индустриско производство	2001 година - индекси			
	I	II	III	IV
Тековен месец / претходен месец	75.5	104.7	106.2	101.0
Кумулативен период на изминатите месеци/ ист период од претходната година	100.4	96.6	91.3	92.5
Тековен месец / ист месец претходна година	100.4	93.2	83.1	96.0

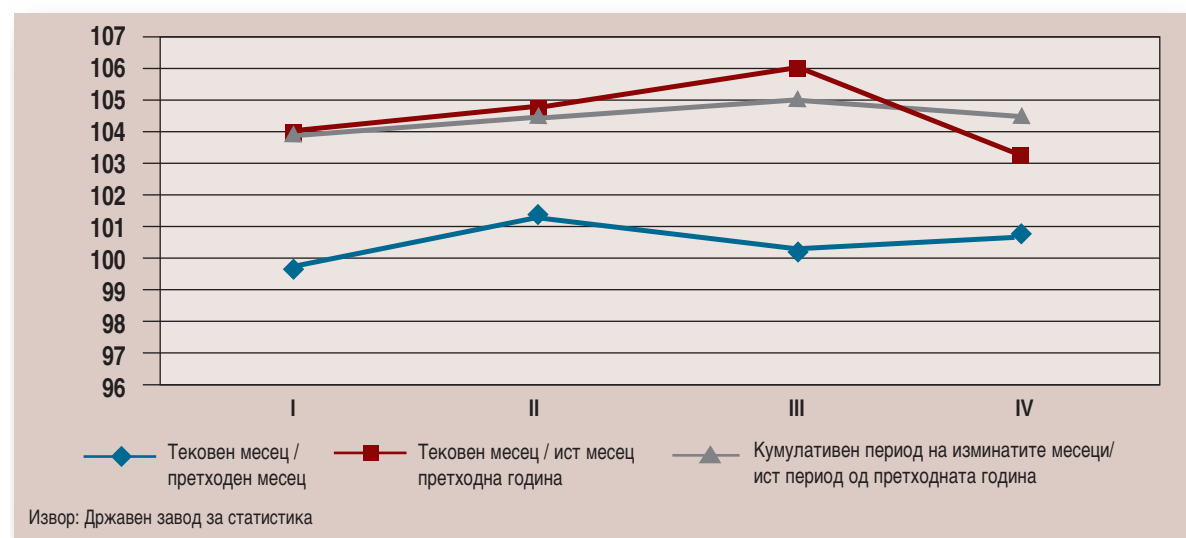

тоа, увидот на просечниот раст на овие цени во периодот јануари-април оваа, во однос на истиот период од минатата година, покажува пораст кој што е дури за 2 процентни поена повисок од оној на трошоците на живот. Ова е пред сè резултат на речиси двојно пови-сокиот пораст на цените на мало во претходната годи-

на во споредба со споменатиот вид трошоци (во 2000 година цените на мало остварија нов пораст од 10,6%, просечен годишен од 10,8% и на таа основа, т.н. “пренос на цени” од 4,8%, додека трошоците на живот остварија 5,8%, 6,1% и 3,3%, респективно).

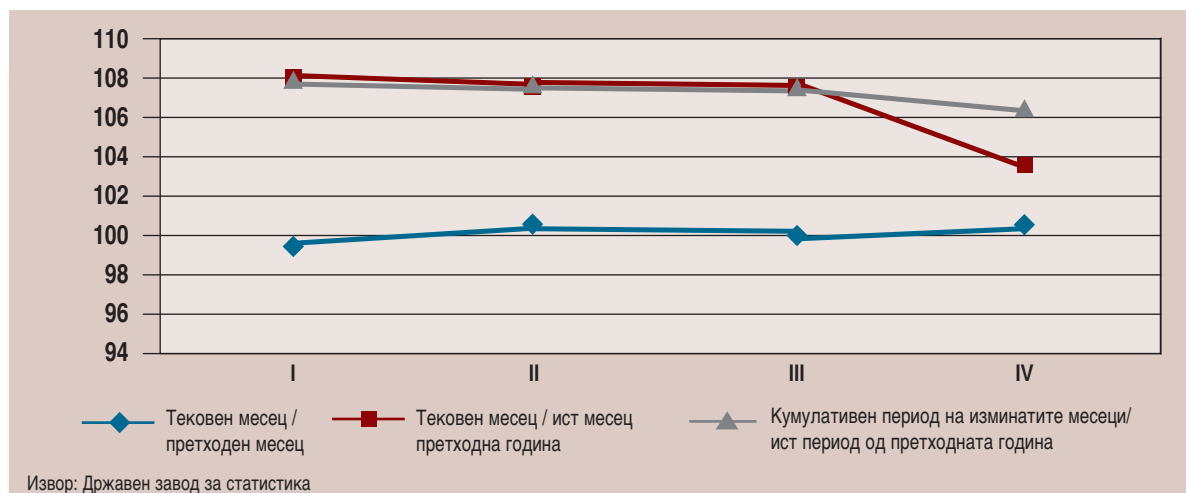
ТРОШОЦИ НА ЖИВОТ

Трошоци на живот	2001 година (по месеци) - индекси			
	I	II	III	IV
Тековен месец / претходен месец	99.7	101.3	100.1	100.9
Тековен месец / ист месец претходна година	104.1	104.7	106.0	103.2
Кумулативен период на изминатите месеци/ист период од претходната година	104.1	104.4	105.0	104.7

ЦЕНИ НА МАЛО

Цени на мало	2001 година (по месеци) - индекси			
	I	II	III	IV
Тековен месец / претходен месец	99.5	100.4	100.0	100.3
Тековен месец / ист месец претходна година	108.0	107.4	107.5	103.5
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	108.0	107.7	107.6	106.7

НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Обемот на стоковната размена на Република Македонија со странство во периодот јануари-април 2001 година изнесува 913,3 милиони долари и е за 21,9% понизок во однос на истиот период претходната година. Притоа, извозот во вкупната размена учествува со 42,4%, а увозот со 57,6%. Покриеноста на увозот со извоз е 73,6%, додека салдото на размената е негативно и изнесува 138,7 милиони долари. Во однос на периодот јануари-април 2000 година салдото е значително намалено и тоа за 160,5 милиони долари, односно за 46,4%. Намалувањето на дефицитот ја потврдува состојбата на енормниот увоз во март 2000 година, кој беше резултат на психозата од воведувањето и примената на данокот на додадена вредност.

Во текот на април, извозот на македонски стоки изнесуваше 95,3 милиони долари, што е за 13,9% помалку во однос на претходниот месец. Истовремено, во април е реализиран увоз на стоки во вредност од 126,6 милиони долари, односно 15,6% помалку споредено со март оваа година. Во споредба со истиот месец во 2000 година, индексот на надворешно-трговската размена во април оваа година е намален за 4,1%.

Во периодот јануари-април оваа година, најголемо учество во извозот имаа разните готови производи (32,9%), производите класирани според материјалот (31,3%) и пијалците и тутунот (10,9%), а кај увозот доминираа разните трансакции и неспомнатата стока (24,6%), минералните горива и мазива (15,5%) и машините и транспортните уреди (15,1%).

Набљудувано според економската намена на стоките, во првите четири месеци од годината извозот на стоки за широка потрошувачка достигна 189,7 милиони долари, односно 49,0% од вкупниот извоз, а веднаш потоа следи

извозот на производи за репродукција со 188,0 милиони долари (48,5%). Состојбите на страната на увозот покажуваат зголемување на учеството на увозот на производи за репродукција (69,9%) за сметка на увозот на стоки за широка потрошувачка (19,3%).

Анализирано според производи, во разгледуваниот период, најголеми приливи се остварени од извозот на топовалани производи од железо (30,3 милиони долари), женски блузи и кошули (25,1 милиони долари) и нелегиран цинк (20,0 милиони долари). На страната на увозот доминираат нафтата и маслата (53,6 милиони долари) и моторните возила (11,2 милиони долари).

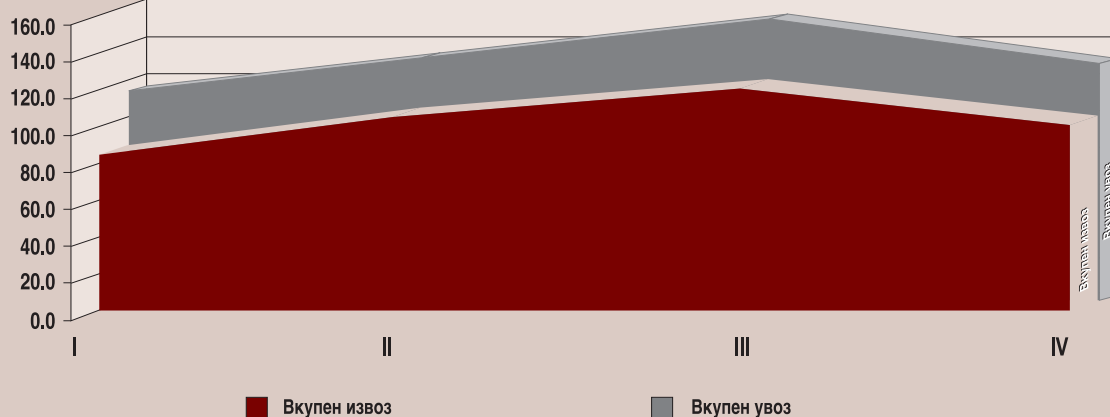
Во поглед на насоченоста на надворешно-трговската размена, во првите четири месеци од годината, групацијата на развиени земји и понатаму е најголем трговски партнер на Република Македонија, со учество од 63,5% во извозот и 48,4% во увозот. Притоа, најголем дел од извозот на македонски стоки се остварува во земјите членки на ЕУ (47,2%), а на републиките од поранешна СФРЈ отпаѓаат 30,8%. Истовремено, доминира увозот на стоки од земјите членки на ЕУ (39,1%), по што следуваат земјите од Централна и Источна Европа (26,9%) и републиките од поранешна СФРЈ (19,5%).

Набљудувано по одделни земји, Германија останува најзначајниот трговски партнер на Република Македонија со учество од 16,8% во вкупната размена (22,0% во извозот и 12,9% во увозот). Потоа следува СР Југославија со 14,8% (22,6% кај извозот и 9,0% кај увозот), додека Грција е третиот трговски партнер на Република Македонија со учество од 8,6%. Потоа, следуваат Русија (7,2%), Италија (6,0%), САД (5,9%), Словенија (5,2%) итн.

Месечни показатели

- во милиони САД долари

Надворешно - трговска размена	I - XII 2000	I - IV 2001	I	II	III	IV
Вкупен извоз	1317.8	387.3	82.0	98.8	110.8	95.4
Вкупен увоз	2081.0	526.0	117.6	129.5	150.0	126.6
Салдо	-763.2	-138.7	-35.6	-30.7	-39.2	-31.2

Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на долгорочни и среднорочни кредити во првите четири месеци од оваа година бележи благ пад од 1 милион долари (или 0,1%) во однос на состојбата на долгот на крајот на 2000 година, достигнувајќи на тој начин ниво од 1.426,6 милиони долари.

Најголемиот дел од надворешниот долг е кон официјалните (мултилатерални и билатерални) кредитори и е во висина до 1.020,6 милиони долари, додека долгот кон приватните кредитори изнесува 406 милиони долари.

Во однос на официјалните кредитори, Република Македонија должи 710,7 милиони долари, односно 69,6% од вкупниот долг кон мултилатералните кредитори, што во споредба со состојбата на долгот на крајот на 2000 година претставува благ пораст од околу 1,8 милиони долари. Ова зголемување се должи на забрзаната динамика на повлекување на средства од мултилатералните кредитори во првите четири месеци од годината. Кај билатералните кредитори остварено е намалување на долгот од 6,4 милиони долари, кое во голем дел се должи на отплатата на обврските кон Парискиот клуб на кредитори. Имено,

од септември минатата година Република Македонија започна со редовно сервисирање на доспеаните обврски кон земјите од Парискиот клуб на кредитори.

Во однос на приватните кредитори, споредено со крајот на 2000 година, во првите четири месеци од годината остварено е зголемување на долгот во износ од 3,6 милиони долари. Ова се должи, пред сè, на зголемувањето на долгот на комерцијалните банки кон Лондонскиот клуб на кредитори.

Врз основа на договорената тригодишна макроекономска рамка со Меѓународниот монетарен фонд предвидено е постепено намалување на постоечкиот дефицит во платниот биланс и внимателно дизајнирање на натамошното задолжување на земјата, особено во поглед на кредитното задолжување под неконцесионални услови.

Според планот на отплата на обврските во периодот од 01.05-31.12.2001 година, на нето основа треба да се платат обврските во износ од 131,4 милиони долари, од кои 91 милиони долари се обврски по доспеана главнина, а 40,4 милиони долари се обврски по доспеана камата.

СОСТОЈБА НА НАДВОРЕШНИОТ ДОЛГ

(по користени среднорочни и долгорочни кредити и заеми)

Во милиони САД долари	31.12. 1998	31.12. 1999	31.12. 2000	30.04. 2001	План на отплата 01.05 - 31.12.2001		
					главнина	камата	вкупно
	1	2	3	4	5	6	7
1. ОФИЦИЈАЛНИ КРЕДИТОРИ	1004.2	1030.8	1025.2	1020.6	62.6	27.1	89.7
1.1. Мултилатерални кредитори	683.7	713.7	708.9	710.7	46.8	19.5	66.3
1.1.1 IMF	114.2	113.2	81.6	74.7	4.7	1.6	6.2
1.1.2 IBRD	114.8	116.8	116.5	121.1	2.6	5.0	7.6
1.1.3 IFC	55.5	56.9	57.1	56.5	19.1	4.4	23.5
1.1.4 IDA	179.1	221.9	245.7	244.0	0.0	1.1	1.1
1.1.5 EIB	54.3	68.3	67.4	71.2	1.4	1.7	3.2
1.1.6 EUROFIMA	21.9	17.1	16.7	14.0	2.0	0.6	2.7
1.1.7 Совет на Европска развојна банка	4.8	4.6	7.0	6.3	0.5	0.2	0.7
1.1.8 EBRD	90.1	72.3	76.6	74.5	16.5	3.7	20.2
1.1.9 Европска Унија	48.1	40.8	37.2	45.1	0.0	1.2	1.2
1.1.10 IFAD	0.8	1.7	3.1	3.2	0.0	0.0	0.0
1.2. Билатерални кредитори	320.5	317.1	316.3	309.9	15.8	7.6	23.4
1.2.1. Париски клуб на доверители	312.6	279.6	264.5	249.7	12.4	6.1	18.4
1.2.2. Новосклучени кредити	7.9	37.5	51.8	60.2	3.4	1.5	5.0
2. ПРИВАТНИ КРЕДИТОРИ	394.4	407.7	402.4	406.0	28.4	13.3	41.7
2.1. Комерцијални банки (Лондонски клуб)	243.1	250.2	252.7	258.0	0.0	8.5	8.5
2.2. Останати	151.3	157.5	149.7	148.0	28.4	4.8	26.7
2.2.1. Банки и финансиски институции	124.5	131.6	118.8	116.9	5.3	1.2	6.5
2.2.2. Претпријатија (приватни кредитори)	26.7	25.9	30.9	31.1	23.1	3.6	26.7
ВКУПНО (1+2)	1398.6	1438.5	1427.6	1426.6	91.0	40.4	131.4

Извор: Квартални билтени на НБРМ и интерни податоци на Министерството за финансии.

БУЏЕТСКИ ПРИХОДИ

Вкупните приходи на централниот буџет во периодот јануари-април 2001 година достигнаа ниво од 17.018 милиони денари, што претставува 27,9% од планираните приходи за 2001 година. Во однос на истиот период минатата година кога се остварени 18.529 милиони денари, буџетските приходи во првите четири месеци од 2001 година бележат намалување од 8,2%.

Намалувањето на приходите е забележливо кај повеќето видови на даноци, а посебно кај персоналниот данок на доход и данокот од меѓународна трговија и трансакции. Приходите од персоналниот данок на доход се остварени во висина од 2.460 милиони денари, што претставува намалување од 26,3% во споредба со истиот период од минатата година. Меѓутоа, потребно е да се истакне дека ваквото намалување реално и се очекуваше, со оглед на тоа што во февруари оваа година се изврши измена на Законот за персоналниот данок на доход и намалување на стапките на данокот. Исто така, драстично потфрлање на приходите (43,4% во однос на минатата година) евидентирано е кај данокот од меѓународна трговија и трансакции (царини и увозни давачки), што е, пред сè, резултат на намалениот обем на увоз на стоки во Република Македонија предизвикан од влошената безбедносна ситуација во земјата.

Во периодот јануари-април 2001 година, остварени се приходи од акцизи во износ од 3.488 милиони денари, што претставува 26,8% од планираните. Тука е потребно да се нагласи дека и покрај зголемената уплата на акциза од нафтени деривати во износ од 428 милиони денари споредено со лани, вкупните приходи од акцизи бележат намалување од 0,9%, што се должи на еноормно ниските приходи од акцизи од патнички автомобили во износ од 149 милиони денари, односно само 12,3% од планираните.

Повисоки приходи во однос на минатогодишните се евидентирани кај данокот од добивка и данокот на додадена вредност. Така, од данокот на добивка се остварени приходи во висина од 1.166 милиони денари, или 38,6% од планираните за 2001, додека во однос на истиот период минатата година, приходите се повисоки за 8,1%. Во исто време, од данокот на додадена вредност, кој во структурата на вкупните даночни приходи учествува со 36,7%, се остварени приходи во висина од 6.176 милиони денари или 33,8% од планираните. Во однос на истиот период минатата година кога се остварени 4.150 милиони денари, реализирано е зголемување од 48,9%.

Неданочните приходи (претприемачки приход и приход од имот, такси и надоместоци, како и други владини услуги) како значајна компонента на буџетските приходи, во периодот јануари-април 2001 година изнесуваа 1.321 милиони денари. Повисокиот прилив на овие приходи во однос на минатата година се должи на приходите од јавните финансиски и нефинансиски институции реализирани во овој период, како и од каматите на депозитите во комерцијалните банки.

Што се однесува до задолжувањето во странство, во април 2001 година не е евидентирано дополнително задолжување кај меѓународните финансиски институции.

Со оглед на тоа што даночните приходи оваа година се речиси на исто ниво како и минатата, главната причина за намалувањето на вкупните приходи на централниот буџет во однос на минатата година е задолжувањето кај меѓународните развојни агенции. Имено, во април 2000 година по таа основа е реализиран прилив од 1.088 милиони денари, со што е создадена мошне висока споредбена основа.

³¹ Поради редовните сметководствени корекции, извршената рекласификација на одделни приходи на аналитичко ниво и проширувањето на опфатот на одделни категории приходи, износите може да се разликуваат во однос на оние во минатите броеви на билтенот.

ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000 година по квартали и 2001 година по месеци)

(во милиони денари)

Вид на приходи	Остварени приходи во 2000 година	Остварени приходи по квартали				Планирано со Буџетот за 2001 година	Остварено во				Остварени приходи по месеци			
		К - 1 2000 година	К - 2 2000 година	К - 3 2000 година	К - 4 2000 година		јануари-април 2001 година	јуни 2001 година	јули 2001 година	август 2001 година	септември 2001 година	октомври 2001 година	ноември 2001 година	декември 2001 година
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
БИЛАНС НА ПРИХОДИТЕ	63,097	12,926	17,326	14,039	18,806	60,980	17,018	4,499	4,125	4,704	3,739	4,704	4,704	3,739
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	56,760	11,661	14,682	13,969	16,448	53,035	16,392	4,446	3,504	4,704	3,738	4,704	4,704	3,738
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	51,120	10,905	13,409	13,034	13,769	49,728	15,071	4,261	3,256	4,091	3,463	4,091	4,091	3,463
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	13,586	3,325	3,206	3,383	3,672	10,815	3,626	926	890	1,041	768	890	1,041	768
Персонален данок од доход	10,793	2,421	2,658	2,683	3,031	7,789	2,460	715	575	583	587	575	583	587
Данок од добивка	2,793	903	548	700	641	3,026	1,166	211	315	458	182	315	458	182
Домашни даноци на стоки и услуги	29,733	5,380	8,083	8,154	8,116	31,248	9,664	2,900	1,859	2,544	2,362	1,859	2,544	2,362
Данок на промет и ДДВ (од 1.04.2000)	17,452	2,977	4,609	4,657	5,209	18,254	6,176	2,252	1,042	1,585	1,298	1,042	1,585	1,298
Акцизи	12,281	2,403	3,474	3,497	2,906	12,994	3,488	647	817	960	1,064	817	960	1,064
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	7,733	2,176	2,116	1,466	1,976	7,595	1,670	424	457	500	289	457	500	289
Увозни давачки	6,040	1,768	1,634	1,129	1,509	5,911	1,279	338	361	365	215	361	365	215
Други увозни давачки и такси	1,693	408	482	337	466	1,684	391	86	96	135	74	96	135	74
Други даноци	63	24	4	31	4	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	63	24	4	31	4	60	0	0	0	0	0	0	0	0
Даноци од специфични услуги	5	1	0	0	1	10	1	0	0	0	0	0	0	0
Комунални даноци	5	1	0	0	1	10	1	0	0	0	0	0	0	0
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	0	0	0	0	0	0	110	11	50	6	44	50	6	44
Дозволи за вршење дејност	0	0	0	0	0	0	105	10	48	4	43	48	4	43
Такса за моторни возила	0	0	0	0	0	0	5	1	2	1	1	2	1	1
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	3,023	725	895	704	702	3,307	1,321	185	249	612	275	249	612	275
Претприемачки приход и приход од имот	1,133	259	404	246	224	1,287	755	84	124	394	152	124	394	152
Профит од дополнителни активности на Владини институции	15	0	0	0	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции	697	235	307	125	30	800	508	52	70	320	67	70	320	67
Други приходи од имот	421	24	98	121	179	487	246	33	54	74	85	54	74	85
Такси и надоместоци	1,216	305	331	269	313	1,420	341	70	69	109	92	69	109	92
Парични казни	170	35	54	22	59	170	40	17	5	8	9	5	8	9
Судски такси	495	143	137	95	119	600	137	17	32	48	40	32	48	40
Административни такси	551	126	140	150	135	650	164	35	32	53	43	32	53	43
Други Владини услуги	325	71	71	90	93	200	208	28	47	105	27	47	105	27
Други неданочни приходи	349	91	88	99	71	400	17	3	8	3	3	8	3	3
КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	2,617	30	378	231	1,977	887	7	3	3	1	0	3	1	0
Продажба на капитални средства	2,617	30	378	231	1,977	887	1	1	0	0	0	0	0	0
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	0	0	0	0	0	0	6	2	3	1	0	3	1	0
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	4,155	850	1,523	70	1,713	1,778	12	0	12	0	0	12	0	0
Трансфери од други нивоа на власт	717	717	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Донации од странство	3,438	133	1,523	70	1,713	1,778	12	0	12	0	0	12	0	0
Општи и тековни донации	3,438	133	1,523	70	1,713	1,778	12	0	12	0	0	12	0	0
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	2,182	416	1,120	0	645	5,280	607	0	607	0	0	607	0	0
Меѓународни развојни агенции	2,182	416	1,120	0	645	5,280	607	0	607	0	0	607	0	0
Задолжувања кај меѓународни развојни агенции	2,182	416	1,120	0	645	5,280	607	0	607	0	0	607	0	0

БУЏЕТСКИ РАСХОДИ

Трендот на благ пораст на вкупните расходи на централниот буџет продолжи и во април 2001 година, достигнувајќи износ од 17.999 милиони денари за првите четири месеци од оваа година или 29,5% во однос на планот за 2001 година. Во споредба со истиот период од 2000 година остварен е пораст од 13,0%, кој главно се должи на зголемените тековни трошоци, чие учество во буџетската потрошувачка е мошне високо високо (86,3% во разгледуваниот период). При тоа, за одбележување е и фактот што остварените расходи во април 2001 година во износ од 4.981 милиони денари се речиси во висина на месечниот просек на буџетското трошење минатата година.

За плати и надоместоци во првите четири месеци од годината се исплатени 5.522 милиони денари или 36,2% од планираните трошоци за оваа година. Поради несоодветната споредбена основа од минатата година (во јануари 2000 година се исплатени дел од платите за декември 1999 година), динамиката на исплатените средства за плати и надоместоци е повеќе воочлива на месечна основа. Имено, во април оваа година исплатените средства за плати и надоместоци изнесуваа 1.330 милиони денари или 7,1% помалку во однос на истиот месец 2000 година. Намалувањето на трошоците е во најголема мера резултат на реформските напори за намалување на бројот на вработени во јавната администрација.

Од планираните 6.380 милиони денари за стоки и услуги во првите четири месеци од годинава се извршени 3.224 милиони денари или 50,5% од планот. Врз високиот процент на искористеност на планираните средства за стоки и услуги, мошне силно влијание има влошената состојба во земјата и неминовната потреба од дополнителни трошоци за национална безбедност. Во рамките на структурата на овие трошоци најзабележлив е порастот на трошоците за материјали (повеќе од 2 пати), на кои во разгледуваниот период отпаѓаат 53,2% од вкупните трошоци за стоки и услуги.

Тековните трансфери во периодот јануари-април 2001 година беа реализирани во износ од 5.462 мили-

они денари или 24,1% во однос на планот. Од планираните 835 милиони денари наменети за реформа на јавната администрација, во првите четири месеци од годината се остварени 387 милиони денари или 46,3%, додека од предвидените средства за структурни реформи во висина од 980 милиони денари, се извршени само 58 милиони денари.

Каматните плаќања во разгледуваниот период беа остварени во висина од 1.319 милиони денари, од кои најголемиот дел се по основ на странски кредити (75,3%). Каматите по домашни кредити, за кои се исплатени 325 милиони денари, се всушност камати за издадените обврзници за исплатување на депонираниите девизни влогови на граѓаните по кои гарант е Република Македонија, обврзниците издадени за санација на Стопанска банка и сл.

Капиталните расходи во првите четири месеци од оваа година достигнаа 1.320 милиони денари, или за 47,5% повеќе во однос на соодветниот период во 1999 година. Почнувајќи од март годинава, забележлив е мошне висок пораст на оваа категорија буџетски трошоци, што е исклучиво резултат на вонредните трошоци за национална безбедност. Иако и воената компонента на капиталните трошоци генерира извесни мултипликативни ефекти во економијата, сепак, по нормализирањето на безбедносната ситуација, се очекува економскиот раст за оваа година да се темели на дополнителното зголемување на учеството на јавните инвестиции во буџетската потрошувачка, т.е. приоритетните инвестициони проекти финансирани од приходите од приватизација на Македонски телекомуникации.

Во разгледуваниот период, капиталните трансфери од централниот буџет беа остварени во износ од 545 милиони денари, што претставува зголемување од 40,8% во однос на првите четири месеци минатата година.

Истовремено, за отплата на главница по домашен и надворешен долг се исплатени 969 милиони денари, односно за 31,3% повеќе во однос на истиот период минатата година.

РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000 година по квартали и 2001 година по месеци)

(во милиони денари)

Вид на расходи	Остварени расходи во 2000 година	Остварени расходи по квартали				Планирано со Буџетот за 2001 година	Остварено во јануари-април 2001 година				Остварени расходи по месеци			
		К - 1 2000 година	К - 2 2000 година	К - 3 2000 година	К - 4 2000 година		7	8	9	10	Јануари 2001 година	Фебруари 2001 година	Март 2001 година	Април 2001 година
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
ВКУПНИ РАСХОДИ	57,689	10,477	13,618	10,999	22,596	60,980	17,999	4,970	3,482	4,567	4,981	4,981	4,981	4,981
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	46,985	8,843	11,773	9,682	16,688	48,489	15,526	3,850	3,153	4,120	4,402	4,402	4,402	4,402
Плати, наемнини и надоместоци	16,285	3,550	4,380	4,012	4,343	15,270	5,552	1,424	1,342	1,426	1,330	1,330	1,330	1,330
Основни плати и наемнини	14,383	3,119	3,823	3,654	3,787	13,360	4,775	1,240	1,150	1,231	1,153	1,153	1,153	1,153
Надоместоци	1,902	432	556	358	556	1,909	747	183	193	195	176	176	176	176
Стоки и услуги	6,294	1,238	1,621	1,344	2,090	6,363	3,224	380	347	1,103	1,394	1,394	1,394	1,394
Патни и дневни трошоци	300	72	69	68	91	455	448	25	25	181	217	217	217	217
Комунални услуги	375	112	62	61	140	496	175	25	26	75	49	49	49	49
Трошоци за затоплување	486	174	62	52	198	696	312	46	87	136	43	43	43	43
Материјали	3,076	533	679	740	1,124	2,446	1,715	196	99	539	881	881	881	881
Трошоци за транспорт	199	57	40	39	63	271	140	15	22	54	49	49	49	49
Тековно (рутинско) одржување	126	18	26	23	59	144	34	8	3	10	13	13	13	13
Договорни услуги	819	161	224	197	237	1,226	246	54	59	64	69	69	69	69
Други оперативни трошоци	913	112	459	163	178	628	155	11	26	43	74	74	74	74
Тековни трансфери	22,790	3,841	5,142	4,325	9,482	22,695	5,462	1,197	1,317	1,544	1,404	1,404	1,404	1,404
Трансфери на владини институции	2,386	378	500	285	1,123	1,997	467	95	52	157	162	162	162	162
лица и на нестопански организации	13,328	3,064	2,826	3,428	4,010	13,582	4,309	1,077	1,094	1,077	1,060	1,060	1,060	1,060
Трансфери по основ на субвенции	7,076	399	1,816	512	4,349	7,115	687	25	172	309	181	181	181	181
Каматни плаќања	1,616	241	629	0	773	4,162	1,319	850	146	47	275	275	275	275
Камата на домашни кредити	0	0	0	0	0	1,111	325	1	40	0	284	284	284	284
Камата на странски кредити	1,616	214	629	0	773	3,051	993	850	106	47	-10	-10	-10	-10
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	5,186	624	775	1,153	2,635	6,155	1,320	179	208	383	549	549	549	549
Купување на капитални средства	3,231	285	446	716	1,783	4,142	774	64	208	254	248	248	248	248
Купување на земјишта и нематеријални средства	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0
Купување на градежни објекти	590	22	0	5	563	738	110	0	4	77	30	30	30	30
Мебел и канцелариска опрема	225	30	59	42	94	347	52	9	7	10	27	27	27	27
Купување на моторни возила	185	10	4	0	172	111	25	0	4	11	10	10	10	10
Физибилити студии, подготовка на проекти	4	0	0	0	4	22	0	0	0	0	0	0	0	0
Постройки, опрема и машинерија	177	2	9	1	165	967	244	0	130	39	75	75	75	75
Изградба, реновирање и унапредување	951	165	228	393	164	1,162	214	51	46	66	51	51	51	51
Основно и специјално одржување	1,099	57	146	275	621	774	129	4	18	52	56	56	56	56
Капитални трансфери	1,956	339	329	437	852	2,013	545	115	0	129	301	301	301	301
Капитални трансфери до владини институции	1,771	291	329	406	745	1,833	545	115	0	129	301	301	301	301
Капитални трансфери до единиците на локална самоуправа	185	47	0	31	107	180	0	0	0	0	0	0	0	0
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,517	1,009	1,070	165	3,273	6,336	1,153	940	120	63	30	30	30	30
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	3,956	807	453	165	2,532	3,300	185	142	0	12	30	30	30	30
Заеми на поединци и нестопански организации	3,434	567	368	111	2,389	2,850	147	142	0	0	5	5	5	5
Учество во дел од јавните претпријатија	522	241	85	53	142	450	37	0	0	12	25	25	25	25
Амортизација (отплата на главница)	1,561	202	617	0	741	3,036	969	798	120	51	0	0	0	0
Отплата на домашен долг	8	0	8	0	0	8	3	3	0	0	0	0	0	0
Отплата на надворешен долг	1,553	202	609	0	741	3,028	965	794	120	51	0	0	0	0

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

(во денари)

	1999	2000	2001
	Завршна сметка	Ребаланс*	Буџет**
ВКУПНИ ПРИХОДИ	50,478,031,862	64,771,000,000	60,979,525,00
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	44,728,175,441	57,175,000,000	53,922,000,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	41,858,828,319	50,931,000,000	49,728,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	12,793,078,777	13,136,000,000	10,815,000,000
Персонален данок од доход	10,233,016,110	10,523,000,000	7,789,000,000
Данок од добивка	2,559,325,945	2,613,000,000	3,026,000,000
Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки	736,722	0	0
Домашни даноци на стоки и услуги	20,631,883,947	29,132,000,000	31,248,000,000
Данок на промет	9,958,866,206	3,946,000,000	0
Данок на додадена вредност (од 1.04.2000)	0	12,938,000,000	18,254,000,000
Акцизи	10,673,017,741	12,248,000,000	12,994,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	8,302,773,971	8,600,000,000	7,595,000,000
Увозни давачки	6,802,005,702	7,176,000,000	5,911,000,000
Други увозни давачки и такси	1,500,768,269	1,424,000,000	1,864,000,000
Други даноци	123,627,594	55,000,000	60,000,000
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	123,627,594	55,000,000	60,000,000
Даноци од специфични услуги	7,464,030	8,000,000	10,000,000
Комунални даноци	7,464,030	8,000,000	10,000,000
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,869,347,122	6,244,000,000	4,194,000,000
Претприемачки приход и приход од имот	798,125,658	1,128,000,000	1,287,000,000
Такси и надоместоци	1,156,606,788	1,300,000,000	1,420,000,000
Други Владини услуги	127,316,281	200,000,000	200,000,000
Други неданочни приходи	632,921,803	379,000,000	400,000,000
Продажба на капитални средства	154,376,592	3,237,000,000	887,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	2,419,089,626	5,399,000,000	1,777,525,000
Трансфери од други нивоа на власт	32,283,095	0	0
Донации од странство	2,386,806,531	5,399,000,000	1,777,525,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	3,330,766,795	2,197,000,000	5,280,000,000
Меѓународни развојни агенции	3,330,766,795	2,197,000,000	5,280,000,000
ВКУПНИ РАСХОДИ	49,761,209,034	57,701,458,567	60,979,525,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	42,088,365,187	46,997,572,994	48,489,209,000
Плати, наемнини и надоместоци	15,996,631,927	16,288,881,140	15,269,902,000
Стоки и останати услуги	5,646,765,633	6,301,920,572	6,362,705,000
Тековни трансфери	18,227,967,627	22,790,751,680	22,694,602,000
Каматни плаќања	2,217,000,000	1,616,019,602	4,162,000,000
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	2,407,296,601	5,186,521,411	6,154,816,000
Купување на капитални средства	1,312,799,356	3,230,782,373	4,142,216,000
Капитални трансфери	1,094,497,245	1,955,739,038	2,012,600,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,265,547,247	5,517,364,162	6,335,500,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	2,942,547,247	3,956,462,370	3,300,000,000
Амортизација (отплата на главнина)	2,323,000,000	1,560,901,792	3,035,500,000

Забелешка:

*Поради Одлуката за измена и дополнување на средствата во Посебниот дел утврден со Буџетот на Р. Македонија за 2000 година, износите на расходната страна се разликуваат од Ребалансот за 2000 година.

**Приходите во 1999 и 2000 година, се рекласифицирани според новиот Правилник за класификација на приходите.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Вкупните приходи на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во првите четири месеци од 2001 година изнесуваа 7.788 милиони денари, што претставува зголемување од 11,1% во споредба со истиот период во 2000 година. Структурно набљудувано, најголемо учество имаат придонесите од плати (66,0%), кои беа наплатени во износ од 5.143 милиони денари, односно забележаа зголемување од 6,7% во однос на набљудуваниот период. Во првите четири месеци од оваа година е забележано зголемување и кај приходите од Буџетот на Република Македонија (за 18,4%), што се должи на дополнителните обврски на Фондот (ретроактивната исплата на разликата во пензиите од 8%, обврските кои произлегоа од реформите на јавната администрација регулирани со Законот за предвременно пензионирање од 2000 година и сл.).

Во разгледуваниот период, вкупните расходи на Фондот изнесуваа 8.133 милиони денари, што претставува зголему-

вање од 10,5% во однос на истиот период во 2000 година. Ова е пред сè, резултат на зголемувањето на трошоците за пензии (за 11,1%), на кои во анализираниот период отпаѓаа 86,7% од вкупните расходи. Причината за порастот се новите обврски на Фондот за ретроактивна исплата на разликата во пензии од 8% (во висина од 349 милиони денари) и исплатите по основ на реформските мерки поврзани со предвременото пензионирање. Значаен дел од расходите на Фондот се упатуваат во форма на интер-фондовски трансфер кон Фондот за здравствено осигурување на име придонес за здравствена заштита (930 милиони денари), што во споредба со истиот период минатата година претставува зголемување од 5,85%.

Во периодот јануари-април 2001 година, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување оствари дефицит од 345 милиони денари, кој е речиси на приближно ниво како и првите четири месеци минатата година.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2001
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	Буџет	Јануари-Април извршено
ПРИХОДИ	20,717	21,229	22,883	25,109	7,788
Придонес од плати	13,373	14,316	15,722	16,025	5,143
Придонес од доходот	239	311	311	335	98
Приходи од Буџетот на Републиката	3,618	3,266	4,174	6,127	1,650
Приходи од приватен сектор	400	439	404	440	120
Приходи од индивидуални земјоделци	74	65	58	65	18
Приходи од акцизи	691	632	804	837	235
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	961	868	1,101	1,135	370
Други приходи	122	45	74	65	21
Приходи од дивиденди и од продажба на хартии од вредност	50	67	53	80	133
Приходи по основ на нови вработувања	419	841	167	0	0
Пренесени приходи од претходна година	201	201	0	0	0
РАСХОДИ*	20,521	20,669	22,940	25,109	8,133
Пензии	17,730	17,756	19,774	21,411	7,048
Редовни пензии	16,912	16,977	18,948	19,255	6,377
Воени пензии	464	458	505	500	171
Земјоделски пензии	354	321	321	300	113
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	1,090	349
Предвременно пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	106	39
Предвременно пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	160	0
Надоместок за телесно оштетување	63	69	72	76	24
Надоместоци од инвалидско осигурување	98	95	94	110	28
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	15	13	12	12	2
Придонес за здравствена заштита	2,321	2,450	2,672	2,869	930
Надоместок на стручната служба	133	132	141	141	49
Други расходи	161	154	175	189	51
Капитални средства	-	-	-	301	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	196	560	-57	0	-345

* Расходите во април месец се планирана големина.

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Фондот за здравствено осигурување во првиот квартал од 2001 година оствари вкупни приходи од 2.917 милиони денари, што претставува зголемување од 7,3% споредено со истиот период од претходната година. Истовремено, вкупните расходи на Фондот изнесуваат 2.964 милиони денари и се повисоки за 11,5% во однос на истиот период од претходната година. Поради побрзиот пораст на расходите од приходите, Фондот за здравствено осигурување во разгледуваниот период оствари негативен финансиски резултат од 46 милиони денари.

Во структурата на вкупните приходи доминантно учество имаат придонесите за здравствено осигурување (изворни приходи) со 61,5%, додека трансферните средства (од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, Републичкиот завод за вработување и Министерството за труд и социјална политика) учествуваат со 38,3%. За разлика од изворните приходи и трансферните средства од Фондот за пензиско и инва-

лидско осигурување кои, во овој период остварија потпросечен пораст од 1,7%, односно 2,1%, уплатените придонеси од Заводот за вработување забележаа висок пораст од 44,8%, што е главно резултат на зголемениот број невработени лица-корисници на здравствено осигурување.

Најголема ставка во вкупните расходи претставуваат расходите за болничко лекување (47,4%) кои во овој период забележаа пораст од 4,1% во однос на истиот период од претходната година. Амбулантните трошоци, како втора по големина ставка (19,8%) остварија пораст од 2,7%, додека расходите за лекови на кои отпаѓаат 13,9% од вкупните приходи остварија пораст од 23,7%, кој главно се должи на воведувањето на данокот на додадена вредност.

Забележителен пораст во разгледуваниот период остварија расходите за стручна служба (25,0%), пред сè поради изменетата (повисока) квалификациона структура и зголемениот број на вработените во Фондот.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000*	2001	2001
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	Буџет	Јануари-Март извршено
ПРИХОДИ	11,087	12,068	12,790	12,965	2,917
Придонеси	6,7736	7,363	7,745	8,142	1,793
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,309	2,417	2,649	2,854	612
Придонеси од Заводот за вработување	1,037	1,350	1,941	1,653	495
Придонеси од Министерството за труд	45	0	0	45	10
Други приходи	851	938	455	137	7
Приходи по договори за сини картони	109	0	0	134	0
РАСХОДИ	13,689	11,692	12,463	12,965	2,964
Амбулантни трошоци	5,303	2,491	2,486	2,700	586
Болничко лекување	4,702	5,482	5,737	6,100	1,406
Трошоци по програми	214	125	105	0	13
Лекови	1,214	1,249	1,681	1,425	413
Забна заштита	638	667	687	709	160
Ортопедски трошоци	208	154	143	157	37
Лекување во странство	290	161	70	85	13
Друг вид лекување (надоместоци)	719	801	694	770	207
Администрација	326	288	250	245	60
Опрема и одржување	36	39	90	517	4
Други трошоци	41	234	200	71	12
Кредити и камати	0	0	321	71	55
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	-2,602	376	326	0	-46

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

* Во 2000 година износите се усогласени со Завршната сметка на Фондот.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-април 2001 година оствари вкупни приходи во износ од 1.721 милиони денари, што воедно претставува зголемување од 23,7% во однос на истиот период минатата година.

Зголемувањето на вкупните приходи, пред сè, се должи на зголемените дотации од Буџетот на Републиката кои во структурата на вкупните приходи учествуваат со 78,4%. При тоа, најголем пораст (31,7%) е регистриран кај дотациите наменети за покривање на тековниот дефицит на Заводот. Во структурата на приходите значајно место заземаат и придонесите од плати (20,8%), кои покажуваат зголемување од 6,8% во однос на разгледуваниот период минатата година.

Вкупните расходи изнесуваат 1.692 милиони денари, што претставува приближно ист процент на пораст како и кај вкупните

приходи. Во структурата на вкупните расходи најголем дел заземаат расходите за функцијата кои бележат зголемување од 25,6% во однос на истиот период минатата година. Зголемувањето на оваа категорија расходи се должи на порастот кај средствата за обезбедување на паричен надоместок на невработени лица (14,3%), кои во структурата на овие расходи учествуваат со 38,2%, како и на зголемувањето кај трансферите до Фондот за здравствено осигурување (35,7%) и до Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (30,7%).

Како резултат на повисоките приходи, Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-април 2001 година заврши со суфицит од 29 милиони денари, што претставува зголемување на позитивниот финансиски резултат во однос на истиот период минатата година за 5,5 милиони денари.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1998 годишно извршено	1999 годишно извршено	2000 годишно извршено	2001 Буџет	2001 јануари-април извршено
ПРИХОДИ	4,260,446	4,128,879	5,118,775	4,747,000	1,720,505
Приходи од придонеси	990,240	1,057,733	1,120,684	1,116,000	365,766
Придонес од плати	968,627	1,036,577	1,098,269	1,085,000	358,451
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	21,610	21,156	22,415	31,000	7,315
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	3	0	0	0	0
Дотации од Буџетот на Републиката	3,261,419	3,065,639	3,989,732	3,619,000	1,349,281
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,737,137	2,575,427	3,470,462	2,971,000	1,173,365
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	524,282	490,212	515,891	615,000	145,047
По други основи	0	0	3,379	33,000	30,869
Други приходи	8,787	5,507	8,359	12,000	5,458
РАСХОДИ	4,264,470	4,135,373	5,110,223	4,747,000	1,691,741
Расходи за функцијата	4,084,268	3,970,275	4,912,721	4,558,000	1,629,952
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,073,058	1,754,718	1,874,561	1,770,000	623,101
Придонеси за здравствено осигурување	1,038,951	1,347,336	1,935,859	1,653,000	624,260
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	972,259	868,221	1,102,301	1,135,000	382,591
Расходи за стручната служба	180,202	165,098	197,502	189,000	61,789
Основни плати и наемнини	99,244	105,358	117,970	117,000	39,582
Надоместоци	13,924	17,144	19,230	20,300	4,312
Стоки и останати услуги	43,443	34,161	53,844	49,485	17,895
Тековни трансфери	0	0	0	300	0
Каматни плаќања	0	0	647	0	0
Капитални трошоци	23,591	8,435	5,811	1,915	0
Дел од хартии од вредност и отплата на главницата	0	0	0	0	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	-4,024	-6,494	8,552	0	28,764

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Вкупните приходи во Фондот за магистрални и регионални патишта во првите четири месеци од годината изнесуваа 1.274 милиони денари, односно 33,9% повеќе во однос на истиот период минатата година. Порастот пред сè, се должи на користењето на странски кредити, кои во разгледуваниот период изнесуваа 365 милиони денари или 28,7% од вкупните остварени приходи. Зголемување кај приходите е забележано и кај годишниот надоместок за патни и моторни возила, кој во однос на периодот јануари-април минатата година е повисок за 17,4%.

Вкупните расходи во периодот јануари-април 2001 година изнесуваа 1.224 милиони денари, односно

63,6% повеќе во однос на истиот период лани. Тоа во голема мера се должи на зголемената инвестициона активност и финализирањето на најголемиот дел од проектите, за што се потрошени 691 милиони денари, односно речиси три пати повеќе во однос на истиот период во 2000 година. Значаен пораст е евидентиран и кај трошоците за одржување на патиштата, кои се остварени во износ од 356 милиони денари, односно 42,8% повеќе во однос на истиот период минатата година.

Во анализираниот период, Фондот за магистрални и регионални патишта има остварено суфицит во износ од 49 милиони денари.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998 годишно извршено	1999 годишно извршено	2000 годишно извршено	2001 Буџет	2001 јануари-април извршено
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	5,715	1,274
Приходи од Буџет	668	924	1,590	1,655	491
Надоместок за употреба на патишта штоги користат странските моторни возила	49	54	82	50	21
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	550	239
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	600	120
Странски кредит	939	1,793	538	2,850	365
Други приходи	12	13	14	10	37
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	5,715	1,224
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	3,675	691
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	200	52
Одржување на патиштата	784	790	952	835	356
Зимско одржување	101	220	261	187	178
Редовно одржување	153	148	196	151	38
Инвестиционо одржување	291	194	261	244	19
Одржување на мостови	65	39	43	35	59
Други работи сврзани со одржувањето	173	189	192	218	62
Отплата на кредити	264	148	212	355	9
Средства за локални патишта	321	386	502	500	116
Останати трошоци	89	142	0	0	0
Обврски од претходната година	0	342	0	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	150	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	0	0	0	0	49

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Следејќи ја потребата за приспособување кон процесите на глобализација и регионализација на пазарите на капитал во светот, еден месец по петгодишнината од основањето на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност, започна електронското тргување на берзата.

Притоа, се очекува воведувањето на електронскиот начин на тргување да ја зголеми ефикасноста и брзината на тргувањето, истовремено овозможувајќи подобри услуги на клиентите, зголемена ликвидност, анонимност и сигурност во тргувањето и максимално редуциран субјективизам во работењето. На поширок план, предностите кај електронското тргување се однесуваат на создавањето на соодветни технички услови за вклучување во процесите на регионално поврзување, односно создавање можности за ширење на пазарот и вклучување во процесот на хармонизација на нормативата, правилата и постапките при работењето.

Долгите подготовки за воведувањето на новиот систем на тргување конечно се ефектуираа на 25 април 2001 година. Имајќи ги предвид дизајнот, конципираноста и флексибилноста на апликативниот софтвер, Македонската берза ја прифати помошта од словенечката влада за набавка на софтверска апликација на Љубљанската берза АД Љубљана.

БЕСТ (берзанскиот електронски систем на тргување) овозможува т.н. „далечинско тргување“, односно членките тргуваат директно од своите деловни простории, и се базира на системот на налози, согласно моделот на континуирано наддавање и употреба на методот на компјутерско усогласување на цените на хартиите од вредност. Овластените брокери на членките на Берзата, преку своите персонални компјутери регистрирани кај Берзата, се приклучени во БЕСТ системот. Секој овластен брокер има свои посебни

малку) во споредба со март, што резултираше со 4,7% помал број на трансакции. Од друга страна, во април е зголемен обемот на тргување со обврзниците издадени за покривање на „старото“ девизно штедење на граѓаните за 10,9% во однос на март оваа година (остварен е вкупен промет во април од 2.350.653 денари).

Структурното учество на прометот на официјалниот пазар во вкупниот промет во април 2001 година изнесува 32,5%, односно забележлив е значителен пораст од 16,3 процентни поени во споредба со март.

Инаку, и натаму, најголема активност се остварува на третиот т.н. неофицијален пазар, на кој во април оваа година е остварен промет во висина од 217.141.346 денари, или 67,5% од вкупниот промет.

Од вкупно 8 реализирани блок трансакции во април 2001 година, како поважни се издвојуваат тргувањето со акциите на Македонска банка Скопје во вкупна вредност од 41.598.900 денарт и кумулативното тргување со акциите на Жито Струмица-Струмица во вкупна вредност од 28.710.960 денари.

Во април оваа година продадени се 11 пакети на акции во сопственост на државата со вкупна вредност од 161.371.608 денари, што претставува намалување од 37,7% во однос на претходниот месец.

Најликвидни хартии од вредност во април 2001 година се обврзниците издадени за покривање на „старото“, штедење, чија што цена изнесуваше 72%, како и акциите на Макпетрол АД Скопје и приоритетните акции на Комерцијална банка АД Скопје.

Остварен промет по пазари во април 2001 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%
Прв пазар	104.336.234	32,46
Трет пазар (без блок трансакции)	217.141.346	67,54
Паркет	55.769	25,68
Држава	161.371.608	74,32
Вкупно сите пазари	321.477.580	100,00

идентификациони елементи, со што може да ги извршува активностите во БЕСТ системот и да има пристап до податоците за кои има овластување.

БЕРЗАНСКИ ПОКАЗАТЕЛИ - АПРИЛ

Вкупниот промет во април 2001 година изнесуваше 321.477.580 денари, што претставува намалување од 44,3% во однос на претходниот месец. Тоа се должи, пред сè, на намалениот интензитет на инвестирање во целата економија поради политичката и безбедносната нестабилност во Република Македонија. Намалувањето, воедно е резултат и на помалиот број на денови на тргување (поточно 1 ден по-

	Март 2001	Април 2001
☐ Вкупен промет во денари:	577.675.790	321.477.580
☐ Вкупен промет во акции:	260.132	461.253
☐ Вкупен промет во обврзници:	2.119.189	2.350.653
☐ Вкупен број на трансакции:	920	877
☐ Вкупен број на денови на тргување:	9	8
☐ Блок трансакции (во денари):	61.765.691	101.345.239
> Просечен дневен промет (во денари):	64.186.198,9	40.184.697,5
> Просечен број на трансакции дневно:	102,2	109,63
> Просечна вредност на една трансакција (во денари):	627.908,5	366.565,09

МАКЕДОНСКА БЕРЗА НА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ А.Д. СКОПЈЕ

Извештај за тргување од 01.04.2001 до 30.04.2001

Опис на хв	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транс.	Вредност	Количина	Бр. ден. на тргув.
Официјален пазар									
Прв пазар - Обврзници									
Р. Македонија – девизни влогови		74,7	71,4	73	73	672	94.013.536,37	2.119.189	9
Вкупно Официјален Пазар						672	94.013.536,37	2.119.189	
Неофицијален Пазар									
Трет пазар - Обични акции									
1 Мај Печатница Скопје	100.00 ДЕМ			623	623	1	494.662	794	1
Алкалоид Скопје	50.00 ДЕМ	1.950	1.800	1.850	1.850	11	558.300	301	5
Ангропромет–Тиквешанка Кавадарци	100.00 ДЕМ	1.000	1.000			18	2.724.000	2.724	3
Аутомакедонија Скопје	87.00 ДЕМ	450	450			1	22.500	50	1
Рудници Бањани Скопје	50.00 ДЕМ	650	640			2	163.010	252	2
Благој Ѓорев Велес	50.00 ДЕМ	160	160			5	497.760	3.111	4
Витаминка Прилеп	29.11 ДЕМ	2.300	2.300			1	241.500	105	1
Градежно АБ Скопје	100.00 ДЕМ	3.200	3.200	3.200	3.200	2	32.000	10	1
Гранит Скопје	10.00 ДЕМ	81	80			2	30.652	381	1
Европа Скопје	100.00 ДЕМ	1.800	1.760	1.780	1.760	7	1.484.900	828	3
Електрометал Скопје	70.00 ДЕМ	310	310			2	102.920	332	2
Жито Вардар Велес	100.00 ДЕМ	800	800			1	66.400	83	1
Жито Прилеп Прилеп	100.00 ДЕМ	1.000	1.000			2	110.000	110	1
Жито Струмица Струмица	100.00 ДЕМ			930	930	2	28.710.960	30.872	2
Заре Лазаревски с. Маврово	100.00 ДЕМ	3.150	3.150			1	25.200	8	1
Институт за заварув. Југ Скопје	100.00 ДЕМ			1.120	1.120	1	1.593.760	1.423	1
Илинден Скопје	100.00 ДЕМ	1.000	1.000			1	324.000	324	1
Југоопрема Скопје	100.00 ДЕМ					1	21.765.457	10.759	1
Караорман Скопје	100.00 ДЕМ	100	100			1	29.800	298	1
Комерцијална банка Скопје	5000.00 ДЕН	1.850	1.750			14	3.937.081	2.196	4
Македонска банка Скопје	4000.00 ДЕН					1	41.598.900	15.407	1
Македонија Гостивар	100.00 ДЕМ	2.200	2.100			3	183.400	87	2
Макошпед Скопје	1000.00 ДЕН	156	156			1	85.020	545	1
Макпетрол Скопје	1000.00 ДЕМ	10.100	9.250	9.551	9.501	56	3.822.910	396	7
Македонија Турист Скопје	50.00 ДЕМ	700	700			3	423.500	605	3
Машинопромет Скопје	50.00 ДЕМ	790	790			2	5.301.030	20.757	2
Огражден Струмица	100.00 ДЕМ	465	465			1	63.705	137	1
Пелагонија комерц Битола	100.00 ДЕМ	450	450			2	83.700	186	1
РЖ ИТО Скопје	10.00 ДЕМ	100	100			1	24.000	240	1
Рудници САСА М. Каменица	100.00 ДЕМ	750	750			1	15.000	20	1
Скопски Пазар Скопје	100.00 ДЕМ	2.000	1.900			2	138.000	70	2
ТК Боро П.–Папучар Куманово	30.27 ДЕМ	500	500			94	39.760.500	79.521	6
Топлификација Скопје	100.00 ДЕМ	1.501	1.400			18	2.403.830	1.671	5
Фершпед Скопје	1199.00 ДЕМ	19.000	19.000			1	19.000	1	1

Назив на издавачот	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транс.	Промет /ден/	Промет /хв/	Бр. ден. тргов.
Трет пазар - Приоритетни акции									
Комерцијална банка Скопје	1000.00 ДЕН	600	550			13	277.620	473	6
Вкупно Неофициален пазар						275	157.114.977	175.077	
Државен пазар									
Држава - кеш									
Агроплод Ресен	1004.17 ДЕМ	9.381	9.381	9.381	9.381	1	50.085.159	5.339	1
Бреза Жировница	10.00 ДЕМ	31	31	31	31	1	574.213	18.523	1
Даскал Камче Кавадарци	100.00 ДЕМ	640	640			1	299.520	468	1
Земјод. комб. Пелагонија Битола	100.00 ДЕМ	624	624	624	624	1	51.704.016	82.859	1
Јака 80 Радовиш	10.00 ДЕМ	94	94	94	94	1	17.565.874	186.871	1
Југотекс Кавадарци	100.00 ДЕМ	1.556	1.556			1	1.003.620	645	1
Кнауф Радика Дебар	100.00 ДЕМ	1.557	1.557	1.557	1.557	1	4.554.225	2.925	1
МЗТ зем. механ. Винаца	100.00 ДЕМ	440	440			1	15.670.160	35.614	1
Стокопромет Скопје	100.00 ДЕМ	311	311			1	2.412.116	7.756	1
ГП–Тиквеш Кавадарци	100.00 ДЕМ	313	313			1	6.183.315	19.755	1
Траншпед Македонија Струмица	50.00 ДЕМ	1.557	1.557	1.557	1.557	1	11.319.390	7.270	1
Вкупно Државен пазар						11	161.371.608	368.025	
Вкупно сите пазари						885	422.822.819		

ПАЗАРОТ НА ПАРИ И КРАТКОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА АПРИЛ 2001

На пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во април 2001 година е регистрирана намалена активност, која се манифестира преку помал реализиран вкупен промет на овој пазар. Имено, вкупниот промет во април оваа година изнесува 1.596,8 милиони денари, што е за 23,0%, односно за 475,9 милиони денари помалку во споредба со март оваа година.

Вкупната побарувачка на ликвидни средства на пазарот на пари во април 2001 година е помала од вкупната понуда. Зголемената ликвидност на банките резултираше во намалување на вкупната побарувачка на пазарот на пари за 972,6 милиони денари, односно за 27,1% во однос на претходниот

месец, достигнувајќи износ од 1.504,8 милиони денари. Истовремено, вкупната понуда на ликвидни средства достигна вредност од 2.774,3 милиони денари и во споредба со март е помала за 18,3%. Како резултат на ваквите движења просечната пондерирана годишна каматна стапка на пазарот на пари во април изнесува 9,29%, забележувајќи зголемување за 1,2 процентен поен во однос на претходниот месец.

Просечниот дневен промет во април (19 работни дена) во споредба со март (22 работни дена) се намали за 10,2 милиони денари, односно за 10,8%.

ДЕПОЗИТИ НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА КАЈ БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

Трендот на пораст на депозитите во банките и штедилниците во изминатите две години, продолжува и во 2001 година. Исклучок претставуваше само март 2001 година, кога како резултат на политичките збиднувања во Република Македонија, депозитите на физичките лица во банките и штедилниците изнесуваа 13,9 милијарди денари (445 милиони ДЕМ), што претставува намалување за 7,6% во однос на февруари истата година.

Во април 2001 година депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците, бележат пораст од 4,5% во споредба со март, при тоа достигнувајќи износ од 14,5 милијарди денари, односно 465 милиони ДЕМ. Ова зголемување, пред сè, се должи на враќањето на довербата на граѓаните во сигурноста на банкарскиот систем на Република Македонија.

Во однос на истиот месец минатата година, депозитите на физичките лица во банките и штедилниците во април 2001 година бележат пораст од 43,4%.

Валутната структура на депозитите во април оваа година, остана идентична како и во претходниот месец, имено, 45,7% од вкупните депозити се денарски, а 54,3% се девизни депозити.

Според рочноста на депозитите во април 2001 година, 8,2 милијарди денари, односно 57,1% од депозитите, се депозити по видување, додека 6,2 милијарди денари, односно 42,9% од депозитите, претставуваат орочени депозити. Во однос на претходниот месец депозитите по видување бележат зголемување за 1,6 процентни поени.

ДАНОК НА ФИНАНСИСКИ ТРАНСАКЦИИ

- Одбрани текстови -

1. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ДАНОКОТ НА ФИНАНСИСКИ ТРАНСАКЦИИ

Данокот на финансиски трансакции обично се воведува во услови на криза и економски потреси, предизвикани од војна. Исто така, вредно е да се напомене дека овој данок беше мошне популарен во 1970-те, а особено по крахот на берзата во 1987 година.

Во денешно време, тој се воведува со двојна цел: како дополнителен приход за буџетот и како заштита од шпекулативните берзански трансакции.

Данокот на финансиските трансакции во светски рамки може да се јави во различни модалитети:

- целосно оданочување (сите финансиски трансакции во земјата) или пак, парцијално оданочување (одредени финансиски трансакции);
- оданочување во апсолутен износ или оданочување во проценти;
- посебно оданочување на двата правци на трансакцијата или примена на даночната стапка на целата трансакција.

Стапките на данокот на финансиски трансакции во светот варираат од 0,15% (Франција, Италија, Швајцарија) преку 0,25% (Германија) и 0,30% (Швајцарија) до 0,50% (Велика Британија, Холандија), односно 0,55% (Јапонија) и 1% во Шведска.

Ваков данок имаат и земјите во развој, како на пример Еквадор (1%), Аргентина (0,4%) и Сојузна Република Југославија (Република Србија 0,3 %).

Даночната стапка во Република Македонија ќе биде 0,5% од вредноста на трансакцијата и се очекува данокот да донесе дополнителни буџетски приходи од 2,3 милијарди денари во текот на втората половина од 2001 година.

2. ПОДОБРА АЛТЕРНАТИВА ЗА ОПШТИОТ ДАНОК НА ПРОМЕТ: ВОВЕДУВАЊЕ НА ДАНОК НА ФИНАНСИСКИ ТРАНСАКЦИИ

од Џордан Грант

Кога озлогласениот американски криминалец, Били Сатон беше запрашан зошто ограбува банки, тој веднаш одговори: “Затоа што таму има пари”.

Во денешниот свет, не постои сомневање дека големите пари се концентрирани во “финансиската економија”. И тоа се пари кои се речиси неоданочиви. Ако федералната влада навистина се надева да го реши прашањето со нејзиниот долг/дефицит без намет-

Парцијалниот данок на финансиски трансакции (само на берзанските трансакции или само на девизните трансакции - но, не на СИТЕ финансиски трансакции) беше воведуван во различно време во следниве земји: Швајцарија, Италија, Франција, Велика Британија, Јапонија, Холандија (1980-1990), некои држави во САД, Шведска (до 1991), Австралија, Австрија, Белгија, Чиле (данок на марки), Данска, Финска, Грција, Хонг Конг, Индија, Малезија, Нов Зеланд, Португалија, Сингапур, Јужна Кореја, Шпанија, Тајван и многу држави во Јужна Америка.

Извадок од Енциклопедија “Британика”, 2001 година.

нување на превисоки даноци во “реалниот сектор” на економијата, треба да почне да ги предизвикува големите пари.

Финансиската економија или “економијата на хартија” е термин, кој економистите го користат за областа во која се создаваат и се тргува со апстрактни финансиски инструменти. Ова е во согласност со, и треба да ѝ служи на “економијата на реалниот сектор”, каде се произведуваат и тргуваат реални добра и услуги. Всушност, најголемиот број од вработувањата се во реалниот сектор.

Иако реалниот економски сектор стагнираше во последниве години, финансиската економија доживеа бум. Вредноста на канадското производство на добра и услуги, односно нејзиниот номинален бруто домашен производ (БДП), во текот на последните пет години порасна на анемични 3% просечно годишно. Истовремено, вредноста на тргувањето со акции и обврзници порасна на годишни стапки од 16% и 20%, респективно!

Реалниот економски сектор беше оптоварен со троен товар: голем долг, високи реални каматни стапки и високи даноци. Примарниот шок на “економијата на хартија” е долгот и каматата на долгот кои значително пораснаа. Сепак, овој сектор, во споредба со другите, остана релативно неоданочен.

Со цел да се реши оваа нерамнотежа, од страна на Комитетот за монетарни и економски реформи на Канада (COMER) беше предложено воведување на данок за финансиски трансакции како замена за општиот данок на промет. Данокот на финансиски трансакции би се наплаќал на секој чек, повлекување на средства, трансфер или друго задолжување од секоја сметка во финансиските институции, а би бил утврден на фиксен процент од вредноста на секоја трансакција.

Данокот би се применувал на сите сметки, како на оние во сопственост на канадските државјани, така и на странците, кои имаат деловна активност во финансиските институции во Канада. Данокот би се наплаќал директно од банките, труст компаниите, брокерските друштва и другите агенции во кои клиентите имаат сметки.

Иако данокот на финансиски трансакции не би се применувал директно на готовинските трансакции или на трошоците направени со кредитни картички, на крајот би ги опфатил и нив бидејќи готовината се подига од банките, а за да се плати сметката на кредитната картичка потребно е да се подигне чек. Според тоа, данокот за финансиски трансакции би се применувал на најголемиот дел од трансакциите кои во моментот се “покриени” со општиот данок на промет, но исто така би ги опфатил и чисто финансиските трансакции, па како резултат на тоа, даночната стапка би била многу пониска од онаа на општиот данок на промет. Всушност, таа би требало да изнесува максимум 0,25%, а веројатно минимум 0,1%. Тоа е една десетина до една четвртина процент, преку која би се собирале истите приходи како и преку наплата на 7% општиот данок на промет моментно!

Тоа е можно поради енормниот број на чисто финансиски трансакции кои би биле покриени со данокот на финансиски трансакции. Имено, новиот данок би се применувал на сите трансакции кои поминуваат низ финансискиот систем, освен трансферите меѓу сметките на едно исто лице или компанија, трансакциите кои се вршат за странски клиенти во девизи, и трансакциите за утврдување и порамнување кои се вршат помеѓу финансиските институции или помеѓу нив и Банката на Канада.

Исто така, би се вовел и даночен кредит за деловните активности во износ еднаков на стапката на данокот за финансиски трансакции на деловните активности на компанијата кои се предмет на одбивање на персоналниот данок. Ова се прави за да се избегнат проблемите поврзани со “ефектот на двојно оданочување”, каде една работа се оданочува неколку пати како што минува низ процесот на производство.

Главната забелешка на данокот на финансиски трансакции е дека би довел до прелевање на големите финансиските трансакции офшор. Овој проблем беше земен предвид во извесна мера, но истиот ќе треба да се надмине во процесот на дизајнирањето и имплементацијата на данокот. Клучот е да се осигура дека данокот на финансиски трансакции ќе се применува на сите трансакции на канадските резиденти и нивните афилијации, без оглед на тоа каде е извршена трансакцијата.

Постои и простор за евазија, меѓутоа со оглед на ниската даночна стапка и определбите за строго спроведување и ригорозни казни за одговорните во претпријатијата кои го одбегнуваат данокот, може да се очекува дека обврските ќе се почитуваат.

Најголемото влијание на данокот ќе биде врз намалувањето на обемот на финансиските трансакции со мала рочност. Додека, даночната стапка е безначајна за инвестиција со рочност од една или повеќе години, нејзиното значење станува поголемо колку што е пократко инвестициониот век. Данокот на финансиски трансакции би бил застрашувачки поттик за шпекулантите кои се обидуваат да создадат мал профит на големи износи преку купување финансиски инструмент во определен ден и негово продавање следниот ден. Затоа, како една од претпоставките при пресметувањето на даночната стапка беше земено и драстичното намалување на ваквите “брзи” трансакции.

Ова всушност ќе биде една од најзначајните придобивки од данокот на финансиски трансакции. Во моментот, девизниот пазар е силно нарушен од турбулентното движење на големите износи на краткорочен капитал. Со успорување на овие текови на капитал, данокот на финансиски трансакции ќе го направи канадскиот долар постабилен на меѓународните пазари.

Друга голема придобивка од данокот на финансиски трансакции би било полесното администрирање. Би се пресметувал и наплатувал од страна на финансиските институции со примена на постоечките автоматизирани системи. Големите товари на општиот данок на промет што го создаваат документите во материјална форма ќе биде отстранет преку ноќ, што ќе претставува големо олеснување за илјадници мали стопанственици кои страдаат од заморот, наречен генерален данок на промет.

Да нема недоразбирање: данокот на финансиски трансакции е одржлив данок. Тој ќе му даде можност на финансискиот сектор да го даде својот придонес, кој патем речено одамна требаше да го даде, во намалувањето на јавниот долг. Како данок, кој не создава

проблеми и претставува достоинствена замена за општиот данок на промет и тоа со намалена даночна стапка, данокот на финансиски трансакции ќе ја зголеми и популарноста на секоја партија или влада, која ќе го усвои.

Џордан Грант е претседател на Сиион Груп, зрупа на приватни компании вклучени во развој на земјата. Тој е и директор на Банката на Канада.

Преземено од "The CPPA Monitor", јуни 1996 год.

неутрализирано, мерките потребни за справување со нападите од страна на Палестинците, во комбинација со намалувањето на буџетските расходи и стапката на инфлација, доведоа до голема невработеност.

3.2. Американската граѓанска војна

Во завојуваните области се „одлеваа“, големи трошоци. И двете влади, после огромните напори за финансирање на војната преку зголемување на

Заедно составивме рамка, во која се преточени макроекономските проекции за втората половина од годината врз основа на извесни претпоставки, кои што се надеваме дека ќе се остварат. Таа е заснована врз претпоставката за брзо запирање на кризата и враќање кон нормални услови, кои што ќе ја вратат пазарната доверба и исто така ќе сигнализираат враќање на економскиот раст, базиран на инвестициите и извозот во втората половина од годината.

Важен стимул е и трошењето на дел од средствата од приватизацијата на Телеком. Овие проекти се очекува да започнат во втората половина од годината, во нето износ од 113 милиони германски марки. Очекуваме дека и ова ќе ја поттикне економската активност.

Поради кризата, оваа година фискалната политика ќе биде поекспанзивна. Задоволни сме што монетарната политика истапува со поддршка, и мерките на страната на буџетските приходи, кои ги спомена Министерот за финансии, како и пазарните активности на монетарната политика преку поголема продажба на благајнички записи и елиминација на некои од ограничувањата, односно зголемување на атрактивноста на благајничките записи, треба да ги донесат саканите ефекти. Клуч на програмата е одржување на девизниот курс како номинално сидро. Позицијата на девизните резерви е исклучително добра, односно моментното ниво на резерви е над 800 милиони американски долари што е речиси четири пати повеќе во однос на фискалниот дефицит за оваа година и е доволно за покривање на повеќе од четири и пол месеци извоз на стоки и услуги. Земајќи ги предвид сите овие фактори, сметам дека ги имаме сите потребни мерки за макроекономска стабилност.

Пред да ја претставиме Програмата пред Бордот на ММФ, потребно е да се исполнат два условия: прво, како што спомена Министерот, постои финансиски јаз од околу 65 милиони американски долари, за кој што ќе се обратиме на донаторската заедница. Светската банка и Европската унија се одговорни за организирање на донаторска конференција, но и ММФ во голема мерка ќе биде вклучен во ова, затоа што тие ја обезбедуваат макроекономската и фискалната рамка, во која донаторската заедница ќе го вгради нејзиниот прилог. Мисијата на ММФ, која што беше тука, се согласи да се врати кон средината на јули под претпоставка да нема понатамошно влошување на безбедносната ситуација, со цел да им помогне на македонските власти да се подготват за донаторската конференција. ММФ ќе ѝ даде целосна поддршка на Македонија во затворањето на финансискиот јаз, кој што е идентификуван. Под претпоставка да дојде финансирањето од донаторите и пресметките кои ги направивме да важат и во иднина, ќе го поднесеме извештајот до Бордот со цел да се комплетира Програмата.

Би сакал да истакнам и дека рамката на економските политики е навистина добро утврдена.

Г-дин Бишвацит
БАНЕРЦИ

Шеф на Мисијата
на ММФ за
Република Македонија

3. ВОЈНАТА - ОСНОВЕН ДВИГАТЕЛ НА ФИСКАЛНАТА ЕКСПАНЗИЈА

Извадок од Енциклопедија Британика, издание од 2001 година

3.1. Израел и Интифада

По 1989 година, Израел беше во состојба да ги потисне, но не и да ги елиминира многуте форми преку кои се изразуваа интифадата, големо востание на Палестинците во окупираните територии, кое почна на 8 декември 1987 година. Иако негативното влијание на востанието врз економијата беше делумно

даноците и позајмување, беа обврзани да прибегнат кон печатење пари, создавајќи т.н. фиат пари (неконвертибилни банкноти прогласени за легално платежно средство со указ од Владата). Иако одделни податоци недостасуваат во евиденцијата, војната ги чинеше САД над 15 милијарди долари. Југот, каде што се одвиваше најголемиот дел од воените судири, беше физички и економски уништен. Во целина, иако Унијата беше сочувана и обновена, цената на физичкото и моралното страдање беше немерлива, а некои духовни рани предизвикани од холокаустот се' уште не се залечени.

3.3. Шпанска граѓанска војна

Закрепнувањето беше отежнато поради огромните разурнувања кои ги донесе граѓанската војна (особено транспортот на стоки по железница и комуникациите во целина), губењето на квалификуваната работна сила, неколкуте последователни суши, и недостатокот од девизи и ограничувањето на увозот на капитални добра наметнати од Светската војна и последиците од неа. Овие тешкотии беа зголемени како резултат на лошо водените авторитарни политики: државна контрола врз цените и индустрискиот развој во рамките на една заштитена национална економија изолирана од меѓународниот пазар, националниот доход се врати назад на нивото од 1900 година, индустриското и земјоделското производство стагнираа. Реалните плати драстично се намалија. Четириесеттите години беа години на глад, црн пазар и рурална мизерија што предизвика миграција на населението кон сиромашните предградија на големите градови.

3.4. Кинеска граѓанска војна

Националната влада се соочуваше со сериозни економски проблеми. Инфлацијата не се намалуваше, а беше предизвикана, пред сè, од владиното финансирање на воените и другите операции преку печатење на пари: приближно 65% од буџетот беше пополнет со неконтролирана примарна емисија на пари, а само 10% преку даноци. Трошењето на владата беше без мерка; средствата се расфрлаа за одржување на големи и непродуктивни гарнизонски сили. Многу од даночните приходи не се влејаа во трезорот поради лошото работење на бирократијата. Инфлацијата го кочеше извозот, а истовремено ја зголемуваше и потребата од увоз. Владата мораше да увезува големи количини жито и памук, меѓутоа, во месеците веднаш по капитулацијата на Јапонија, таа дозволи и увоз на луксузни стоки, и тоа без ефективни ограничувања. Како анти-инфлаторна мерка, владата продаваше злато на отворениот пазар. Ваквите политики создадоа големи резерви на злато и американски долари проценети на 900.000.000 долари кон крајот од војната. Меѓутоа, на крајот на 1946 година тие беа преполовени. Надворешно-трговската размена беше попречувана од преобемни регулативи и корумпирано работење.

Спиралните ефекти на инфлацијата беа делумно намалени со големите количества стоки увезени од страна на Управата на Обединетите нации за помош и реконструкција, пред сè, храна и облека, широк спектар на капитални добра и материјали за обновување на земјоделството, индустријата и транспортот.

Во август 1946 година, САД и' го продадоа на Кина вишокот на имот за невоени цели на нивната армија и морнарица за помалку од 20% од проценетата набавна цена од 900.000.000 долари. И покрај оваа помош, трошоците од граѓанската војна постојано го држеа буџетот надвор од рамнотежа. Шпекулациите, натрупувањето на стока и активностите на црниот пазар како одбрана од инфлацијата не исчезнуваа. Постојаното опаѓање на вредноста на банкнотите го поткопуваше моралот во сите слоеви кои зависеа од буџетската плата, вклучително и војниците, старешините и цивилните службеници.

3.5. Граѓанска војна во Либан

Трошоците за живот нагло се зголемија пред, за време на и по граѓанската војна, пред сè, поради значителниот пораст на трошоците за кирија, образование, храна и нафтени производи.

Граѓанската војна беше катастрофа за Либанците чија земја беше под рушевини. Се чинеше дека нема компромис воедно прифатлив и за муслиманите кои сочинуваа повеќе од половина од населението, и за христијаните кои беа решени да ја одржат контролата врз клучните државни институции. Странската интервенција само малку ја ограничи отворената војна. Економското разрушување беше огромно, меѓутоа тоа беше надминато до одреден степен со паричната помош која што ја испраќаа Либанци кои работеа во странство за време на силниот економски раст во земјите-производители на нафта. Од 1975 до 1982 година, кога туризмот и индустриското производство нагло опаднаа, капиталот вложен во недвижности, банкарските и ново децентрализираните комерцијални и услужни сектори помогнаа да се компензираат економските загуби.

3.6. САД за време на Втората светска војна

3.6.1. Воено производство

Рузвелт започна со формирање агенции за мобилизација во 1939 година, но никој немаше доволно моќ или власт да воведат ред во хаосот настанат со пренасочувањето на индустријата во воено производство. Затоа, тој во јануари 1942 година го формира Одборот за воено производство за да ја координира мобилизацијата, а во 1943 година беше основана Канцеларија за воена мобилизација со задача да го надгледува најголемиот дел на одбранбените агенции кои изникнаа во Вашингтон. Постепено, беше изграден систем на приоритети за опремување на одбранбените постројки со сировини; речиси од никаква почетна основа, беше изградена индустрија

за синтетички гуми, рационарирањето ги сочувва скромните ресурси, а Канцеларијата за водење на цените ја држеше инфлацијата под контрола.

3.6.2. Финансирање на војната

Комплетните трошоци од војната на Федералната влада помеѓу 1941 и 1945 година изнесуваа околу 321 милијарда американски долари (10 пати повеќе во однос на Првата светска војна). Даноците покриваа 41% од трошоците, помалку од она што го бараше Рузвелт, но повеќе од цифрата од Првата светска војна која изнесуваше 33%. Остатокот беше финансиран преку позајмување од финансиските институции што беше мошне скап метод, но претпочитан од страна на Конгресот во однос на алтернативите за понатамошно зголемување на даноците или пак воведување на задолжително купување на воени обврзници. Како последица на тоа, националниот долг се зголеми пет пати, достигнувајќи го нивото од 259 милијарди долари во 1945 година. Законот за приходи од 1942 година внесе револуционерна промена во даночната структура со зголемување на бројот на обврзниците на персоналниот данок од 13.000.000 на 50.000.000. Истовремено, преку даноците на добивка и другите извори на приходи, се настојуваше богатите да поднесуваат поголем дел од товарот, со што ова стана единствен период во современата историја кога прераспределбата на богатството беше значителна.

Полната (целосна) вработеност, исто така, резултираше во зголемено ниво на приходите, што, преку комбинација од контрола на цените и на платите, беше подобро од инфлацијата. Покрај ова зголемување на приходите и ветувањата од страна на синдикалните лидери дека нема да штрајкуваат, дадено по Перл Харбор, дојде до бројни работнички движења. Работниците не беа задоволни од лимитот на платите, бидејќи голем дел од нивниот зголемен приход одеше на плаќање даноци, а беше заработен со прекувремена работа, а не преку повисоки дневници. Како последица од тоа, дојде до околу 15.000 запирања на работењето во текот на војната што чинеше околу 36.000.000 работни денови. Штрајковите беа во голема мера потиснувани, особено од страна на вооружените сили, но нивните ефекти беа повеќе симболични отколку штетни. Загубеното време изнесуваше само една деветина од 1 процент од сите работни часови.

3.7. Војната во Виетнам

Трошоците за живот продолжија да се зголемуваат. До јуни 1970 година изнесуваа 30% над нивото од 1960 година; индустриското производство опадна, како и

пазарот на акции. До средината на 1971 година, невработеноста беше на највисокото ниво во последните 10 години-6%, а инфлацијата продолжи. Беше воведена контрола на платите и цените, доларот девалвираше, и ограничувањето на државниот долг само во 1972 година се покачи тројно. Трговскиот дефицит на САД се подобри, но инфлацијата и понатаму не можеше да се контролира. Каматните стапки достигнаа повеќе од 20% во текот на таа деценија.

Краткото ембарго на нафтата од страна на Арапските земји во текот на Јом Кипур војната доведе до четирикратно зголемување на цените на нафтата, а нафтениот шок доведе до нагло зголемување на инфлацијата и до рецесија. Цените се зголемија за повеќе од 10% во 1974 и невработеноста достигна 9,2% во мај 1974. Форд не можеше да стори ништо повеќе од Никсон во справувањето со комбинацијата од инфлација и рецесија, наречена „стагфлација“, а и Конгресот немаше лек за оваа ситуација.

3.8. Германија - Резултати од Првата светска војна

Растечката стапка на инфлација придонесуваше кон проблемите со кои се соочи Вајмар на почетокот на дваесеттите години од минатиот век и на крајот доведе до уништување на германската марка. Иако, корените на инфлацијата лежеа во огромниот долг кој Германија го акумулира при финансирањето на светската војна, хиперинфлацијата од 1923 година беше предизвикана од француско-белгиската воена окупација во јануари 1923 година на германската индустриска област - Рур. До окупацијата дојде како резултат на одмаздата за заостанувањето на Германија во плаќањата на репарациите и требаше да ја принуди германската индустрија да обезбеди компензација за француските и белгиските загуби. Наместо да се потчини на понижувањето од окупацијата, германската влада ги натера работниците и работодавачите да ги затворат фабриките. На безработните работници им беше платено за следните месеци со толку голема инфлација на валутата што печатачите веќе не можеа да ги печатат цифрите на банкнотите. До средината на 1923 година германската марка секоја минута губеше во вредноста. Векна леб која чинеше 20.000 марки утрото, до вечерта поскапуваше на 5.000.000 марки. Цените во рестораните се зголемуваа, додека гостите јадеа во нив. На работниците им се плаќаше два пати дневно. На 15 ноември, кога дојде до падот на марката, беа потребни 4,2 трилиони германски марки за да се купи само еден американски долар.

Социјалните и политичките трошоци од хиперинфлацијата беа високи. Научниците забележаа дека инфлацијата веројатно придонесе повеќе кон поткопување на средните класи, отколку социјалистичката револуција во 1918 година. Со животната заштеда веќе не можеше да се купи карта за метро. Пензиите планирани за цел живот, беа целосно елиминирани. Владата поддржуваше реформа на валутата, која доведе до повторна стабилизација на марката.

3.9. Велика Британија во Првата светска војна

Економски, Британија беше тешко погодена. Огромните кредити во странски валути, кои обезбедија капитал за финансиските активности на Лондон за еден век, беа потрошени. Британија од позиција на доверителска нација прејде во позиција на должничка нација. Исто така, нејзиното индустриско производство, кое уште на почетокот на војната беше застарено, беше доведено до состојба на понатамошно влошување. Индустриските гранки вклучени во индустриската револуција, како индустријата за јаглен, за производство на текстил и бродоградежништво на кои се потпираше напредокот на Британија, сега беа или ослабнати или уништени. Јапонците го узурпираа текстилниот извозен пазар. Јагленот беше потиснат со други извори на енергија. Бродовите загубени во текот на војната беа речиси целосно заменети со помодерни и

поефикасни пловни објекти; а опадна и потребата за транспорт поради тоа што Централна Европа во голема мера патеше од последиците од војната.

3.10. Велика Британија во Втората светска војна

Војната и' ги подјаде на Британија речиси сите девизни резерви и нацијата почна да создава „стерлинг кредити“, долгови кон други земји деноминирани во девизи, а чиј износ е неколку милијарди фунти. Исто така, беа присутни и силни нарушувања на економските текови. Некои индустрии, на пример, авионската, беа многу пообемни отколку што е потребно, додека на други како, железничката и индустријата за производство на јаглен, очајно им требаше опрема и беа во лоша состојба. Немајќи што да извезува, Британија немаше начин да го плати ниту увозот, ниту пак, храната. Згора на тоа, две недели по капитулацијата на Јапонија на 2 септември 1945 година, Претседателот на САД, Хари С. Труман, го спроведе Законот кој пропишуваше стопирање на закупот на земјиштето, од кој што пак Британија зависеше за покривање на трошоците за неопходните потреби како и за оружјето. Џон Мајнард Кејнс, како негова последна служба кон Велика Британија, требаше да преговара заем во износ од 3.750.000.000 американски долари од САД и помал заем од овој од Канада. Во меѓународна смисла, Британија банкротираше.

Греам
СКОТЛин
МЕКЕНЗИ

СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ И ТРАНСФОРМАЦИЈА НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

Министерството за финансии би требало темелно да ги разгледа своите функции и организациската култура, како и да ги планира крупните промени кои што ќе бидат потребни во некои сфери, за да се заврши потребната трансформација и да се исполни неговата мисија - клучно влијание во развојот на новата економија во Македонија

УЛОГА НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

Како и сите економии во транзиција и Република Македонија се соочува со големи предизвици во пренасочувањето на активностите на нејзината влада кон потребите на модерната пазарна економија. Како мала земја со отворена економија, Македонија мора да го позиционира развојот на модерните извозни индустрии во центарот на нејзината политика за економски развој. Ова значи дека економската политика мора да се раководи така што фискалната политика и политиката на регулирање на пазарите на труд, капитал, добра и услуги да ја поттикнат трошочната конкурентност на извозните индустрии од Македонија.

Како што беше типично во поранешните централно-плански економии, Министерството за финансии уште одамна извршува големи административни функции поврзани со буџетот. Го подготвува буџетот врз основа на економските и фискалните проекции и одговора на предлозите за политиката на позначајните ресорни министерства (одговорни за различни сектори од економијата). Исто така, типична е и функцијата на трезорот кој го извршува буџетот, раководи со финансиските контроли и собира информации во врска со сметководството. Денеска оваа функција трезорот ја апсорбира од Заводот за платен промет.

Во услови на пазарна економија, државата не ги планира и насочува економските активности, туку индиректно го поттикнува развојот на економијата преку создавање на амбиент за развој на приватниот сектор. Ова ја вклучува даночната политика, регулативите, монетарната политика и политиката на девизиот курс, и ограничениот обем на фискална поддршка која вообичаено вклучува трошоци за човечки ресурси и физичка инфраструктура. Државата исто така преминува од обезбедување социјална поддршка, преку активности контролирани од страна на владата, кон обезбедување социјална поддршка преку општи програми за социјална поддршка, финансираани од наплатените даноци.

Оваа трансформација на улогата на државата има значителни импликации и врз улогата на Министерството за финансии на Република Македонија. Начелно таа ќе се движи од управување со буџетските институции, до позначајно присуство во економското управување со земјата. Во една отворена пазарна економија, крупните грешки во макроекономската политика можат да имаат разорувачки ефекти врз перформансите на земјата. Нестабилната фискална политика, дефицитот и лошо дизајнираните фискални

Греам Скот бил Државен секретар во Министерството за финансии на Нов Зеланд од 1987 до 1993 година и еден од лидерите на радикалните промени во управувањето со јавниот сектор, кои што се спроведоа во тоа време. Има докторат од економски науки од Duke University во САД и опширно пишува на теми од областа на јавното управување. Од 1993 година имал различни државни наменувања во Нов Зеланд и бил консултант на меѓународни организации и влади низ целиот свет за економска политика и реформа на јавниот сектор. Во моментот е консултант на Министерството за финансии на Македонија.

Лин Мекензи имала високи раководни позиции во јавниот сектор на Нов Зеланд. Нејзиниот ангажман вклучува дизајнирање и спроведување на крупни промени во планирањето и управувањето. Лин има дипломи по право, општествени науки, како и квалификации за менаџмент и психологија. Таа е управен директор на консултантска компанија која што врши услуги на клиенти во Европа и Азија. Во моментот, Лин Мекензи е консултант на Министерството за финансии на Македонија.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

програми на микро ниво можат да ја поткопаат конкурентноста на индустријата. Ова може да ја повреди малата отворена економија, бидејќи животниот стандард во голема мера е зависен од успехот на извозните индустрии.

Министерството за финансии е одговорно за советување на владата по овие прашања со цел да се овозможи фискалната политика, и макро и микро, да го унапреди економскиот развој. Неговото раководење со информациите од управувањето со буџетскиот процес му овозможува да ја преземе таа улога на начин, на кој што другите министерства не можат. Овој нов фокус ја оправдува апсорпцијата на дел од функциите на Министерството за економија.

Министерството за финансии треба да ја зајакне способноста за макроекономска анализа и предвидувања, како и за “подлабоко” конципирање на стратегијата за економски развој. Исто така, истражувачките функции на буџетот треба да се изградат над финансиската анализа и управувањето со буџетските контроли и да опфатат мислења за оправданоста на буџетските предлози од ресорните министерства. Ова треба да го надмине прашањето на чинењето на предлозите и да се насочи кон перформансите на економијата или на одредени нејзини делови.

Накусо, улогата на Министерството за финансии треба да се фокусира врз развојот на услови за економски пораст, што би можело да вклучи:

- Развој на здрава фискална политика која што е усогласена со монетарната политика;
- Обезбедување на висококвалитетни совети до владата за економски и социјален развој и поконкретно политики кои што се однесуваат на прописи и закони засновани врз макроекономска анализа на пазарите на факторите на производство и пазарите на капитал, добра и услуги, како и социјална политика;
- Преземање водечка улога во развојот на поефикасен и поефективен јавен сектор кој одговара на владините потреби, особено преку реформи на владиниот систем за финансиско управување и,
- Помош во развојот на приватниот сектор со подобрување на финансиските и други закони и прописи со мандат на Министерството за поддршка на пазарната економија и помагање во развојот на способноста на институциите кои што ја поддржуваат пазарната економија.

БАРАЊА КОИ СТОЈАТ ПРЕД МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

За да се постигнат овие промени во фокусирањето и функциите, потребни се некои промени во приоритетите и во распределбата на средства. Потребно е инвестирање во обука на кадарот, имплементирање усовершени системи на управување и продолжување

Г-дин
Жан ЛЕМИЕР

Претседател на
Европската банка за
обнова и развој

Какви се односите на релација Македонија - Европска банка за обнова и развој?

Сега односите се добри. Европската банка за обнова и развој и' помогна на Република Македонија во голем број инвестициони проекти. На пример, нашите инвестиции минатата година беа во вредност од 65 милиони евра, што е прилично висок износ. Би сакал да напоменам дека во контекст на проектите имав мошне интересен и плоден разговор со македонскиот гувернер во ЕБРД, министерот за финансии г-динот Никола Груевски, во кој ги разменивме нашите мислења и сугестии.

Што мислите за моментната ситуација во Република Македонија и дали Европската банка за обнова и развој ќе продолжи да ја поддржува нашата земја во процесот на транзиција?

Одговорот е секако позитивен. Ние сме целосно посветени да и' помогнеме на Македонија не само во контекст на инвестициите во приватниот сектор, туку и во подобрувањето на инфраструктурата. Со вашиот министер за финансии разговарав за многу теми, односно за инвестициони проекти, микрокредитирање, проекти за патишта, за аеродромот, приватизацијата и сл. Како што гледате, имаме многу проекти и доста сме ангажирани во Македонија. Би сакал да додадам и дека иако ситуацијата во Македонија е влошена, мислам дека брзо ќе се стабилизира. А мирната ситуација е клуч за развивање на приватното стопанство. Од друга страна, ние знаеме дека треба да инвестираме за да придонесеме кон нормализирање на ситуацијата и подготвени сме да го сториме тоа.

Какви се среднорочните перспективи на нашата економија?

Со оглед на релативно стабилната ситуација на Балканот и поширокиот регион, како и демократските процеси во СР Југославија, среднорочните перспективи за Македонија се добри. Сега Република Македонија има отворен пристап кон целиот регион и тоа е навистина поволно за неа. Генерално, нашиот став во врска со иднината на регионот е многу позитивен.

со развивање култура на добра етика и служба на јавноста.

Во тек се крупни промени во Министерството, а направени се и многу важни постигнувања, но добар дел од работата за трансформирање на министерството допрва доаѓа. Неизвесно е дали нагорниот тренд ќе биде доволно брз и ефективен. Министерството би можело побрзо да напредува доколку направи напори подлабоко да размисли за барањата со кои што ќе се соочи во иднина и направи планови како да ги реши. Тоа би требало темелно да ги разгледа своите функции и организациската култура и да ги планира крупните промени кои што ќе бидат потребни во некои сфери, за да се заврши потребната трансформација и да се исполни неговата мисија - клучно влијание во развојот на новата економија во Македонија.

Ова би поставило предизвици пред Министерството за развивање нови методи и култура на управување. Стратешкото планирање е методологија која што може да помогне, а накусо е опишана подолу.

СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ

Процесот на стратешко планирање во едно владино министерство може да претставува одличен катализатор за проценка каде би требало да се движи министерството, во однос на неговите способности, подредувајќи ги намерите на министерството кон средствата, и создавајќи основа за развивање на мерките за следење на успешноста и напредокот. Доколку тоа добро се изведе, може да донесе јасни идеи, да ги изложи проблематичните области, да создаде заедничко чувство за насоки и приоритети, и да создаде ентузијазам во постигнување на целите. Бидејќи промената не е секогаш пријатна, таа исто така може да создаде тензии со кои што треба внимателно да се раководи.

Процесот може да биде и механизам за ангажирање на другите министерства и акционери, така што министерството е во добра позиција да одговори на нивните легитимни очекувања. Процесот на планирање исто така може да биде начин преку кој со поврзани цели и интереси ќе се разработат компатибилни и ефективни стратегии за министерствата. Практично, со ова може значително да се зајакне управувањето со државните средства.

Стратешкиот план може да стои во центарот на рамката на одговорност со тоа што ќе се шири нагоре во документите на формална одговорност и надолу во очекувањата за успешноста на водечките раководители и плановите за под-единици во рамките на министерството.

Целите на стратешкиот план можат да го вклучат следното:

- Да му обезбедат на Министерството инструмент за поставување цели, развивање приоритети, развивање стратегии за постигнување критички цели и проценување на неговиот напредок;
- Да ѝ обезбедат на владата инструмент за подобрување на способноста на министрите и кабинетот за поставување цели, развивање приоритети, и следење на прогресот на ниво на портфолија и меѓу-портфолија;
- Да обезбедат ефикасен инструмент за следење на активностите на министерството во однос на очекувањата;
- Да обезбедат информации за буџетскиот процес, кој треба да стане клучен механизам за поврзување на политиката, планирањето, буџетирањето, испорачувањето и следењето.

Како и сите економии во транзиција и Република Македонија се соочува со големи предизвици во пренасочувањето на активностите на нејзината Влада кон потребите на модерната пазарна економија

Процесот на стратешко планирање има неколку производи, од кои некои се материјални, а некои не. Материјалните производи се стратешкиот план, оперативните планови кои што се во неговата основа, барањата за одговорност и документите во врска со ова, и деталниот финансиски план кој што ги поддржува буџетските понуди и поставувањето приоритети на ниво на Владата. Во некои организации, планот може да обезбеди основа за заклучен документ за соопштување на насоките на клиентите и акционерите. Со клиентите и акционерите, планот може да обезбеди основа за консултација за насоките, соопштенија за насоките кои што треба да се преземат и да известуваат за напредокот.

Нематеријалните ефекти можат да опфатат добро информиран кадар кој што го разбира министерството и којшто е во подобра положба да ја подредува работата на начин што ќе ги исполни целите на министерството.

Ефективната вклученост на кадарот може да го подобри квалитетот на планот и да овозможи континуирани поттици за кадарот да придонесе кон развојот на подобри стратегии, системи и процеси. Кадарот треба да има подобра положба за проценка и управување со ризици. Добро раководениот процес на планирање, исто така, може да резултира со подобро информирани и задоволни учесници (стејкхолдери),

особено кога нивните легитимни очекувања се инкорпорираани во планот. Процесот исто така може да ги прикаже проблемите со претходните стратегии и проблемите со системот, културата, кадарот и процесите во министерството.

ПРОЦЕС НА СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ

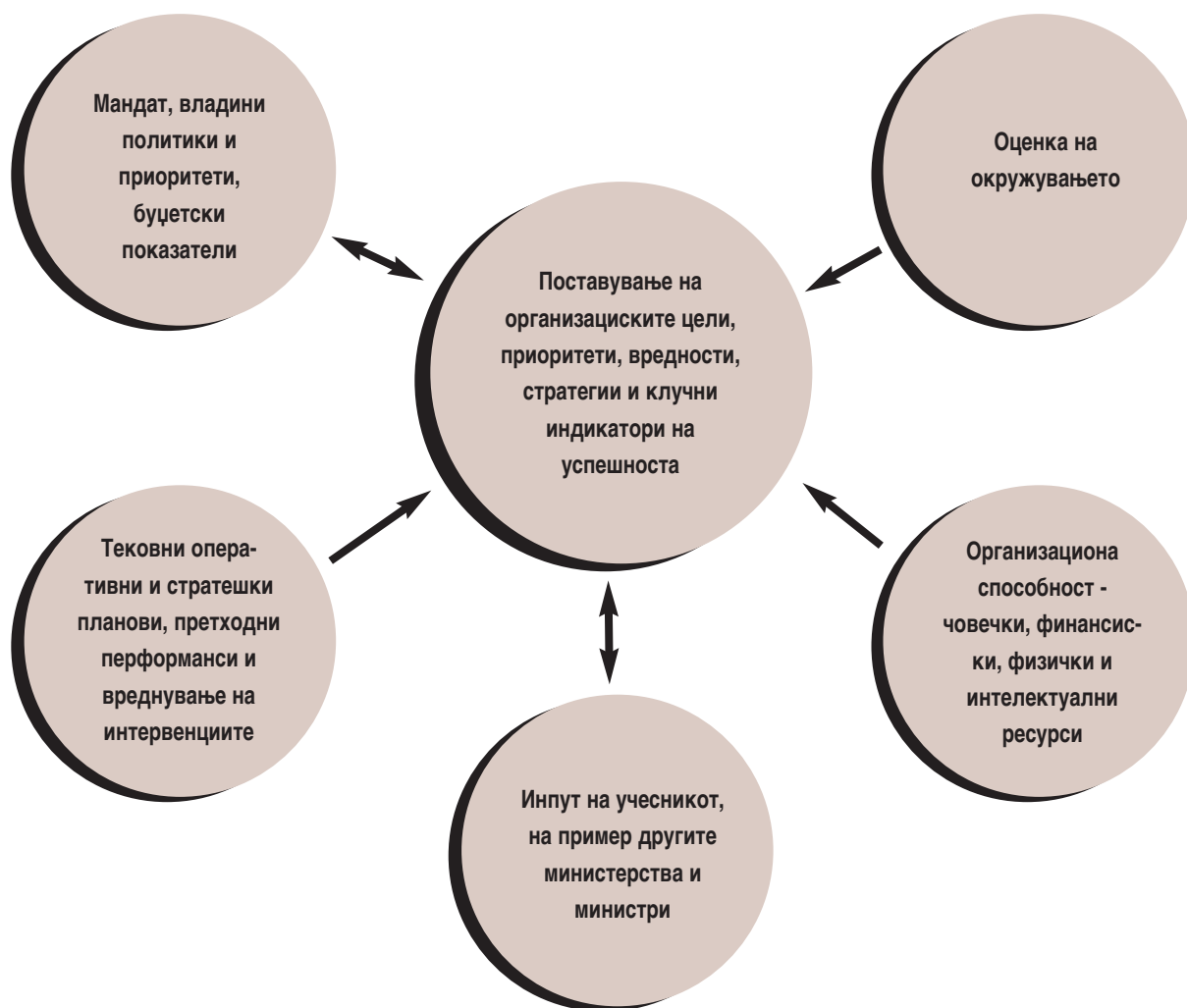
Јадрото на стратешкиот план е развојот на целите, приоритетите и стратегиите на организацијата и нивното остварување. Ова ги вклучува следните процеси на анализа (А) и соработка (С).

гледаваме релевантните документи за планирањето на активностите и управата на министерството. Од ова формираме некои прелиминарни впечатоци за прашања коишто може да бидат важни за Министерството кои треба да бидат разгледани во рамките на внатрешното планирање.

Мислевме дека е корисно да ги класифицираме во четири категории:

1. Големи можности кои што со извесен напор во голема мера ќе придонесат за постигнување на мисијата на Министерството;
2. Суштински услуги и процеси во инфраструктурата на Министерството кои што мора да бидат сигурни

ПРОЦЕС НА СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ

МОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИ ЗА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ

Неодамна направивме прелиминарна проценка на окружувањето по пат на интервјуа со многу членови на кадарот на Министерството за финансии и ги раз-

и добро основани, на пример клучните управни функции и услуги во извршувањето на буџетот;

3. "Гаснење оган", т.е. прашања кои што конзумираат средства, кои во иднина би можеле подобро да се применат на друго место со подобро планирање и уп-

Релациите меѓу Европската инвестициона банка и Република Македонија се мошне добри. Разговорите започнаа со два проекти за патишта, а стана збор и за прашањето во врска со проектот за обиколката на Скопје. Се надеваме дека тендерот за овој проект ќе започне летово, со што практичниот дел од работата би почнал кон крајот на годинава. Имаме и други проекти, на пример, за далноводот меѓу Македонија и Бугарија, разговараме за начините за финансирање на малите и средните претпријатија во Македонија со доделување заеми преку Министерството за финансии. Сè на сè, многу сме задоволни од тоа како се одвиваат нашите проекти во Македонија и мислиме дека по нормализирањето на ситуацијата можеме да го зголемиме нашето финансирање.

Следната година на пример, има многу интересни проекти за патишта, а Европската инвестициона банка, според Пактот за стабилност, има посебна одговорност за финансирање на инфраструктурата, посебно патишта, аеродром, потоа енергетскиот сектор и сл. Во овие области сакаме да ѝ помогнеме на Македонија.

Г-ДИН
ИВАЛТ **НОВОТНИ**

Потпретседател на
Европската
инвестициона банка

равување, вклучувајќи прашања кои што можат да се решат со порутински процеси на управување;

4. Истражување и развој, т.е. активности или прашања каде што ќе биде потребно инвестирање во ново знаење, вештини и методи за производство на подобрени или различни услуги во иднина.

Ако министерството продолжи со процесот на стратешко планирање по овде опишаните насоки, тогаш таквата категоризација на прашањата коишто произлегуваат од проценката на опкружувањето и способноста, може да биде корисна основа за планирање во иднина. Овој пристап бил корисен и во други ситуации.

Министерството се соочуваше со огромен список на предизвици под тешки услови во изминатите години. Министерот за финансии разви далекусежни работни планови и цели за тековната година и размис-

лува за зајакнување на процесите на планирање во утврдувањето на идните планови. Со тек на време употребата на ваквите процеси би можела да даде значаен придонес за продолжување на трансформацијата на Министерството за финансии. Ова би му помогнало целосно да се оформи во новата улога, која што се ба-

Во една отворена пазарна економија, крупните грешки во макроекономската политика можат да имаат разорувачки ефекти врз перформансите на земјата. Нестабилната фискална политика, дефицитот и лошо дизајнираните фискални програми на микро ниво можат да ја поткопаат конкурентноста на индустријата

ра како поддршка на развојот на нова економија за Македонија, нова во смисла на подготвеност за соочување со конкурентските притисоци на поширокиот европски пазар.

МАКЕДОНИЈА - ЗЕМЈА КОЈА ГРАДИ ДЕМОКРАТИЈА

Основната премиса на демократијата е дека сите пари што владата ги собира од луѓето треба да се трошат транспарентно, бидејќи во едно демократско општество, довербата на јавноста се гради врз чесноста во финансиското работење и управување

г-дин Роналд
КРИСМАН

Роналд Крисман е надворешен консултант за јавни финансии, менаџмент и организација. Ангажиран е од страна на американскиот Трезор, УСАИД и други агенции во проекти во повеќе земји во транзиција (Македонија, Албанија, Литванија, Ерменија итн.). Член е на Националниот советодавен комитет за транспорт, наука и технологија, на неколку комитети во рамките на Националната конференција на државни легислативи, Американската менаџмент асоцијација, поранешен претседател на Националната асоцијација на буџетски службеници и т.н. Од страна на Асоцијацијата на приватни колеџи во Вермонт, САД е прогласен за заслужен граѓанин.

Можеби чувствувам блискост со луѓето од Македонија, бидејќи сојузната американска држава од каде што доаѓам е речиси исто толку голема и има исто такви планини, дрва и селца. Исто така, тоа е држава во која голем дел од населението живее во рурални средини и неколку поголеми градови. За разлика од Македонија, република со десетгодишно постоење, ние имавме можност да ја градиме демократијата повеќе од двесте години. Всушност, почетоците на Вермонт се во 1777 година, а во 1794 станавме независна република со сопствени ковани пари, странски амбасадори и сето она што е потребно за самостојно опстојување. Дури во 1814 година Вермонт стана дел од САД. Тоа беше првата држава која му се придружи на првичната формација од 13 држави.

Нашата влада нема “совршен” систем на административно и финансиско управување и најверојатно нема никогаш да го има. Но, со време научивме дека цврстиот, чесен и точен финансиски и управен систем не претставува само желба, туку и дека е од суштинско значење за да може владата да ги обезбеди потребните јавни услуги и да му пружи сигурност на сопствениот народ.

Основната премиса на демократијата е дека сите пари што владата ги собира од луѓето треба да се трошат видливо, а сите трансакции, со исклучок на оние кои се однесуваат на државната безбедност, треба да бидат транспарентни. Во едно демократско општество, довербата на јавноста се гради врз чесноста и точноста на финансиското работење и управување.

Во Република Македонија во тек е процесот на градење чесни даночни и приходни системи; Секторот за трезор планира и работи на автоматизирани системи со потребна заштита за наплата, управување, сметководство и поднесување извештаи за средствата, доде-

ка Секторот за буџети започнува да ги ангажира сите инструменти за планирање и дизајнирање со цел да се создадат буџети со кои на најдобар начин ќе се искористат средствата и приходите на државата. Тоа се предизвици за кои ќе биде потребно сите министерства и органи да научат нови управни методи и системи, а ќе биде потребно и време. Овие промени ќе ја наметнат и потребата министерствата да ги преиспитаат сопствените методи на управување со работењето. Владите, како и сите ние, понекогаш тешко прифаќаат нови идеи и бавно го согледуваат значењето од користењето на најдобрите инструменти коишто стојат на располагање. Сите сме должни да придонесеме и учествуваме во овие промени и нивната успешна реализација.

Брзината со која Република Македонија успеа да постигне напредок делумно се должи на напорите и помошта од многу меѓународни организации, земји донатори, невладини организации, па дури и поединци. Можеби ќе се прашате зошто помагаат и која е нивната цел. Одговорот е едноставен. За нив е од голема корист Македонија што е можно побрзо да изгради демократија заедно со сите потребни административни и финансиски системи. Таа е една од светлите точки на Балканот со најголема шанса за успешна транзиција кон демократија.

Честопати заплашуваат многубројните предлози и барања како услов за користење на техничката помош и подарените средства. Повеќето од овие предлози се дадени со добра намера и тоа од оние кои се соочуваат со истите проблеми и предизвици и кои притоа дошле до успешни решенија. Најдобро е да се искористат најдобрите расположливи средства без потреба одново да се измислуваат.

Владата и Парламентот неодамна дадоа добар пример при обидот да изнајдат најдобар начин за користење на средствата добиени со продажбата на Телекомот. Отплата на надворешниот долг, подобрување на социјалните услуги, инвестирање во училишта, здравствени установи и опрема, изградба на патишта,

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

водоводна и канализациона мрежа, како и заштита на македонските историски споменици и места се мудри и разумни одлуки.

Ми беше задоволство да учествувам заедно со претставници од сите министерства кои имаат проекти и со вработените во Министерството за финансии во изготвувањето на систем за проект менаџер и следење на проектите во функција на финансиска и раководна контрола врз повеќе од 200 проекти од Телеком инвестиционата програма. За многу од нив се потребни повеќе години при што ќе треба се донесат многу одлуки од еколошки и технички карактер, пред да бидат завршени. Системот на следење во секое министерство и во Министерството за финансии ќе се користи за управување и поднесување извештај за вкупните трошоци од преку 200 милиони марки. Системот ќе им дава на министерствата информации со чија помош ќе можат да ги откријат потенцијалните проблематични области. Министерството за финансии ќе може да го користи системот и да управува со потребниот проток на пари и плаќањата. Системот на следење ќе може да ги користат сите идни програми за јавни инвестиции, а во блиска иднина тие ќе се автоматизираат за да се намали обврската за поднесување извештај и проектирање на резултатите од работата.

Секое министерство беше задолжено да назначи проект менаџер за проектите на тоа министерство кој ќе го претставува министерството или органот во Советот на менаџери. Како проект менаџер за Министерството за финансии, а воедно и како претседавач

со Советот, беше назначено лице од Секторот за буџети. Задачите и одговорностите на Советот се да ги презентира и резимира потребните информации за важни прашања, како на пример износот и тајмингот на средствата за проектите кои треба да се потрошат за услуги или материјали од надвор. Овие и слични вакви прашања се информации од суштинско значење за справување со финансиските проблеми, како што е на пример платниот биланс на Република Македонија.

Владата и Парламентот неодамна дадоа добар пример при обидот да изнајдат најдобар начин за користење на средствата добиени со продажбата на македонскиот Телеком. Отплатата на надворешниот долг, подобрувањето на социјалните услуги, инвестирањето во училишта, здравствени установи и опрема, изградбата на патишта, водоводна и канализациона мрежа, како и заштитата на македонските историски споменици и места се мудри и разумни одлуки

Програмата на USAID за Македонија обезбеди тридневна интензивна програма за обука кон крајот на јуни за сите проект менаџери, а 4 проект менаџери ќе бидат испратени во Будимпешта на програма за обука на ниво на Балканот.

Дали Македонија гради демократија? Недвосмислено ќе одговорам позитивно бидејќи со голема брзина планира и гради финансиски и управни системи кои се гаранција за луѓето дека нивните пари се трошат мудро и транспарентно, за вистинските цели.

ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА СЕКТОРОТ ЗА ТРЕЗОР

г-ѓа Илона
КАСТРО

Примарната одговорност на Секторот за трезор е извршување на буџетот, а функциите кои што обично ги извршува вклучуваат проценка на месечните нивоа на приходи и расходи за поддршка на одобриениот буџет, централизација на повлекувањата (обработка на плаќањето), евидентирање на трансакциите во врска со приходите и расходите во главната книга на трезорот и сл.

Илона Кастро е резидентен советник на Меѓународниот монетарен фонд во Министерството за финансии на Република Македонија. Работела во многу земји во транзиција во Источна Европа и Централна Азија од 1993 година, обезбедувајќи техничка помош во областа на буџетот и извршувањето на буџетот. Нејзината кариера опфаќа 35 години во државните (јавните) финансии, а кога ќе го заврши ангажманот во Република Македонија, ќе се концентрира како нејзините должности како баба.

Организацијата на Секторот за трезор му овозможува на Министерството за финансии да ги континуирано да ги следи и намалува трошоците од финансиските трансакции во владините институции и да го подобри финансиското управување. Примарната одговорност на Секторот за трезор е извршување на буџетот, а функциите кои што обично ги извршува вклучуваат проценка на месечните нивоа на приходи и расходи за поддршка на одобриениот буџет, централизација на повлекувањата (обработка на плаќањето), евидентирање на трансакциите во врска со приходите и расходите во главната книга на трезорот, управување со владината банкарска сметка, како и следење и поднесување извештај за извршувањето на Буџетот.

Развојот и имплементацијата на овие активности не е лесна задача и одзема време и ресурси. Поттикот за формирање на посебен Сектор за трезор обично доаѓа откако владата ќе утврди дека нејзините тековни процедури на финансиско управување не се адекватни. Како резултат на тоа, формирањето на Секторот за трезор е проследено и со промени во начинот на работење на буџетските корисници.

Така на пример, постоечките процедури за готовинско управување можат да

бидат премногу децентрализирани и тоа да резултира со неактивни салда (неискористени средства) на сметките на буџетските корисници, додека истовремено државата мора да позајмува готовина и да плаќа камати. Одредени држави заклучиле дека поефективен начин на управување со парите е тие да се користат кога се извршуваат конкретните плаќања наместо да се вршат готовински трансфери на буџетските корисници, па потоа тие да ги вршат евентуалните плаќања. Затоа е потребна централизација на сите

банкарски сметки за да бидат познати готовинските ресурси. Исто така, потребно е да се формира Систем за трезорско работење (главна книга), кој ќе ги содржи сите сметки на буџетските корисници и соодветните процедури за евидентирање на сите финансиски трансакции, за постигнување усогласеност меѓу расходите и одобриениот буџет и парите кои се на располагање. Потребно е и да се има капацитет за планирање и управување со ликвидноста. Затоа новите сектори за трезор мораат да создадат и обучат кадар, кој ќе ги следи барањата за сервисирање на долгот, ќе подготвува проценки за приходите и ќе ги проектира идните расходи.

Уште еден присутен проблем е тоа што сегашните процедури за буџетска контрола се премногу централизирани, а тоа резултира со недоволен капацитет за планирање на ниво на раководните тимови. Во минатото, министерства-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

та за финансии ги одобруваа сите барања за расходи, а кога буџетот или парите се недоволни, ваквиот пристап може да има несакани последици, како на пример финансирање само на приоритетните расходи (при што приоритетите ги одобрува министерството за финансии) или се финансираат само оние барања кои се поднесени први. Во секој случај, ваквиот пристап не му дозволува на раководното лице да ги планира расходите врз основа на одобриениот буџет и честопати доведува до неплатени обврски и фактури (заостанати плаќања). Секторот за трезор користи систем на месечни буџетски одобрувања (права за трошење) засновани на месечен план, кој го поднесува буџетскиот корисник. Секторот за трезор го одобрува планот за трошење заснован на очекуваните готовински приходи. Одобрувањето на овие права кон институциите потрошувачи и тајмингот на овие одобрувања е под контрола на ресорното министерство (буџетски корисник од прв ред) и за него не е потребно одобрување од Секторот за трезор. Секторот за трезор ги евидентира сите одобрувања на потрошувачкиот орган што претставува контрола врз барањата за расходи. Во месечните планови на буџетскиот корисник треба да се избегнува создавање на заостанати плаќања со оглед на тоа дека раководното лице има целосна контрола врз планирањето на расходите. Секако, Законот за буџети забранува да се издвојуваат средства над нивото на одобриениот буџет. Секторот за трезор не одобрува никакви промени во буџетот - негова одговорност е извршување на буџетот.

Можеби информациите за расходите нема да бидат на располагање кога ќе бидат потребни да се обезбедат дополнителни средства за владините приоритети и дизајнирање на политиката за ограничување на трошоците, во случај на програми со мала приоритетност. Тоа може да резултира со непосветување доволно внимание на финансиското планирање и, покрај попречување на развојот на политиките, тоа може да ја стави владата на една земја во развој во неповолна ситуација при соработката со мултинационалните организации, а која секако, е во функција на реализирање на посакуваните реформски чекори. Во главната книга на Секторот за трезор се евидентираат сите приходи и расходи за сите сметки на буџетските корисници и кога системот ќе биде целосно имплементиран, секторот би требало да им обезбедува на буџетските корисници информации за работењето, како

и да осигура транспарентност на целокупното буџетско извршување. Мора да се создаде соодветен сметководствен кадар и компјутерски систем за да се добијат потребните информации.

Секторот за трезор во македонското Министерство за финансии работи на имплементацијата на нови процедури за да ги оствари зајакнатите цели на владата во врска со финансиското управување. Освен што работи на процедурите споменати погоре, Сек-

Со трансформацијата на Заводот за платен промет, трезорската сметка ќе биде во Народната банка на Република Македонија. Оваа промена ќе ја наметне потребата од основање и водење регионални трезорски единици кои ќе примаат барања за плаќање и ќе им дистрибуираат на буџетските корисници извештаи од главната книга

торот мора да биде и подготвен да ги преземе трезорските активности кои ги вршеше Заводот за платен промет (ЗПП) за Министерството за финансии. Во соработка со вработените во ЗПП, преносот на овие активности започна во февруари кога започна да функционира и Буџетот за 2001 година. Со интегрирање на вработените од ЗПП во Секторот за трезор, ќе може побрзо да се изготват и напишат нови оперативни процедури така што ќе се подобри комуникацијата со буџетските корисници.

Со трансформацијата на ЗПП, трезорската сметка ќе биде во Народната банка на Република Македонија. Затоа, Секторот за трезор мора да биде подготвен и да комуницира директно со Народна банка со цел да ги обработува плаќањата согласно новите процедури на клириншката куќа и да ги прима и евидентира приходите на државата. Оваа промена ќе ја наметне потребата од основање и водење регионални трезорски единици кои ќе примаат барања за плаќање и ќе им дистрибуираат на буџетските корисници извештаи од главната книга.

Зајакнувањето на целите за финансиско управување ја наметнува и потребата буџетските корисници, особено буџетските корисници со единки корисници, да ги прегледаат повторно нивните активности поврзани со финансиското планирање и управување. Во моментот се вложуваат големи напори за да се подобри буџетското планирање за 2002 година. На постоечкиот кадар можеби ќе му треба дополнителна помош во справувањето со промените во процедурите за буџетско извршување, како и зголемување на барањата за доставување информации и планирање.

КРИВИЧНО-ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЈАВНИТЕ ФИНАНСИИ

Министерството за финансии континуирано презема интензивна законодавна иницијатива, при што финансиите нагласено заземаат доминантно место во вкупните реформи во државата. Покрај тоа што се предлагаат нови закони за донесување, постојано се врши и надоградување, изменување и дополнување на повеќе законски и подзаконски акти, заради приспособување кон меѓународните стандарди, а се' со цел во државата да се создаде современ, стабилен и компатибилен финансиски амбиент и доверба

Г-дин Михајло
МАНЕВСКИ

Михајло Маневски е заменик на Јавниот обвинител на Република Македонија. Роден е во Башино Село, Велес во 1938 година. Дипломирал на Правниот факултет во 1961 година. Бил основен јавен обвинител во Велес, заменик окружен јавен обвинител во Скопје, заменик на јавниот обвинител на Република Македонија, претседател на Окружниот суд во Скопје, член на Извршниот совет на Собранието на Република Македонија, Републички секретар за правосудство и управа и Државен советник во Владата на РМ.

Уставна и законска регулатива

Според чл. 33 од Уставот на Република Македонија, "Секој е должен да плаќа данок и други јавни давачки и да учествува во намирувањето на јавните расходи на начин утврден со закон".

Тргнувајќи од уставните и законските обврски, Министерството за финансии континуирано презема интензивна законодавна иницијатива, при што финансиите нагласено заземаат доминантно место во вкупните реформи во државата. Покрај тоа што се предлагаат нови закони за донесување, постојано се врши и надоградување, изменување и дополнување на повеќе законски и подзаконски акти, заради приспособување кон меѓународните стандарди, а сè со цел во државата да се создаде современ, стабилен и компатибилен финансиски амбиент и доверба.

Финансиската дисциплина и сузбивањето на фискалната евазија е секогаш актуелна тема. Постојано се наоѓаме на работ помеѓу легислативата и практиката, помеѓу посакуваното и објективно постигнатото, со нагласена критичка оценка за состојбите и стремеж кон поефикасно работење. Често пати се поставуваат прашањата дали се преземени сите потребни мерки да се оневозможи одбегнувањето на плаќање на даноците, акцизите, придонесите, царините или другите давачки кои се пропишани со закон и дали живеаме во држава во која во однос на плаќањето на даноците и другите давачки можеме да кажеме дека владее толерантна состојба. Очигледно прашањата се доста сложени, но повеќе елементи и објективни состојби упатуваат на тоа дека иако треба уште многу

повеќе да се стори и на законодавен план, во оваа фаза тежиштто треба да се стави на планот на доследната имплементација и спроведување на законските одредби.

Законите како што се Законот за изменување и дополнување на Законот за персоналниот данок на доход, Законот за изменување и дополнување на Законот за данокот на добивка, потоа неодамна донесените закони како што се Законот за акцизи, Законот за девизно работење, Законот за платниот промет и други и особено Законот за регистрирање на готовинските плаќања и Законот за податоците во електронски облик и електронски потпис, доаѓаат во вистинско време како неопходни решенија со кои што треба да се унапреди фискалниот систем и финансиското работење во целост и да се спречи целосно или делумно одбегнување на плаќање на даноците, акцизи и други давачки со определување на прецизни и јасни решенија, како права и обврски на даночните обврзници и адекватни казни санкции за кршење на законските одредби, предвидени како прекршоци или како кривични дела.

Гонење за кривични дела против јавните финансии

Кривичниот законик на Република Македонија во главата XXV пропишува повеќе (20) кривични дела против јавните финансии и платниот промет, а во овој напис ќе се задржиме на кривичното дело - Даночно затајување предвидено во чл. 279 од КЗ.

На Конференцијата на јавните обвинители од Европа специјализирани за гонење на организираниот финансиски криминал одржана во Казерта во септември 2000 година во организација на Советот на Европа, беше изнесено од страна на повеќе врвни експер-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ти дека основата на економскиот и финансиски криминал е даночното затајување. Состојбата во врска со

ПРЕГЛЕД НА ПОДНЕСЕНИ КРИВИЧНИ ПРИЈАВИ

Година	Нерешени пријави од поранешни години	Примени нови кр. пријави	Покренати истраги	Поднесени обвиненија	Донесени пресуди	Нерешени истраги
1999	87	264	96	226	82	317
2000	84	271	205	143	83	334
Вкупно	/	535	301	369	165	/

гонеењето на ова кривично дело ќе ја презентираме преку податоците за поднесените и решени кривични пријави во јавните обвинителства во Република Македонија во 1999 и 2000 година и донесените пресуди.

Од изнесените податоци се гледа дека како во 1999 година, така и во 2000 година за кривичното дело - даночно затајување биле поднесени речиси ист број на кривични пријави. Исто така, евидентна е и голема спорост на кривичната постапка и тоа како во истрагата, така и во пресудувањето на поднесените обвиненија. Податоците дека на крајот од 1999 година останале неспроведени истраги против 317 лица и дека на крајот на 2000 година останале неспроведени истраги против 334 лица, се навистина загрижувачки. Освен тоа, ништо подобра не е и постапката на пресудување на овие кривични дела, бидејќи од податоците се гледа дека повеќе од 60% од поднесените обвиненија останале непресудени. Пресуди биле донесени против вкупно 82 лица во 1999 година и 83 лица во 2000 година. Бавноста на кривичната постапка не е сојузник на ефикасноста на постапката и на тој план мора да се преземат енергични и ефикасни мерки за надминување на овие крајно неповолни состојби во врска со гонењето на сторителите на ова кривично дело.

Проблеми на откривањето и на постапката

Во откривањето на кривичното дело - Даночно затајување од чл. 279 од Кривичниот законик и воопшто во откривањето и гонењето на кривичните дела против јавните финансии и платниот промет, не се обезбедува неопходната соработка, особено со управите за јавни приходи, царинските и други надлежни органи за обезбедување на примена на прописите од областа на финансиите. Основните проблеми во пријавувањето на кривичното дело, во истрагата и пресудувањето, се квалитетот на кривичните пријави, недостатокот на потребните докази, проблемите со вештачењата и други прашања што ја оптоваруваат

постапката и влијаат за нејзиното пролонгирање. По наше мислење, овие проблеми би биле далеку помали доколку се обезбеди нужната соработка уште во фазата на откривањето и документирањето на кривичното дело и во текот на истрагата. Доминантна позиција во насочувањето на органите во прибавувањето на доказите секако има јавниот обвинител, но за жал не ретко таквата иницијатива недопуштено недоста-сува или таквата иницијатива недоволно се прифаќа.

Каде се излезните решенија?

Тргувајќи од изнесените состојби во врска со откривањето и гонењето на кривичното дело - Даночно затајување и особено од наведените закони што се донесени во последниве 2-3 месеца, во кои се предвидени многу значајни елементи за воспоставување на финансиска дисциплина и сузбивање на фискалната евазија, сметаме дека е потребно:

1. Функционално реструктурирање и добро едуцирање на кадрите за доследно спроведување на одредбите од новите закони. Сметаме дека е неопходно да се организираат инструктивни, едукативни средби на службените лица во управите за приходи, овластените службени лица во Министерството за финансии, јавните обвинители, овластените службени лица за откривање и гонење на кривичните дела од економскиот и финансиски криминал во Министерството за внатрешни работи, истражните судии, царински службеници и други овластени службени лица по претходно добро подготвена едукативна и инструктивна програма за тоа. Само добро едуцирани, технички опремени и способни кадри ќе бидат кадарни да се носат со предизвиците за оневозможувањето на неконтролираните текови на пари надвор од финан-

Само добро едуцирани, технички опремени и способни кадри ќе бидат кадарни да се носат со предизвиците за оневозможувањето на неконтролираните текови на пари надвор од финансиската контрола, сивата економија, богатењето преку разни облици на целосно или делумно избегнување на плаќањето на даноците, акцизите и другите јавни давачки

сиската контрола, сивата економија, богатењето преку разни форми на целосно или делумно избегнување на плаќањето на даноци, акцизи, придонеси и други давачки, на спречувањето на перењето пари, кое кај нас сè уште недоволно го препознаваме, иако има видни показатели за тоа.

Не помало е значењето и на прашањето за тоа како се извршуваат решенијата за плаќањето на даноци и

другите обврски пропишани со закон, постои ли регионална диспропорција, на што се укажува, во колкава мера тоа е присутно и на што се должи, дали постои недопуштено толерантен однос или недоволна ефикасност на органите за наплата на даноците, придонесите, акцизите и другите давачки и особено за наплатата на каматите од задоцнетото плаќање на даноците, каде што исто така се јавуваат проблеми и сл.

Во откривањето и гонењето на кривичните дела против јавните финансии и платниот промет, не се обезбедува неопходната соработка меѓу управите за јавни приходи, царинските и други надлежни органи за обезбедување на примена на прописите од областа на финансии

2. Законот за регистрирање на готовинските плаќања и Законот за податоците во електронски облик и електронски запис се секако најзначајните закони од оваа област кои имаат пред сè, нагласена превентивна функција, да се евидентираат готовинските плаќања со воведување на фискален систем и опрема за регистрирање на готовинските плаќања. Доследната имплементација на одредбите од овие закони ќе значи истовремено и голем чекор кон сузбивањето на затајувањето на данок и други давачки.

3. Во наведените закони, како што се Законот за акцизи, Законот за девизно работење, Законот за изменување и дополнување на Законот за персоналниот данок на доход, Законот за изменување и дополнување на Законот за данокот на добивка се предвидени повеќе десетици прекршоци и мерки за безбедност, како и 8 нови кривични дела. Со оглед на тоа дека во Кривичниот законик е предвидено кривично дело - Даночно затајување, неопходно е во претстојното изменување и дополнување на Кривичниот законик, на

што веќе се работи во Министерството за правда, да се имаат предвид овие кривични дела и истите да се внесат во главата на кривичните дела против јавните финансии и платниот промет во Кривичниот законик. Тоа е неопходно за да се оневозможи евентуална колизија на законите кои регулираат истородна материја, а местото на овие кривични дела секако е во кодифицираниот Кривичен законик.

4. Тргувајќи од проектот „Превенција и контрола на економскиот и финансискиот криминал“, помеѓу Центарот за превенција на криминалот на ОН во Виена (UNCICP) и Владата на Република Македонија, како и од непосредните консултации од експерти на Центарот за превенција на криминалот, неопходно е да се изврши дефинирање, новелирање и промена на релевантните законски одредби од македонското законодавство во функција на нивно приспособување кон меѓународните стандарди, со изменување и дополнување на елементите на кривичните дела - Даночно затајување, Перење на пари и друга противправна имотна корист од чл.273, Криумчарење од чл.278 и други кривични дела. Од особено значење е донесувањето на Законот за спречување на перење пари заради имплементација на европските и светските стандарди за спречување на перење пари и сузбивање на организираниот криминал, како обврска на нашата држава од бројни меѓународни договори и конвенции.

Прашањето за тоа дали специјалната полициска единица - финансиска полиција ќе биде во рамките на Министерството за финансии или во Министерството за внатрешни работи треба да се разреши со претходно добро проценување на квалитетите и вредностите што треба да се постигнат од формирањето на таква финансиска полиција, при што, несомнено, потребата од формирање на истата е неминовна.

КЛИРИНШКАТА КУЌА И НОВИОТ ПЛАТЕН СИСТЕМ

Клириншката куќа претставува централно место за пресметка на меѓубанкарските трансакции на мали износи, преку која учесниците во клирингот упатуваат и разменуваат трансакции или други финансиски обврски

Клириншката куќа е еден дел (сегмент) од сложениот систем за платен промет, кој беше дефиниран во рамките на Физибилити студијата за реформа на платниот промет. Новиот систем за платен промет битно се разликува од платниот промет што досега го вршеше Заводот за платен промет (ЗПП). Имено, во новиот систем за платен промет носители се Народната банка на Република Македонија и комерцијалните банки. Во новиот платен систем и платен промет сè почнува и завршува од Народната банка и банките.

Поголемите износи во платниот промет се порамнуваат преку РТГС (Real Time Gross Settlement) системот, кој се наоѓа во централната банка, а малите меѓубанкарски плаќања се одвиваат преку Клириншка куќа, која е основана од страна на ЗПП.

Клириншката куќа претставува централно место за пресметка на меѓубанкарските трансакции на мали износи, преку која учесниците во клирингот упатуваат и разменуваат трансакции или други финансиски обврски.

Клирингот на малите меѓубанкарски плаќања е посебна технолошко - информатичка целина, која се базира на отворена технологија достапна до сите учесници во клирингот и корисниците на сервис од клирингот, во домашниот платен промет.

За да може учесникот да учествува во клирингот треба да исполнува одредени услови и тоа:

- да има дозвола за вршење на домашен платен промет од Народната банка на Република Македонија;

- да има сметка за порамнување во РТГС системот при централната банка;

- да ги исполнува условите и стандардите за поврзување со Клиринг куќата, пропишани со соодветен акт;

Клириншката куќа и учесниците ги разменуваат следните видови податоци:

- податоци за Единствениот регистар на иматели на сметки (ЕРИС);
- податоци од платни трансакции;
- податоци за состојбата на пресметковните сметки и,
- други видови податоци.

Сите овие податоци се обработуваат во Клиринг куќата во форма и содржина пропишани со посебен акт меѓу Клиринг куќата и учесниците во клирингот, доставени во време и на начин утврдени со термински план.

Врз основа на добиените податоци во Клиринг куќата, се врши пресметка и порамнување на сите трансакции.

По завршувањето на пресметковниот ден, односно по порамнувањето клиринг куќата до секој учесник во платниот промет доставува извештај од резултатите на извршената пресметка и податоци од извршените поединечни трансакции иницирани од другите учесници.

Работното време е строго дефинирано со термински план усогласен

Горан
АНАСТАСОВСКИ

Горан Анастасовски е генерален директор на Заводот за платен промет. Пред стапувањето на оваа должност, работел како советник во Министерството за трговија, началник во Секторот за царински систем и подоцна, потсекретар-координатор во Министерството за финансии на Република Македонија. Како член на Управниот комитет за реформа на платниот промет, активно е вклучен во стратешката трансформација на македонскиот платен систем.

*Мислената изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

сен со банките и Народната банка на Република Македонија, а тоа значи дека Клиринг куќата е на располагање на учесниците 24 часа.

При размената на податоците, клиринг куќата е одговорна за податоците за кои потврдиле прием, да не бидат видоизменети или неовластено прочитани, при што се користат сигурносни механизми.

Европските Клириншки куќи имаат основано Конференција на Клириншки-те куќи, која редовно (двапати годишно) држи средби на кои се расправа и договара за развојот на овој сегмент од платниот систем. Наскоро и македонската Клириншката куќа ќе стане членка на оваа асоцијација

Клириншката куќа има својство на правно лице, а начинот, видот и висината на плаќањата кои се основа за работа на клириншката куќа се уредени со актите на клириншката куќа.

Од практичен аспект најголемиот дел од плаќањата (сега налози за плаќање), ќе се врши преку Клириншката куќа. Преку неа ќе се врши трансакција на средствата на депонентите од една банка во друга банка, а банките ќе ги добиваат конечните промени и состојби на сметките на фирмите, комитентите и други иматели на сметки кои се отворени во комерцијалните банки.

Кога велиме најголем дел, се мисли како на број на налози, а не како волумен на средства, бидејќи како

волумен на средства поголем е износот што ќе се извршува преку РТГС системот. Порамнувањето на плаќањата се врши преку системот за порамнување во Народна банка.

Во современиот свет на пазарно-ориентирани економии, клириншките куќи успешно функционираат и овозможуваат вршење и на други придружни функции кои ги сакаат и договараат банките. Накратко кажано, и Клириншката куќа е сервис во функција на извршување на платниот промет преку банките.

Европските Клириншки куќи имаат основано Конференција на Клириншки-те куќи, која редовно (двапати годишно) држи средби на кои се расправа и договара за развојот на овој сегмент од платниот систем. Наскоро и македонската Клириншката куќа ќе стане членка на оваа асоцијација.

Досега активен учесник на овие конференции беше и Заводот за платен промет, но не како член, туку како учесник. Тоа учество, заедно со остварените посети на клириншките куќи во Кралството Холандија, Норвешка, Велика Британија и Унгарија, каде практично се анализираше работата на клириншките куќи, овозможи вработените од Заводот за платен промет подготвено да ја имплементираат Клириншката куќа за прв пат на овие простори.

Дане
КРСТЕВСКИ

ЦЕНТРАЛНАТА БАНКА И НЕЈЗИНИОТ РТГС СИСТЕМ

Со донесувањето на новиот Закон за платен промет, на Народната банка на Република Македонија ѝ се доделуваат повеќе обврски: да биде носител на платниот промет, да обезбеди соодветна околина во која ќе се извршува платниот промет и да врши надзор над работењето на банките и останатите институции кои даваат услуги во платниот промет

1. ВОВЕД

Реформата на платниот систем во нашата земја практично започна со донесувањето на новиот Закон за платен промет ("Службен весник на Република Македонија" број 32/01). Согласно со овој Закон, на Народната банка на Република Македонија ѝ се доделуваат повеќе обврски.

Прва обврска е да биде носител на платниот промет. Како и сите други носители на платниот промет, Народната банка на Република Македонија треба да се подготви да ги извршува трансакциите од нејзините клиенти, вклучувајќи ги и трансакциите по нејзина потреба. Тоа подразбира: примање на платните инструменти, процесирање, порамнување и издавање на извештај за состојбата и промените на сметките кои се водат во нејзиниот систем. Покрај тоа, централната банка, како и другите носители на платниот промет треба да обезбеди: достапни правила и процедури за користење на услугите кои ги овозможува, сигурност и оперативна достапност, процедури за навремено завршување на обработката во случај на технички проблеми, тајност на состојбата на сметката, заштита на податоците за сопственикот на сметката и да води регистар на сметки во нејзиниот систем.

Втората обврска е да обезбеди соодветна околина во која ќе се извршува платниот промет. Тоа подразбира: да организира систем за порамнување помеѓу носителите на платниот промет, да пропише стандард за конструкција на сметките на учесниците во плат-

ниот промет, да додели водечки броеви на носителите на платниот промет, да ги определи лимитите за мало меѓубанкарско плаќање во клириншката куќа и да пропише критериуми за издавање и одземање на дозволата за вршење на платниот промет.

Трета обврска е да врши надзор над работењето на банките и останатите институции кои даваат услуги во платниот промет. Надзорот е тесно поврзан со давањето и одземањето на дозволата за носител на платен промет. На овој начин, Народната банка ќе придонесе за елиминирање на носителите на платен промет кои не ги исполнуваат минимум потребните услови, со цел однапред да се спречат некои неправилности во работењето.

Со истиот закон се пропишуваат обврските на Министерството за финансии, обврските на банките кои ќе побараат дозвола за носител на платен промет, формирањето на клириншката куќа за мали меѓубанкарски плаќања и водењето на единствениот регистар на сметки.

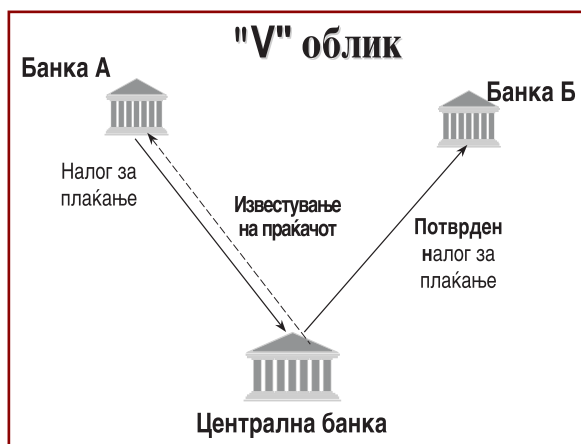
Во овој осврт, накратко ќе го опишеме Системот за порамнување на Народната банка на Република Македонија, како една од обврските на централната банка. Овој систем кај нас е попознат како РТГС систем, по принципите по кои ќе функционира. Неговото работно име е Македонски Интербанкарски Платен Систем, или скратено: МИПС.

Дане Крстевски е Директор на Дирекцијата за платни системи при Народната банка на Република Македонија. Роден е во 1970 година. Дипломирал на Електро-техничкиот факултет во Скопје, насока Компјутерска техника и информатика во 1994 година. Во ноември 1994 година се вработува во НБРМ, каде работи во Дирекцијата за девизни резерви, курс на денарот и платен промет со странство. Од 1997 година работи во Дирекцијата за Централно-банкарски операции, одсек Платен промет во земјата, при што активно учествува во развојот на новиот платен систем. Од декември 2000 година станува Директор на новоформираната Дирекција за платни системи при НБРМ. Има напишано повеќе трудови од областа на платниот промет, а присуствувал и на повеќе семинари и курсеви во странство од областа на платните системи.

*Мислената изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

2. РТГС СИСТЕМ

Системот за порамнување на централната банка е врв на пирамидата на платниот систем на една земја. Тој претставува финално место за порамнување помеѓу банките. Овој систем треба да биде сигурен и ефикасен со цел да се намали системскиот ризик. За да се постигне ова, како и во најголем дел од централните банки во светот, Народната банка на Република Македонија набави систем за порамнување во Република Македонија кој ќе функционира по РТГС принципите (англиски: Real Time Gross Settlement), што значи дека порамнувањето ќе се одвива во реално време и на бруто основа. Бруто систем значи дека сите налози се порамнуваат индивидуално - еден по еден, а во реално време значи дека порамнувањето се случува заедно со преносот на информацијата за трансферот. Набавката се оствари преку отворен меѓународен тендер, финансиран со средства од програмата ФАРЕ. Договорот за набавка беше склучен на 10.01.2001 година и од 11.04.2001 година во тек е неговото тестирање.

3. ФУНКЦИИ НА РТГС СИСТЕМОТ

Ако ги разгледаме налозите за плаќање во еден платен систем ќе забележиме дека има три видови на инструкции за плаќање, гледано според начинот на нивното порамнување. Тоа се инструкции за плаќање:

1. Во системот на една банка;
2. Надвор од системот на една банка со промптно порамнување, и
3. Надвор од системот на една банка со одложено порамнување.

Во првиот вид, РТГС системот нема функција, со оглед дека плаќањето се одвива во рамки на банката. Во вториот и третиот вид РТГС системот на централната банка има 2 важни функции:

1. Промптно извршување на големите и итните плаќања и,

2. Порамнување на нето позициите од клириншката куќа по завршување на пресметката.

4. КАРАКТЕРИСТИКИ НА РТГС СИСТЕМОТ

4.1. Принципи на работа на РТГС системот

Основни принципи на работа на овој систем се:

- плаќањата се одвиваат во реално време,
- плаќањата се извршуваат на бруто основа (едно по едно плаќање),
- плаќањата можат да бидат иницирани само од сопственикот на сметката (кредитни трансфери),
- плаќањата ќе се извршат само ако има доволно средства на сметката на плаќачот (под ова се подразбираат средствата на сметката, зголемени за дозволеното пречекорување врз база на депониран колатерал) и
- плаќањата се финални и неотповикливи.

4.2. Учесници во работата на РТГС системот

Учесниците во работата на РТГС системот се утврдуваат според состојбите на земјата во која работи тој систем и заинтересираните субјекти. Во работата на МИПС учесници може да бидат:

1. Носителите на платниот промет:

- банките (кои добиле дозвола за носител на платен промет) и
- Народна банка.

2. Клириншките системи:

- Клириншката куќа,
- Заводот за платен промет (во транзициониот период),
- Централниот депозитар за хартии од вредност;

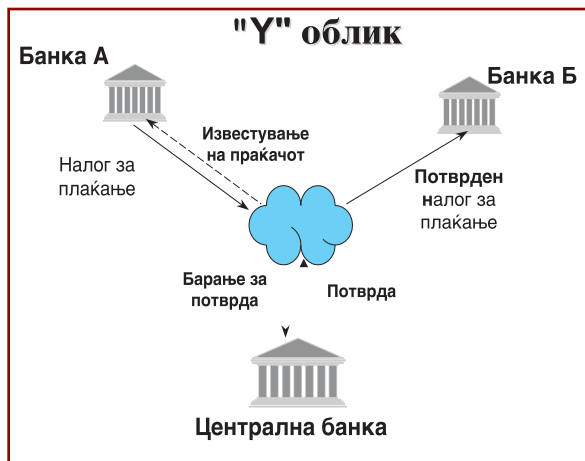
3. Трезорскиот систем со Единствената трезорска сметка и,

4. Останати институции.

4.3. Пораки во системот за порамнување

Во системот за порамнување може да има неколку типови на пораки, како што се: плаќање, трансфер на средства од банка на банка, известување за плаќања, изводи, пораки за раководење со редовите за чекање и слично. Сите овие пораки претставуваат посебни електронски документи кои се пренесуваат преку системот. Без разлика за каков вид на електронска порака се работи, во МИПС тие се форматирани според меѓународниот SWIFT стандард.

Тоа значи дека се користат стандардните пораки кои се користат во многу држави во светот. Ова ги вклучува, МТ 100 и МТ 202 за плаќања во денари и МТ 900 за известување за задолжување, МТ910 за известување за одобрување и МТ950 за извод на сметката. Покрај овие пораки системот има можност да процесира и многу други.

4.4. Облици на РТГС системи

РТГС системите може да се појават во 4 различни облици. Тоа се така наречените: "L", "T", "V" и "Y" облици. Овие облици го добиле своето име според изгледот кој го прави текот на пораките низ системот - од банката на плаќачот до централната банка и од централната банка до банката на примачот. Првите 2 не се многу застапени, поради негативностите кои ги имаат во себе.

"V"-обликот го добил своето име поради тоа што налогот за плаќање од банката на плаќачот директно оди во централната банка, која го процесира и го препраќа до банката на примачот. Тоа може да се види од следната слика:

"Y" обликот го добил своето име поради тоа што пораката оди од банката на плаќачот до некоја мрежа која го процесира налогот и еден дел од него префрла до централната банка во форма на барање за потврда. Ако налогот може да се изврши, централната банка испраќа потврда до мрежата, по што таа го препраќа до банката на примачот. Овој облик може да се види на следнава слика:

"Y" обликот е поедноставен и пофлексибилен поради тоа што нема вклучена трета мрежа која би требало да извршува одреден дел од процесирањето. Но "Y" обликот бара помала оперативна вклученост на централната банка, со оглед на тоа што таа само дава потврда за извршувањето на налогот, додека одговорноста за преносот на налогот е префрлена на мрежата. Сепак, главен недостаток на "Y" обликот во на-

ши услови е што треба да се користи само една мрежа. Во Македонија таква мрежа е само SWIFT мрежата која, пак, одреден број на банки не ја користат.

Затоа е решено, системот за порамнување на Народната банка на Република Македонија да го има наједноставниот т.н. "V"-облик. Изборот на овој облик е направен поради неговите можности да вклучува повеќе од една мрежа.

4.5. Инфраструктура на системот за порамнување

За да се имплементира МИПС обезбедени се:

- систем за водење на сметките и извршување на трансакции помеѓу нив во реално време и,
- мрежа за пренос на пораките за плаќање.

Покрај тоа и секоја банка која е вклучена во системот треба да обезбеди средство за приклучување на системот.

Подеталната шема на Системот за порамнување на Народна Банка на Република Македонија е дадена на следнава слика:

Од шемата се гледа дека РТГС системот се состои од дел во централната банка, мрежа за пренос на која се приклучени другите банки и системи во поединечните банки.

4.5.1. Системот во централната банка

Делот во централната банка ги води сметките на сите банки и во реално време врши трансфери помеѓу нив. По добивањето на електронскиот налог за пренос овој модул споредува дали има доволно средства на сметката на налогодавачот и ако има го порамну-

Покрај создавањето на РТГС системот, а со цел платниот систем да се заокружи како една целина, потребно е да се изгради клириншка куќа која ќе работи на мултилатерална нето основа и да се подготват носителите на платниот промет - банките за превземање на работите на платниот промет и нивно ефикасно извршување

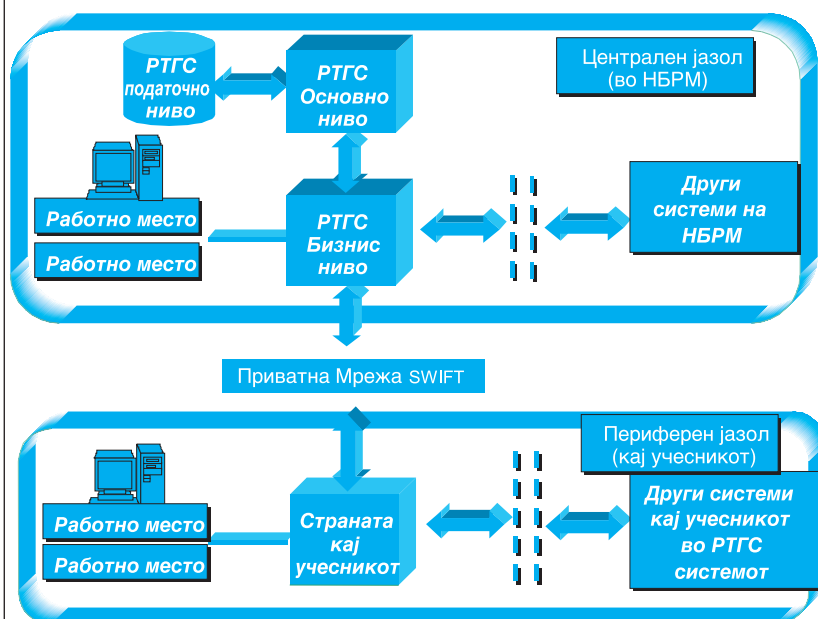
ва плаќањето, по што тоа се праќа до примачот. Во случај да нема доволно средства на сметката на плаќачот, тогаш плаќањето се става во ред на чекање.

Налозите за плаќање во редовите на чекање се извршуваат по принципот со приоритети, а во случај на плаќања со еднаков приоритет - по FIFO принципот ("прв дошол-прв се извршил"). Менувањето на приоритетите се изведува со специјални пораки кои само налогодавачот има можност да ги прати.

Исто така, делот во централната банка ги генерира сите потребни извештаи (на пример: изводи за сметката на банката) и ги доставува до соодветната банка, преку мрежата за пренос на податоци.

4.5.2. Мрежа за пренос на пораките

Како мрежа за пренос на средствата мора да се користи сигурната и доверливата мрежа. Сигурната мрежа не смее да дозволи неовластени институции да праќаат пораки во РТГС системот или да ги следат пораките кои се пратени од останатите институции. Доверливата мрежа треба да работи непрекинато, без застои, во текот на работното време на РТГС системот. Исто така, пораките кои се праќаат по оваа мрежа, не смее да се изгубат, да се дуплираат или да задоцнуваат, без разлика на причините.

Во МИПС учесниците може да се поврзуваат преку повеќе типови на мрежи, во зависност од нивните потреби. На почетокот, се користат две мрежи:

1. SWIFT мрежата и,
2. Приватна мрежа на Народната банка на Република Македонија и банките со користење на мрежите на Македонски телекомуникации.

Користејќи една од овие мрежи, учесникот може да прати налог за плаќање. Притоа, електронската по-

рака која го содржи налогот се праќа до МИПС, МИПС проверува дали плаќањето може да се изврши (дали на сметката на налогодавачот има доволно средства) и ако може да се изврши, креира нова електронска порака која се праќа до примачот. Воедно се врши и трансфер на средства од сметката на плаќачот на сметката на примачот.

За првата опција банката треба да биде редовен учесник во SWIFT со перманентна конекција. Во Република Македонија, ваква конекција се добива преку зачленување во мрежата SITA.

Втората опција е користење на мрежите на АД Македонски телекомуникации. Како примарна мрежа ќе се користи Frame Relay мрежата, а како резервна мрежа ИСДН мрежата. За таа намена, секој учесник во МИПС треба да набави вакви линии и соодветна опрема за поврзување.

5. ЗАКЛУЧОК

Со имплементирањето на РТГС системот на централната банка ќе се создаде јадрото на платниот систем во Република Македонија. Народната банка на Република Македонија ќе обезбеди сигурен систем преку кој го исклучува кредитниот ризик кој досега постоеше, бидејќи една од основните карактеристики на РТГС системот е налогот да се изврши само ако има доволно средства на сметката.

Но, воедно РТГС системот ќе бара високо ниво на ликвидност на учесниците, со цел да може да извршуваат плаќања. За да се избегне ова, во РТГС системот на Народната банка ќе има механизам на редови на чекање.

Покрај создавањето на РТГС системот, а со цел платниот систем да се заокружи како една целина, потребно е да се изгради клириншка кука која ќе работи на мултилатерална нето основа и да се подготват носителите на платниот промет - банките за превземање на работите на платниот промет и нивно ефикасно извршување.

ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА - УСЛОВ ЗА ПРОГРЕС

"Мене, сопственоста ми е потребна за да стекнам исправен поим за објектите. Ослободувајќи се од илузиите кои желбата за некој предмет ми ги потхранува, дури сопственоста ми овозможува мирно и непристрасно просудување. Па така, сопственоста ја сакам не заради поседуваната ствар, туку поради тоа што ме чини помирн, па со самото тоа и посрекен"-ГЕТЕ

Законот за денационализација и неговата доследна имплементација се сондитио сине љуа нон во остварување на сопственичката трансформација во нашата држава и конечно титулирање на неприкосновеноста на сопственоста како фактор за целосно зачекорување во современите економски текови.

Зад нас се 9 месеци напорно работење на процесот на денационализација, период исполнет со ентузијазам и самопрегор, поткрепен со непобитната вистина од говорот на бројките, кои го велат следново: 3000 поднесени барања за денационализација до 34-те одделенија на Управата за имотно-правни работи, од каде што по преземените дејствија за комплетирање и изведување на доказниот материјал за потребите на постапката за денационализација до 16-те Комисии за одлучување по барањата за денационализација се доставени 2480 предмети. Од нив по 1428 барања Комисиите се имаат произнесено со решенија, а процентот на уважени барања се движи околу 70%. Импазантни резултати сами по себе, а уште повеќе доколку како репер се земаат искуствата од останатите земји во кои се спроведува денационализација на национализираните имоти.

Ова се податоци кои неминовно го будат чувството на задоволство кај сите актери во процесот на денационализацијата, истовремено не оставајќи време и простор на препуштање на задоволството од постигнатите успеси, туку единствено сфатени како стимул во напорите за унификација на постапката и интензивирање на процесот.

Заложбите во овој правец првенствено се видливи од надминувањето на тесното грло при носењето на решенија од страна на Комисиите, кога истите се соочуваат со проблемот на ут-

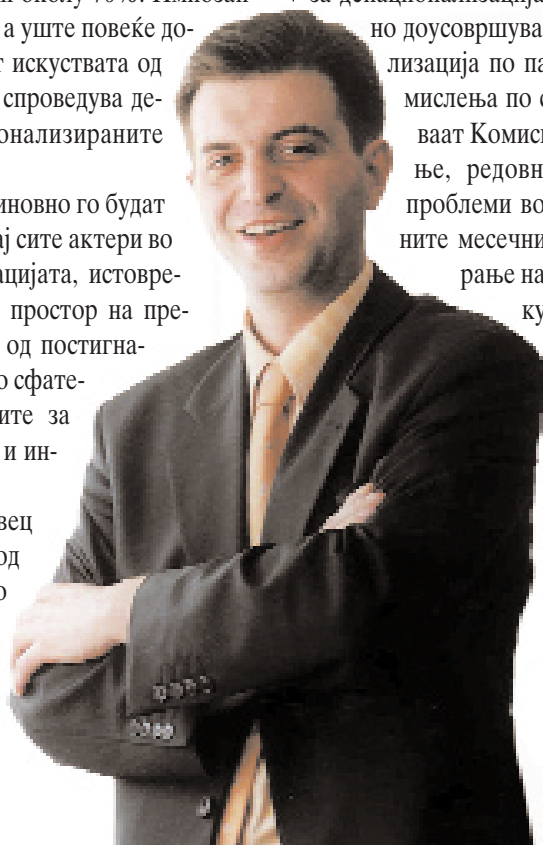
врдување на вредноста на непостоечките имоти - предмет на денационализација, како и на сите останати облици на утврдување на вредност за обезштетување на правата на поранешните сопственици, односно нивните наследници. Првиот проблем се надмина со формирање на Комисија за проценка на непостоечки имоти од стручни лица од Управата за јавни приходи по претходно точно утврдена методологија за работа усогласена со одредбите од Законот за денационализација и пратечките подзаконски акти. За останатите случаи за утврдување на вредност, од страна на Советот за денационализација до Комисиите за одлучување по барањата за денационализација се доставени упатства и алатки за примена на методот на валутација и начинот и методите за проценка на подвижни ствари.

Со цел за унифицирано постапување од страна на Комисиите, Министерот за финансии преку Советот за денационализација перманентно работи на стручно доусовршување на Комисиите за денационализација по пат на изготвување на ставови и мислења по сите прашања со кои се сретнуваат Комисиите во постапката на одлучување, редовни консултации за конкретни проблеми во работата, како и преку редовните месечни советувања кога преку сондирање на состојбите на теренот се извлекуваат заклучоци за идните чекори во денационализацијата.

Истиот начин на комуникација Министерот за финансии редовно го практикува и со останатите субјекти вклучени во овој процес, при што во оваа прилика ќе го споменам Советувањето на тема "Судовите и процесот на де-

Горан
ТРАЈКОВСКИ

Горан Трајковски е Советник на Министерот за финансии, раководи со Одделенијата за второстепена - управна постапка од областа на даноците и царините и е претседател на Советот за денационализација. Дипломирал на Правниот факултет во Скопје, каде во моментот е на пост-дипломски студии. Учествовал на повеќе семинари и студиски престои во земјата и странство од областа на деловното и управното право.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

национализација” кога заедно со претставници од Врховниот Суд на Република Македонија, Апелационите и Основните судови и Републичкиот Судски Совет беа надминати и најмалите разијдувања во поглед на управната и судската надлежност. Воедно, беа предложени и усвоени заклучоци со кои се воочува потребата од интензивно толкување на одредбите од Законот за денационализација, како во судскиот, така и во управниот дел од постапката за денационализација.

Активниот пристап кон заложбата за отстранување на хипотекуите од минатото со истовремено избегнување на опасноста да се починат нови неправди е претпоставка за прогрес на поединецот, наспроти досегашната индолентност сфатена како стагнација во оформувањето на сопственичката структура

Во процесот на денационализацијата во Република Македонија посебно треба да се истакне неблагодарноста на обидот овој процес да се вреднува само низ статистичките показатели, од причина што основната вредност на денационализацијата е во нејзината етичка поставеност

дот овој процес да се вреднува само низ статистичките показатели, од причина што основната вредност на денационализацијата е во нејзината ЕТИЧКА поставеност.

Етичноста на денационализацијата е во нејзината длабоката заснованост на емоциите како чисто човечка состојба на духот. Активниот пристап кон заложбата за отстранување на хипотекуите од минатото со истовремено избегнување на опасноста да се починат нови неправди е претпоставка за прогрес на поединецот, наспроти досегашната индолентност сфатена како стагнација во оформувањето на сопственичката структура како предуслов за универзално претприемаштво насочено кон обезбедување на личната и општата корист и напредување.

Доследното опстојување на ваквото становиште за денационализацијата неминовно доведува до афирмирање на индивидуализмот прифатен како генерална човечка вредност на нашето доба, што уште еднаш ја потврдува тезата дека Законот за денационализација во кој е вкalkулирано нашето историско, стратешко, економско, социјално и антрополошко милје е гаран-

ЗАКОН ЗА ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА (пречистен текст)*

1. ОСНОВНИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој закон се определуваат условите и постапката за враќање на имотот и видот, условите и постапката за давање надомест за имот одземен во корист на државата (во натамошниот текст: денационализација).

Прописи врз основа на кои е одземен имот во корист на државата - член 2 точки 1 и 2.

Имот одземен во корист на државата без правна основа - член 2 точка 3.

Имот отстапен на државата со изјава на волја дадена под присилба и закана - член 4 став 2.

Имот што е предмет на денационализација - член 2, 4, 5.

Имот што не е предмет на денационализација - член 2, 7, 8 став 1.

Враќање на имот - член 2, 8 став 2, 20-36, 75.

Давање на надомест - член 2, 10, 11, 37-46, 75, 77; в. УНП.

Постапка за денационализација - член 47-65, 71; в. УСП.

Член 2

Покрај претходно изнесените состојби, во процесот на денационализацијата во Република Македонија посебно треба да се истакне неблагодарноста на оби-

ција за исполнување на зацртаната цел - ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА.

ПРАВНАТА РАМКА - ВАЖЕН ФАКТОР ВО ПРИВЛЕКУВАЊЕТО НА СТРАНСКИТЕ ИНВЕСТИЦИИ

Согласно одредбите на Законот за трговски друштва, странските физички и правни лица се изедначени со правата на домашните правни и физички лица во Република Македонија, но покрај тоа тие имаат и предности во однос на домашните лица во областите на оданочувањето и царина

1. Инвестиционно право

Инвестиционото право како интегрирана и ограничена целина на прописи, кои што генерално ги регулираат инвестициите во Македонија не постои како една посебно издвоена целина на прописи.

Во ова подрачје на стопански прописи постојат повеќе закони кои што ги регулираат кредитните задолжувања и обврските на македонската држава кон странство.

Единствениот законски регулиран инвестиционен дел во ова подрачје во Република Македонија се странските инвестиции. Основата на оваа регулација ја дава Законот за трговски друштва од 1996 година.

Согласно одредбите на овој Закон, странските физички и правни лица се изедначени со правата на домашните правни и физички лица во Република Македонија, но покрај тоа тие имаат и предности во однос на домашните лица во областите на оданочувањето и царина.

2. Општата заштита на инвестициите во Македонија

Странските физички и правни лица во Македонија можат да основаат сопствени друштва, кои што може да имаат до 100% капитално учество на странецот, како и друштво во мешана сопственост заедно со македонски партнер. Уделот на странскиот капи-

тал во мешовитите друштва не е ограничен, т.е. странскиот партнер може во друштвото на мешовита сопственост да има капитален удел преку 50% проценти, па се' до 100%.

Странските инвеститори можат неограничено да имаат и капитално учество во постоечки друштва во Република Македонија.

Друштвата, кои што имаат 100% учество на странски капитал во Македонија, како и мешовитите друштва, имаат исти права и обврски како и другите постоечки друштва во Македонија (со исклучок на даночни и царински повластици кои што ќе се обезбедуваат на друштвата кои се во сопственост на странски лица и мешовити друштва).

Странските инвеститори во Македонија ги имаат следните права:

- удел во добивката, соодветно со вложениот капитал;
- удел во управувањето со друштвото, согласно со влогот;
- слободен трансфер на капитал во странство;
- реинвестирање на добивката;
- контрола на деловните книги на друштвото;
- пренос на удели и останати сопственички права на други домашни или странски физички или правни лица, и
- право на застапување на друштвото.

3. Општо за трговското право

Правни прописи во врска со фирма на друштвата. Во основа изборот на фирмата, односно називот на друштвото е слободен. Рамковни услови за тоа се:

Златко АНТЕВСКИ

Златко Антевски е роден 1963 година во Скопје, Р. Македонија. Завршил Правен факултет во Скопје во 1986 година и го положил државниот правосуден испит во Скопје. Учел германски јазик на Универзитетот во Келн, Германија (1987-88), како и на Универзитетот во Берн, Швајцарија (во 1991 година). Неговото професионално искуство опфаќа работа во адвокатската канцеларија Стојан Антевски во Скопје, адвокат и помошник адвокат во правната фирма Schadelin von Graf во Берн, Швајцарија. Во моментот работи како адвокат во Адвокатската канцеларија Антевски во Скопје и тоа на повеќе области: стопанско и корпоративно право, трговско право, прашања во врска со приватизацијата и инвестиционото право, трговски договори, спојување и припојување, Законите за банки и осигурување и наплата на побарувања и меѓународна арбитража. Специјалност му е застапувањето на интересите на странските клиенти во Р. Македонија. Зборува германски, англиски (овластен судски преведувач) и делумно италијански и француски.

*Мислената изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

- препознатливост на правната форма;
- наведување на седиштето на друштвото;
- разликување спрема постоечките (регистрирани) друштва;
- означување на дејноста на друштвото и,
- при основање на фирми кај кои што основачите поучуваат во името на фирмата да се употреби името на државата Македонија, општина во Република Македонија, културно-историски личности или на градот Скопје за употреба на вакви имиња на друштвото потребна е посебна дозвола од Министерството за правда.

Трговски регистар

Во трговскиот регистар се впишуваат податоци за друштвото, кои што според Законот обврзно мора да бидат регистрирани. Секој може на барање да добие извод од трговскиот регистар.

Секое странско физичко или правно лице во Македонија може да основа друштво или да вложи капитал во веќе постоечко друштво. За основање на друштво кое што е во потполност во сопственост на странецот или кое што уделот на странскиот капитал изнесува повеќе од 50% не е потребно дозвола од Министерството за економија

Податоци кои обавезно се пишуваат во трговскиот регистар се:

- датум на упис;
- фирма на друштвото;
- седиште на друштвото;
- предмет на активност на друштвото;
- основачи на друштвото;
- капитал на друштвото;
- органи на управување (број, имиња, адреси на членови);
- лица кои го застапуваат друштвото;
- начин на потпишување за друштвото;
- траење на друштвото и,
- начин на објавување.

Службен весник

Впишувањето на друштвото во трговскиот регистар мора да се објави во Службен весник.

Регистрациони акти

Доколку постои основен интерес, во согласност со надлежниот службеник на регистарскиот суд може да

биде извршен увид во актите за регистрација на друштвото (основачки изјави, договори, статuti итн.).

Уписот во трговскиот регистар има конститутивно дејство, што значи дека друштвото се здобива со статус на правно лице со денот на уписот во трговскиот регистар.

Органи на управување

Управувањето во друштвото може да го вршат едно или повеќе физички или правни лица. Според македонското трговско право не постојат ограничувања за управување на друштва во Република Македонија од страна на странски приватни лица.

За управување на едно основано друштво во Македонија, странските приватни лица (застапници на странски правни лица, односно застапници на основачи на друштвото) треба да имаат дозвола за престој и дозвола за работа во Република Македонија.

По основањето на друштвото, ваквите дозволи се издаваат од страна на Министерството за внатрешни работи и од Републичкиот завод за вработување во Македонија и тоа на барање од странското лице.

Условот за издавање на дозвола за престој и дозвола за работа е пропишан соодветно со подрачјата на работа со друштвото и стручната квалификација на странецот, кој е подносител на барање.

Органот на управување сноси одговорност согласно меродавните прописи за предизвикување на штета врз основа на вина.

Книговодство, приложување на биланси

Сите видови на трговски друштва подлежат на обврска за водење редовно книговодство, кое опфаќа:

- водење на деловните книги;
- издавање на полугодишни и годишни биланси, според предвидени правила за тоа. Полугодишниот биланс мора да биде составен најдоцна до 31 јули и да биде доставен до надлежните даночни органи, годишниот даночен биланс мора да биде составен и доставен до надлежните даночни органи најдоцна до крајот на април во наредната година, по година за која што се составува.
- чување на деловните книги најмалку 10 години.

Контролни органи

Обврзан составен дел на основаните друштва со ограничена одговорност во Македонија, чии што основачки капитал изнесува денарска противвредност на преку 100 илјади ГМ, имаат повеќе од 20 содружници или повеќе од 200 вработени е надзорниот одбор.

Надзорниот одбор се состои од најмалку 3 члена. Содружниците можат да одлучат наместо надзорен одбор да изберат еден или повеќе контролори во друштвото.

Акционерските друштва кои се основани во Македонија мораат да имаат надзорен одбор или одбор на извршни директори. Бројот на членови на надзорниот одбор може да се движи помеѓу 3 и 11 членови.

Форми на трговски друштва во Македонија

Во Македонија постојат следните форми на трговски друштва:

- јавно трговско друштво;
- комадитно друштво;
- друштво со ограничена одговорност;
- акционерско друштво и,
- комадитно друштво со акција.

Покрај горенаведените форми на друштво во Македонија постои и правна форма на трговец поединец.

Секое странско физичко или правно лице во Македонија може да основа друштво или да вложи капитал во веќе постоечко друштво.

За основање на друштво кое што е во потполност во сопственост на странецот или кое што уделот на странскиот капитал изнесува повеќе од 50% не е потребно дозвола од Министерството за економија.

ЗАКОНОТ ПРОТИВ ПЕРЕЊЕ НА ПАРИ - ЧЕКОР КОН НАМАЛУВАЊЕ НА СИВАТА ЕКОНОМИЈА

Гордана
ЈАНКУЛОСКА

Гордана Јанкуловска работи во Кабинетот на Министерот за финансии. Родена е во 1975 година. Дипломирала на Правниот факултет на Универзитетот св. Кирил и Методиј во Скопје. Во Министерството за финансии се вработила во 2000 година во Секторот за меѓународни финансии. Претходно работела во Собранието на Република Македонија во Комисијата за надворешна политика и во Кабинетот на претседателот на Собранието, Сектор за истражување и анализа, како дел од програмата за приправници организирана од Националниот Демократски Институт од Вашингтон. Учествовала на повеќе меѓународни семинари, курсеви, форуми и обуки од областите на Јавната администрација, Меѓународно право и меѓународни институции, Развој на демократија и цивилно општество, Односи со медиумите, Проект менаџмент и др.

Перењето на пари е сериозен проблем кој веќе подолго време ја загрозува глобалната економија. Фактот што тоа се појавува надвор од дофатот на официјалната економска статистика создава проблем при квантифицирање на појавата и проценка на темното поле

Целта на најголем дел од криминалните дела е остварување на профит. Во случаите кога криминалитетот генерира профит, поединците и групите кои се инволвирани мора да пронајдат начин да го прикријат вистинското потекло на парите или да ги префрлат онаму каде што тие не привлекуваат големо внимание.

Перењето на пари е посебна форма на кривично дело (санкционирано во член 273 од Кривичниот Законик на Република Македонија), со кое приходите стекнати од нелегални дејствија се интегрираат во легалните финансиски текови. Дејствието на извршување на ова дело ги содржи основните обележја на организираниот криминал (во активностите се вклучени повеќе лица, криминалната активност е со подолго времетраење, се одвива на интернационално ниво, делото е од големи размери и може да се реализира со постапки кои не се илегални).

Перењето на пари е сериозен проблем кој веќе подолго време ја загрозува глобалната економија. Фактот што тоа се појавува надвор од дофатот на официјалната економска статистика создава проб-

лем при квантифицирање на појавата и проценка на темното поле.

Истражувањата покажуваат дека вкупниот износ на испраните пари на светско ниво е 2-5% од светскиот бруто општествен производ (околу 5 милијарди САД долари).

Процесот на перење на пари е сложен и најчесто се одвива низ три фази кои може да се преземат одеднаш, иако неретко нивната реализација е временски раздвоена, односно се преземаат поединечно:

1. Прва фаза на циклусот на перење на парите е пласманот. Целта на извршителите е во оваа фаза да ги дислоцираат парите од местото на нивното стекнување за да се оневозможи нивното откривање од страна на властите со цел понатаму да се трансформираат во други форми на средства.

2. Втората фаза е т.н. слоевитост (layering). Во текот на оваа фаза, се прави прв обид за прикривање на изворот на сопственоста на фондовите преку креирање на комплексни слоеви на финансиски трансакции создадени за да се оневозможи проверка, да се дистанцираат нелегалните пари од изворот на криминал и да се овозможи негова анонимност.

3. Последната фаза е интеграцијата на испраните пари во легалните финансиски текови при што парите комплетно се внесуваат во легитимниот економски и финансиски систем и се припојуваат кон останатите средства во системот, со што се оневозможува разликување на легално од нелегално стекнатото богатство.

Широкиот спектар на дејствија кои го поттикнуваат перењето на пари од една страна, но едновременно и се јавуваат како негов резултат, како и негативните ефекти кои овој проблем ги има на целокупната економија (влијание на висината на каматните стапки и

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

стабилноста на курсот; прераспoredување и пренасочување на приходите и намалување на штедењето; зголемување на ризиците и намалување на квалитетот на инвестициите; инфекција на легалните трансакции од страна на нелегалните; намалување на довербата во пазарот и маргинализација на улогата на профитот; одбегнување на давачките кон државата дури и во случаите кога парите се перат поради причини различни од даночна евазија и сл.) ја потврдуваат сериозноста на овој проблем.

Генерално гледано, глобалната природа на перењето на пари ги прави географските граници ирелевантни. Учесниците во перењето на пари имаат тенденција да ги пренесуваат своите активности во земји кои имаат слаби противмерки за спречување на перењето на пари. Електронското пренесување на парите до овие земји е брзо и предизвикува загриженост на властите. Затоа за негово сузбивање се преземаат активности на меѓународно ниво.

Почитувајќи ги сите меѓународни стандарди, иако меѓу последните во регионот, во Република Македонија наскоро ќе се донесе Закон против перење на пари. Во Законот се имплементирани меѓународните стандарди и препораки од областа на превенцијата на перење на пари. Преку вградувањето на директивите на Европската Унија за заштита од употреба на финансискиот систем за цели на перење на пари (ЕЕЦ 91/308), со овој закон е извршено приближување кон европското законодавство.

Со Законот против перење на пари во Република Македонија се очекува да се постигне намалување на сивата економија и зголемување на финансиската дисциплина.

Овој закон ги определува субјектите и ги дефинира мерките и дејствијата за спречување на перење на пари како и организирањето и контролата на нивната примена. Физичките и правните лица, како и службените и одговорните лица во правните лица, кои вршат активности поврзани со вложување, кредитирање, замена, трансфер и други трансакции со пари имаат обврска за преземање на дејствија за спречување на перењето на пари.

Земајќи го предвид широкиот делокруг на дејствијата на извршување, Законот предвидува повеќе мерки за превенција:

- идентификација на клиентите (запознавање на клиентите);
- следење на финансиските трансакции;
- собирање, чување и доставување на информации за трансакциите;
- воведување на внатрешни програми за спречување на перење на пари и сл.

Со оглед на тоа што дејствијата на перењето на пари го овозможуваат натамошното финансирање на други криминални активности (проституција, трговија со дрога и оружје и сл.) и предизвикуваат недоверба во институциите на системот што претставува основа за зголемен економски криминал, во меѓународни рамки владите посветуваат сè поголемо внимание на креирање и спроведување на програми против перење на пари.

Македонскиот Закон против перење на пари предвидува обврска за правните лица кои извршуваат финансиски активности (прибирање на депозити, одобрување на кредити, девизно валутни работи, издава-

Со оглед на тоа што дејствијата на перењето на пари го овозможуваат натамошното финансирање на други криминални активности (проституција, трговија со дрога и оружје и сл.) и предизвикуваат недоверба во институциите на системот што претставува основа за зголемен економски криминал, во меѓународни рамки владите посветуваат сè поголемо внимание на креирање и спроведување на програми против перење на пари

ње на парични картички, економско финансиски консалтинг, финансиски лизинг, факторинг или работи во врска со осигурување и реосигурување или хартии од вредност, чување и управување со хартии од вредност или благородни метали итн.) да изготват програми за заштита од перење на пари. Со овие програми ќе се обезбеди: централизирање на податоците за идентитетот на клиентит, обука на лицата во институцијата и создавање на инструменти за внатрешна проверка на спроведувањето на мерките и дејствијата кои се преземаат за примена на законот.

За поусpesно решавање на овој сериозен проблем и пред сè, заради специфичноста на дејствијата на извршување, во рамките на Министерството за финансии ќе биде формирана Дирекција за спречување на перење на пари, која во соработка со Министерството за внатрешни работи, Јавното обвинителство, Царинската Управа и другите државни органи и меѓународните институции ќе ги спроведува мерките за откривање и спречување на перење на пари и ќе ги прима, анализира и обработува добиените податоци и извештаи.

Стравувањата дека Законите против перење на пари ќе ги намалат напорите за либерализирање на финансиските пазари, или дека отворањето на финансиските пазари ќе промовира перење на пари се неосновани. Меѓународната финансиска заедница е свесна дека перењето на пари е сериозна закана за економските и финансиските системи во многу земји и заради и понатаму цврсто ги поддржува напорите на националните влади за превенција од перење на пари.

Сепак, и покрај максималното инволвирање на органите на власта и дефинирањето на нивните обврски во процесот на воспоставување на известување за трансакциите, идентификација и запознавање на клиентите и водење на евиденција, не треба да се зане-

Со Законот против перење на пари во Република Македонија се очекува да се постигне намалување на сивата економија и зголемување на финансиската дисциплина

мари инвентивноста на извршителите на перењето на пари кои секојдневно креираат нови методи и техники наспроти постоечките мерки. Затоа, националните системи треба да бидат доволно флексибилни за да може да ги прошират мерките и да го спречат перењето на пари кое се појавува во нивните економии, но при тоа и да се трудат да се осигураат дека нема да овозможат префрлање на активностите на перење на пари, онаму каде што повеќе се толерира.

СЕМ
ВАКНИН

МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА И МАКЕДОНСКАТА ЕКОНОМИЈА

Она што е заедничко за сите поуспешни земји е што тие ги поттикнуваа заедничките вложувања со странските инвеститори, ја потиснаа ксенофобијата и етничката дискриминација, ги споделија економските придобивки со нивните соседи соработувајќи со нив, увезуваа главно капитални добра, усвоија здрава фискална политика и навистина вршеа приватизација

Еден британски политичар, Ричард Кобден во една прилика во 1857 година напишал: “Слободната трговија е божја дипломатија и не постои ниту еден друг подобар начин за обединување на луѓето во мирни односи”.

Слободната меѓународна трговија е особено важна за земјите во развој и земјите во транзиција. Без меѓународната трговија, домашното стопанство е ограничено. Не произведува и не создава повеќе од она што може да го потроши. Доколку произведе вишок на производи, добра или услуги-никој не ги купува, се натрупуваат залихи, кои на производителите им носат загуби и често пати сериозен застој во бизнисот. Според тоа, во најдобар случај, дури и под услов да има беспрекорен менаџмент и неограничено да располага со капитал, една компанија не може да очекува повисок растеж во затворена економија од стапката на зголемување на бројот на домашното население. Во ваков случај ограничувањето од природниот прираст на населението се ублажува со извоз.

Надворешниот (меѓународниот) пазар делува како ненадеен пораст на бројот на домашното население. Оеднаш за компанијата се појавуваат нови клиенти за продажба на производите, дополнителни места за рекламирање, зголемена побарувачка, која всушност е неограничена. Ниту една компанија во светот не е толку голема за да биде незанемарлива на глобалниот пазар. Со 6,2 милијарди луѓе и 170 милиони нови жители на планетата секоја година, многу помудро е да се извезува отколку да се биде ограничен на пазар

од 2, 20 или дури 200 милиони жители. Се’ на се’, локалните компании и економијата во целост, може да го зголемат своето производство над нивото на локалната потрошувачка и да го извезуваат вишокот на производи.

Позитивниот ефект, очигледно, е зголемување на вработеноста. Извозно ориентираните индустрии во економиите во транзиција се трудо-интензивни. Колку повеќе една земја извезува, толку се побројни вработувањата во индустријата. Оваа равенка ги наведе некои економисти на заклучокот дека со извозот на производи, земјата ја извезува и својата невработеност. Секој производ содржи компонента на труд. Кога некој купува увезен производ, тој всушност го купува трудот вложен во тој производ, покрај сите други елементи.

Слободната трговија, пак, е поврзана и со едното и со другото. Некои производи се многу скапи за да се произведуваат локално, така што е многу попрофитабилно да се увезуваат. Сè на сè, домашната економија профитира од ваквата поефикасна употреба на неговите сè поограничени ресурси.

Во голем број научни трудови е докажано дека профитот кој земјите го имаат од некој вид на увоз не е ништо помал од оној кој го остваруваат од извозот или соодветното зајакнување на локалното производство. Ова се нарекува теорија на “компаративна рел-

Сем Вакнин е автор на “Малигна самовљубеност – Навраќање кон нарцизмот” и “После дождот – Како Западот го изгуби Истокот”.

Тој е коментатор во “Преглед на Централна Европа”, Јунајтед Прес Интернешнел (United Press International) и ИнтернетКонект.нет (InternetConect.net), како и уредник на категориите ментално здравје и Централно-источна Европа во The Open Directory, Suite 101, Go.com и searcheurope.com. Воедно, Вакнин е економски советник на Владата на Република Македонија.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ативна предност". Евтиниот увоз (само како замена за скапите домашно произведени стоки) има два дополнителни ефекти: тој ги намалува трошоците на постojните претпријатија (и со тоа ги поттикнува деловните активности) и, се разбира, ја намалува инфлацијата. Онаму каде што има евтини производи, инфлацијата, по дефиниција, е потисната.

Според тоа, наместо да се трошат пари за купување на скапи производи кои се произведуваат на домашниот пазар и наместо плаќање високи камати на обврските поради високата инфлација, стопанството може оптимално да ги алоцира своите ресурси онаму каде што е најисплатливо.

Слободната меѓународна трговија е особено важна за земјите во развој и земјите во транзиција. Без меѓународната трговија, домашното стопанство е ограничено. Не произведува и не создава повеќе од она што може да го потроши

Слободната трговија ги поддржува економските активности на сите субјекти; таа овозможува оптимална алокација на нивните (оскудни) економски ресурси и со тоа остварување на повисок национален доход.

Оптималната алокација ги ослободува ресурсите кои претходно биле ангажирани во неефикасно производство, наменети за покривање на финансиските трошоци, или пак, "затворени" во набавките на скапи домашни производи. Потрошувачот на кој му е овозможено да купи евтин, увезен автомобил наместо скап домашно произведен, ја заштедува разликата и ја вложува на својата штедна сметка во банка. Банката, од своја страна, им позајмува пари на компаниите, и ова е врската меѓу слободната трговија и високата стапка на штедење и следствено, високите стапки на инвестиции. Слободната трговија го намалува општо ниво на цените во економијата, овозможува поголема заштеда на пари, а од заштедите можат да се дадат заеми за разни деловни активности под поповолни услови. Според тоа, може да се модернизираат фабриките, може да се стекнат технолошки вештини, да се обезбеди поголема едукација и да се подобри инфраструктурата.

Најважно од сè е дека оние кои тргуваат, не војуваат меѓу себе. Слободната трговија пропагира мир меѓу земјите. Таа води кон мирна и просперитетна коегзистенција на соседните народи и носи заедничка соработка во трговијата, инвестициите и инфраструктурата.

Меѓутоа, во правен и инфраструктурен вакуум не може да постои слободна трговија. Со цел да се

постигнат сите овие позитивни резултати, земјата треба да ги рационализира нејзините трговски активности. Најнапред, мора постепено да ги укинува регулаторните и царинските бариери за да овозможи непречени текови на добра, услуги и информации.

Зборот "постепено" го употребивме внимателно. Една сиромашна земја мора да започне со транзиција од протекционизам, значи изолирана во голема мера со регулативи, царини, давачки, квоти, тарифи и дискриминаторски стандарди, кон целосна слободна трговија преку мали, добро одмерени чекори. Влијанието на домашната индустрија, стапката на вработеност, девизните резерви, каматите и многуте други параметри, економски и општествени, треба редовно да се следат за да се спречат непотребните шокови. Но, ваквото следење и софистицираното приспособување не треба да служат како параван; тие не треба да претставуваат оправдување за спречувањето или одложувањето на слободната трговија. Земјата мора јасно да ги претстави своите планови и намери, заедно со временската динамика и чекорите кои треба да се преземат. Таа исто така мора да се придржува кон плановите и да не се покорува на неизбежните и насилни барања на посебните интересни групи.

Од друга страна, земјата мора да ги поттикнува странските инвестиции. Директните странски инвестиции, па дури и портфолио инвестициите се клучен елемент на слободната трговија. Инвеститорите градат фабрики за производство и ги извезуваат производите или ги продаваат на домашниот пазар, надоместувајќи за увозот. Директните инвеститори се обично поврзани-непосредно или посредно-со трговските мрежи. Финансиските (портфолио) инвеститори обично доаѓаат многу подоцна, кога домашните пазари на капитал созреваат и стануваат многу посигурни. Земјата може да го поттикне приливот на странски инвестиции овозможувајќи им на инвеститорите даночни поттикнувања (различни даночни ослободувања, па дури и целосни грантови и субвенционирани заеми.) Може да обезбедат и други поттикнувањанивниот број е премногу голем за да се набројат сите тука. Сепак, пред сè, таа треба да ги заштити сопственичките права на сите инвеститори-како домашни, така и странски. Инвеститорите се упатуваат кон сигурни места и не постои таков поттик кој би ги убедил да ги вложат своите пари на место за кое не се чувствуваат сигурни дека можат секогаш и безусловно да ги повратат. Во оваа смисла, сопственичките права претставуваат слаба точка за една земја во транзиција, каде недостасува соодветна легислатива, судовите се спори, необучени и неодлучни, агенциите за имплементација на законите се незрели и несигурни за тоа

кои се нивните надлежности и како треба да ги спроведуваат. Некои земји се целосно ксенофобични, што не е погодно за странските инвестиции.

Но, сето ова не е доволно. Вештата и добро едуцирана работна сила е предуслов за развој на извозната индустрија. Дури и лесната индустрија (текстилната, индустријата за производство на обувки) бараат од работниците да знаат да читаат и да имаат основни познавања од математика. Со созревањето на индустријата, од работниците се бара постојано да се обучуваат, преобучуваат и преквалификуваат.

Едукацијата треба да претставува главен приоритет за еден народ, таа претставува инфраструктура исто како и патиштата и електричната енергија. Поинаквото размислување значи заостанување, а заостанувањето во денешниот конкурентен свет значи економијата постепено да изумре.

Сето ова нема да биде од корист доколку земјата не направи намерен, свесен напор за идентификација на оние области во кои е добра, т.е. не ги идентификува нејзините "релативни, конкурентни предности". Но, дали земјата треба да ги остави силите на пазарот да се развиваат сами, без никакво ограничување? Или пак, дали владата треба да ги утврди приоритетите на државата во рамките на еден долгорочен план?

Јас лично, не поддржувам фанатични позиции. Пазарот има свои недостатоци. Тој не е никогаш совршен. Владите треба да се вмешуваат (маргинално) со цел да ги поправат маните и падовите на пазарот. Во спротивно, кој би ги обезбедувал јавните добра, како на пример одбраната или образованието? Истото важи и за трговијата. Јапонија и Израел се двата најдобри примери за мошне успешно вклучување на владата во утврдувањето на државните приоритети и нивното следење (не земајќи ја во обзир моменталната рецесија во Јапонија). Семоќното Министерство за индустрија и трговија на Јапонија буквално наложуваат што треба да биде сторено, каде, со кого и како, со децении. Израел активно го поттикнува создавањето на тешки индустрии за кои е потребна малку работна сила и кои носат висока новосоздадена вредност. Но, и двете држави се свесни за ограничувањата на нивната интервенција и разликата меѓу советот, поттикнувањето и принудувањето.

Владата на една земја треба да ги идентификува нејзините релативни конкурентни предности и да се преориентира кон нивна реализација. Оваа фаза на реализација може да биде успешна само доколку земјата е активен и соодветен член и учесник во меѓуна-

одната заедница на народите. Мора мирно и подготвено да се придржува кон меѓународните трговски и инвестициони договори и мора да се согласи да ги разреши своите конфликти во рамките на меѓународните правни и арбитражни рамки.

Република Македонија е комплицирана економска точка, но не е единствена. Речиси сите новоформирани земји истовремено ги загубија речиси сите нивни извозни пазари. Земјите од поранешниот Совет за взаемна економска помош и СССР се распаднаа речиси во исто време како и Југославија. Некои земји не се приспособија на новата ситуација:

Нивниот бруто домашен производ беше преполовен, нивната индустриска инфраструктура беше уништена и тие остваруваа сè поголем трговски дефицит. Тие избраа да се сожалуваат себеси над својата ситуација и да го обвинуваат целиот свет за тоа. Другите се ориентираа кон тоа да станат (географски и ментален) мост помеѓу источот (на Европа) и западот (на Европа). Тие го прифатија западниот менталитет, западните институции и западното законодавство што се однесува до инвестициите, банкарството и финансиите. Тие ја нагласија нивната улога како земји во транзиција во најдобра смисла на зборот: потребата да сторат многу при процесот на транзиција. Она што е заедничко за сите поуспешни земји е што тие ги поттикнуваа заедничките вложувања со странските инвеститори, ја потиснаа ксенофобијата и етничката дискриминација, ги споделија економските придобивки со нивните соседи соработувајќи со нив, увезуваа главно капитални добра (наместо потрошувачки стоки), усвоија здрава фискална политика и навистина вршеа приватизација. Во најголем број од нив, се разви жив пазар на капитал и пари.

Слободната трговија ги поддржува економските активности на сите субјекти; таа овозможува оптимална алокација на нивните (оскудни) економски ресурси и со тоа остварување на повисок национален доход

Кон ваква иднина треба да се стреми Македонија. Таа може да стане Швајцарија на Балканот. Има сè што е потребно. Запрашајте ги финансиските пазари: тие плаќаат за македонските државни хартии од вредност (речиси) иста цена како и за словенечкиот државен долг. Тоа значи дека тие сметаат дека Македонија е Словенија на иднината.

А, тоа, според мене, и не е така лоша иднина.

МОНЕТАРНА СТРАТЕГИЈА НА НАРОДНАТА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

м-р Анета
НАУМОВСКА

Анета Наумовска е директор на Дирекцијата за истражување при Народната банка на Република Македонија. Родена е во 1974 година.

Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во октомври 1996 година, на насоката финансии и банкарство.

Магистрирала во февруари 2001 година на насоката Монетарна економија, на тема:

“Трансмисиониот механизам на монетарната политика и ефикасноста на банкарскиот систем – со посебен осврт на Република Македонија”.

Од јули 1997 година работи во Дирекцијата за истражување при НБРМ, а од април 2001 година ја извршува функцијата директор на оваа дирекција. Член е на неколку работни групи и комисии во НБРМ и други институции. Учествувала на повеќе курсеви и семинари во странство од областа на економијата и финансии и работела на повеќе истражувачки трудови и проекти.

Основната цел на монетарната политика на Народната банка на Република Македонија е одржување на ценовната стабилност како најповолен амбиент за динамизирање на економскиот развој. Остварувањето на крајната цел централната банка го врши преку остварување на интермедијарната цел на монетарната политика

Во современи услови, централната банка влијае врз крајната цел преку остварување на посредни цели на монетарната политика. Имено, реализацијата на монетарната политика се остварува со користење на инструментите на монетарната политика, кои се директно насочени кон остварување на оперативните, односно интермедијарните цели на монетарната политика. Остварувањето на овие цели е во функција на остварување на крајната цел на монетарната политика. Заради ефикасно остварување на целите на монетарната политика, централната банка вообичаено формулира стратегија на монетарната политика. Со изборот на монетарната стратегија, централната банка врши избор на посредните цели на монетарната политика кои се наоѓаат помеѓу монетарните инструменти и крајните цели на монетарната политика.

СТРАТЕГИЈА НА МОНЕТАРНАТА ПОЛИТИКА

Монетарни инструменти

Оперативни таргети:

- банкарски резерви
- примарни пари
- каматни стапки на пазарот на пари

Интермедијарни таргети:

- монетарни агрегати
- девизен курс
- инфлација

Основна цел на монетарната политика:

- ценовна стабилност

Практиката на современите пазарни економии покажала дека индиректното остварување на крајната цел на монетарната политика преку остварување на посредна цел е полесно, отколку кога се настојува директно остварување на крајната цел. Со дефинирање на посредни таргети, централната банка е во можност за пократко време да добие повратни информации за ефектите на монетарната политика и доколку е потребно да преземе соодветни корективни активности, отколку во случај кога одлуките се донесуваат врз основа на ефектот на монетарната политика врз крајната цел, кој вообичаено доаѓа со поголемо временско задоцнување. Изборот на интермедијарниот таргет е условен од конкретните услови во земјата, односно од улогата на таргетираната варијабла во трансмисиониот процес на монетарната политика. Имено, монетарната стратегија мора да кореспондира со трансмисиониот механизам и да се менува согласно промените во процесот на трансмисија на монетарната политика.

Утврдувањето на експлицитни таргети на монетарната политика во последнава деценија се потврди како широко прифатена практика во светски размери. Така, од вкупно 91 анализирана земја во 1990 година 50 земји користеле интермедијарен таргет при конципирањето на монетарната политика, додека во 1998 година тој број се зголемил на 87 земји. Притоа, во светската практика како посредни таргети на монетарната политика доминираат: девизниот курс, стапката на пораст на паричната маса и стапката на инфлација. Во 1998 година 55% од анализираните земји користеле одредена комбинација од овие варијабли како таргети на монетарната политика.

Основната цел на монетарната политика на Народната банка на Република Македонија (НБРМ) е одржување на ценовната стабилност како најповолен амбиент за динамизирање на економскиот развој. Остварувањето на крајната цел централната банка го вр-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ши преку остварување на интермедијарната цел на монетарната политика. Во досегашниот период, се диференцираат два пристапа во однос на изборот на интермедијарен таргет на монетарната политика, односно монетарната стратегија на НБРМ. Така, од монетарното осамостојување во април 1992 година до септември 1995 година, НБРМ применуваше стратегија на монетрано таргетирање. Имено, во овој период, остварувањето на ценовната стабилност како крајна цел на монетарната политика се реализираше преку остварување на проектираната стапка на пораст на паричната маса М1 како интермедијарен таргет на монетарната политика. Притоа, девизниот курс се користеше како основен индикатор на монетарната политика.

Почнувајќи од октомври 1995 година, НБРМ спроведува монетарна стратегија на таргетирање на девизниот курс на денарот во однос на германската марка. Согласно оваа стратегија, паричната маса претставува ендогена варијабла која е подредена на одржувањето на стабилен девизен курс на националната валута, кој посредно треба да овозможи остварување на крајната цел на монетарната политика - ценовна стабилност. Преминот од една кон друга стратегија првенствено се должи на значењето на девизниот курс во мала и отворена економија, нестабилната побарувачка за пари во транзициониот период, како и погодноста на девизниот курс како интермедијарен таргет на монетарната политика поради неговата транспарентност и можноста за секојдневен мониторинг од страна на економските субјекти.

Податоците за степенот на отвореност кон странство и за учеството во светското производство и светската трговска размена ја потврдуваат констатацијата за Република Македонија како мала и отворена економија. Имено, БДП на Република Македонија остварен во 2000 година изнесуваше само 0,01% од светското производство, додека вредноста на македонскиот извоз претставуваше 0,02% од светскиот извоз на стоки. Притоа, како релативно мал пазар, Република Македонија е принудена значаен дел од производството да го остварува во соработка со странство. Така, во просек вредноста на надворешно - трговската размена на Република Македонија сочинува околу 85% од остварениот БДП.

Како мала отворена економија, македонската економија покажува висок степен на упатеност кон светските трговски текови. Малите отворени економии при конципирањето на монетарната политика се соочуваат со посебен ограничувачки фактор кој произлегува од нивната положба на апсорбери на екстерните шокови и неможност за влијание врз цените на

светските пазари. Со оглед на неможноста за позначајно влијание врз нивото на светските цени, нивната монетарна и фискална политика на долг рок мора да биде усогласена со соодветните на земјата - најзначаен трговски партнер. Преку врзување на девизниот курс за валутата на земјата која е најзначаен трговски партнер се избегнува потенцијалната опасност од загрозување на ценовната стабилност преку евентуалната нестабилност на неговото ниво како одраз на флукуациите на светскиот пазар. Со тоа, девизниот курс ја губи улогата на инструмент на макроекономската политика за коригирање на екстерната нерамнотежа.

НАЈЗНАЧАЈНИ ТРГОВСКИ ПАРТНЕРИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (во %)

	1998		1999		2000	
	ИЗВОЗ	УВОЗ	ИЗВОЗ	УВОЗ	ИЗВОЗ	УВОЗ
Германија	21,4	13,3	21,4	13,7	19,4	12,1
СР Југославија	18,2	12,6	21,3	10,1	25,3	9,1
Грција	7,3	5,7	7,2	9,1	6,4	9,6

Извор: Државен завод за статистика

Со оглед на фактот што Германија е најзначаен трговски партнер на Република Македонија, а имајќи го предвид и изградениот кредибилитет на германската централна банка и стабилноста на германската марка, во случајот на Република Македонија како оптимална алтернатива се потврди врзувањето на денарот за германската марка. Врзувањето на девизниот курс на денарот за германската марка во суштина се сведува на врзување на монетарната политика во земјата за онаа на германската централна банка. Притоа, монетарната понуда добива ендеген карактер и нејзиниот пораст е детерминиран од соодветниот во земјата, чија валута се користи како номинално сидро. На тој начин, всушност се увезува кредибилитетот на германската централна банка, кој се очекува да резултира со јакнење на кредибилитет во националната централна банка во поглед на одржувањето на ценовната стабилност. Истовремено, ваквото врзување за германската економија се смета за оправдано со оглед на можноста за побрзо конвергирање кон економските перформанси на оваа земја и на европската интеграција воопшто.

Кон ова треба да се додаде и високиот степен на валутна супституција, односно маркизација на македонската економија, имајќи ја предвид склоноста кај јав-

носта за користење на германската марка како средство за изразување и чување на вредноста. Така, доминантно учество во валутната структура на прометот на девизниот и менувачкиот пазар имаат евро - валутите (во 1999 година околу 60%), меѓу кои доминира германската марка (43,6%). Истовремено, валутната структура на девизните штедни влогови на населението покажува доминантно учество на депозитите деноминирани во евро - валути (околу 63% на крајот од 1999 година). Степенот на маркизација / доларизација на македонската економија пресметан како учество на девизните депозити во најшироко дефинираниот монетарен агрегат М4 во периодот 1993 - 2000 година во просек изнесуваше 22,8%.

Практиката на современите пазарни економии покажала дека индиректното остварување на крајната цел на монетарната политика преку остварување на посредна цел е полесно, отколку кога се настојува директно остварување на крајната цел

Македонската економија, како земја во транзиција, се одликува со плиток финансиски и девизен пазар. Така, во периодот 1993 - 2000 година просечното учество на паричната маса М1 и М4 во БДП изнесуваше 8,4%, односно 17,3%, соодветно, додека прометот на девизниот пазар во БДП во просек учествуваше со 31,1%. Поради тоа, мал број на трансакции можат да предизвикаат големи и непожелни флуктуации во движењето на каматните стапки и девизниот курс. Со оглед на тешкотиите околу утврдувањето на рамнотежниот девизен курс од страна на учесниците на девизниот пазар и значењето на неговата стабилност во мала отворена економија, во вакви услови е неопходна соодветна политика на регулирање на девизниот курс. Оттука, плиткоста на финансискиот и девизниот пазар е уште еден фактор кој е во прилог на стратегијата на таргетирање на девизниот курс на денарот.

Преку врзување на девизниот курс и монетарната политика со земјата - номинално сидро, домашната економија се заштитува од неповолните екстерни влијанија и шокови кои истовремено ги погодуваат двете економии

Во услови на таргетирање на девизниот курс, доколку не постојат маргини во кои е дозволено негово флуктуирање, монетарната политика во домашната економија носи белег на несамостојност. Таквата политика не би имала негативни последици доколку потенцијалните стапки на економски растеж меѓу двете земји се приближно еднакви и ако постои висока мо-

билност на капитал и работна сила, односно симетрични шокови кај двете земји. Само во таква ситуација, оправдано е асоцирањето со друга економија врз основа на фиксно врзување на девизниот курс со нејзината валута, со што девизниот курс како инструмент на макроекономската политика станува непотребен и нефункционален. Во спротивен случај, домашната економија не може да ја користи монетарната политика за апсорбирање на шоките кои не ја погодуваат земјата - номинално сидро. Во такви услови, шоките се исцрпуваат преку високи флуктуации на каматните стапки на пазарот на пари. Од овие причини се избегнува режимот на неотповикливо фиксен девизен курс и предност им се дава на фиксниот отповиклив девизен курс и раководено флуктуирачкиот девизен курс.

Преку врзување на девизниот курс и монетарната политика со земјата - номинално сидро, домашната економија се заштитува од неповолните екстерни влијанија и шокови кои истовремено ги погодуваат двете економии. Меѓутоа, при прифаќање на фиксно врзување на девизниот курс за странска валута значаен фактор претставува можноста за апсорпција на асиметричните шокови, односно шоките кои не ја погодуваат земјата - номинално сидро. Фактор кој оди во прилог на зголемена способност за совладување на асиметричните шокови е задоволителен степен на производна и извозна диверзификација на економијата, кој би овозможил евентуалните негативни шокови врз одредени гранки да бидат неутрализираани со позитивните ефекти кај други гранки, со што би се избегнале посилни удари врз економијата. Во спротивно, асиметричните шокови не можат да се компензираат во рамки на домашната економија, поради што се јавува потреба од користење на девизниот курс како корективен инструмент.

Во Република Македонија е регистрирана висока производна и извозна концентрација, односно незадоволителен степен на диверзификација на производството и извозот. Така, трите најзначајни дејности (индустрија и рибарство, земјоделство и шумарство и трговија) во периодот 1997 - 1999 година формираа во просек 42% од БДП. На страната на извозот, во периодот 1997-1999 година текстилните производи, железото и челикот и тутунот учествуваа со 45,8%, додека на страната на увозот доминираа сировините и полупроизводите со 46,2%. Од друга страна, ваквата состојба истовремено ја наметнува потребата од одржување на стабилен девизен курс, бидејќи секој шок врз носечките извозни гранки при флексибилен девизен курс би резултирал со сериозни нарушувања во нивото на цените. Во случај на посериозен шок или

движења кои не можат да бидат неутрализирани преку фискалната политика, флексибилност на платите и мобилност на работната сила, можна е опција на утврдување на нов паритет на девизниот курс во однос на германската марка.

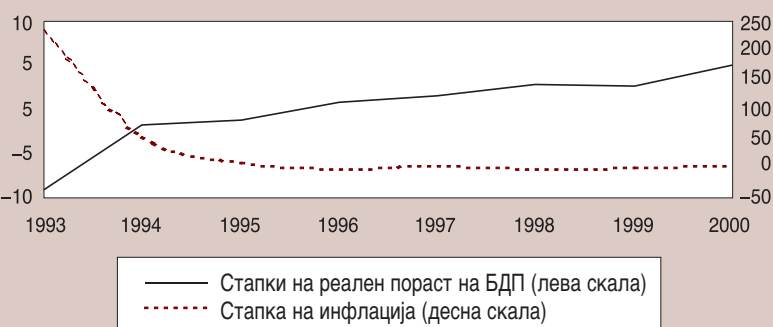
Со цел да се овозможи апсорбирање на евентуалните асиметрични шокови, наместо таргетирање на фиксно ниво на девизниот курс, во практиката предност се дава на дефинирање на интервал во кој се дозволени флукутации на девизниот курс. На тој начин, во случај на значајни капитални приливи и одливи се избегнуваат преголеми флукутации во каматните стапки. Имено, во услови на фиксен девизен курс, како апсорбер на екстерните шокови се јавуваат каматните стапки на пазарот на пари. Режимот на девизниот курс детерминира одредена дистрибуција на флукутациите на девизниот пазар и на пазарот на пари и следствено, воведувањето на маргини на девизниот курс значи и имплицитно воведување на маргини на каматните стапки на пазарот на пари, односно нивно порамномерно движење.

По успешно спроведената стабилизациона програма во првите три години по монетарното осамостојување, ценовната стабилност како основна цел на монетарната политика во Република Македонија е успешно одржувана. Така, почнувајќи од 1995 година стапката на инфлација се одржува на едноцифрено ниво и воедно е една од најниските меѓу транзиционите економии. Притоа, и во случајот на Република Македонија ценовната стабилност се потврди како поволен амбиент за економски развој. Така, почнувајќи од 1996 година Република Македонија континуирано бележи позитивни стапки на економски развој, независно од неповолните екстерни влијанија и шокови.

Паралелно со ценовната стабилност, НБРМ во изминатиот период успешно ја одржуваше и стабилноста на девизниот курс на националната валута. Со ис-

клучок на еднократното намалување на екстерната вредност на денарот во јули 1997 година за 16,1% (извршено во услови на недостиг на девизи на девизниот пазар и следователно, одлив на девизни резерви и монетарна контракција), девизниот курс на денарот во однос на германската марка се одржува на стабилно ниво. Девизниот курс на денарот во однос на другите странски валути зависи од интервалутарниот сооднос меѓу германската марка и другите валути на Франкфуртската девизна берза.

Движење на БДП и инфлацијата во Република Македонија (во %)

Имајќи ја предвид големината и степенот на отвореност на македонската економија, стратегијата на таргетирање на девизниот курс во досегашниот период се потврди како успешна. Поради високиот степен на отвореност на економијата кон странство, движењето на девизниот курс во значајна мерка се одразува врз инфлаторните очекувања на економските субјекти и движењето на цените на домашниот пазар. Одржувањето на стабилен девизен курс, кој може да се следи на дневна основа, обезбедува потиснување на инфлаторните очекувања и консеквентно стабилност на цените во домашната економија. Воедно, тоа значи и остварување на крајната цел на монетарната политика.

СОРАБОТКАТА МЕЃУ МИНИСТЕРСТВОТА ЗА ФИНАНСИИ НА ХОЛАНДИЈА И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Фрејк
ЈАНМААТ

Фрејк Јанмаат работи во Амбасадата на Кралството Холандија во Скопје како финансиски аташе на Министерството за финансии на Холандија. Тој ја координира соработката помеѓу македонското и холандското Министерство за финансии и дава консултации за холандските проекти финансирани од Светската банка во финансискиот сектор. Роден е 1973 година. Дипломирал на Економскиот факултет на Универзитетот во Амстердам во 1996 година. Магистрирал во областа на макроекономијата и меѓународните економски односи.

Почнувајќи од минатата година, Министерствата за финансии на Холандија и Република Македонија развија широка соработка во неколку области од јавните финансии. Оваа тесна соработка произлегува од фактот дека Холандија и Република Македонија се членки на иста конституенца во ММФ и Светската банка

Соработка во рамките на конституенцата на ММФ / Светска банка

Министерството за финансии на Република Македонија постигна значаен напредок во реформата на јавните финансии и покажа голема одлучност да продолжи со вкупните реформски напори. Неговиот колега, Министерството за финансии на Холандија дејствува како партнер за обука во повеќе области давајќи совети и применувајќи го искуството во поддржување на реформскиот процес.

Почнувајќи од минатата година, Министерствата за финансии на Холандија и Република Македонија развија широка соработка во неколку области од јавните финансии. Оваа тесна соработка произлегува од фактот дека Холандија и Република Македонија се членки на иста конституенца во ММФ и Светската банка. Само големите индустриски земји (во најголема мера Г-7) имаат свои претставници во Бордот на извршни директори на ММФ и Светската банка. Помалите земји се споени во конституенци со цел донесувањето одлуки во овие институции да се одвива на ефикасен начин. Секоја конституенца има по еден претставник во Бордот на извршни директори. Холандија е постојаниот претседател на конституенцата, во која покрај Република Македонија, членуваат и десет други земји, најмногу од Југо-источна Европа и поранешниот Советски Сојуз. Кралството Холандија ги претставува и промовира интересите на овие земји на состаноците со извршните директори. Со цел ова да се постигне на ефикасен начин, холандската страна треба

да биде добро информирана за потребите и желбите на другите земји членки, особено во врска со економските и финансиските прашања.

Ставот на нашата влада е дека мултилатералните односи со земјите членки на конституенцата во ММФ и Светска банка самите по себе не се доволни. Потребни се билатерални односи во кои двете земји се поддржуваат кога е можно и потребно. Така, членовите на холандската администрација одговорни за работите со ММФ и Светската банка (т.е. Министерот за финансии, Министерот за развојна соработка и Губернерот на Централната банка), во надворешната политика им посветуваат посебно внимание на земјите членки на конституенцата. Конкретно за Македонија, ова се манифестира преку Централната банка на Холандија, која во рамките на ЕУ ФАРЕ, има широка програма за соработка со Народната банка на Република Македонија. Исто така, политиката на холандскиот Министер за развојна соработка во врска со Македонија се фокусира на три сектори: земјоделство, образование и јавни финансии/финансиска инфраструктура. Што се однесува до последниот сектор, Министерството за финансии на Холандија исто така има значајна улога.

Минатата година, во улога на претставник на конституенцата во ММФ, министерот за финансии на Холандија, г-динот Герит Залм, ги посети Хрватска и Македонија. Додека беше во Скопје, со неговиот македонски колега, министерот Никола Груевски се договорија да воспостават соработка меѓу министерствата за финансии на Холандија и Македонија во неколку области. Најзначајните области се споменати во овој напис.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Трезорско работење

Во 2000 година, во Министерството за финансии беше основан Сектор за трезор. Беа имплементирани значајни промени во однос на структурата на сметките на буџетските корисници и процедурите за извршување на буџетот при што беше посветено посебно внимание на следењето и контролата. Се планираат и дополнителни промени за да може Секторот за трезор да ги извршува своите задачи во платниот систем на Македонија.

Минатата и оваа година на неколку наврати луѓето од македонскиот Сектор за трезор го посетија Министерството за финансии на Холандија. Македонските стручњаци за трезорско работење беа вклучени во работата на нивните холандски колеги во активностите поврзани со управување со долг и готовина. Тоа им даде можност темелно да се запознаат со практичните секојдневни процедури.

Во следните неколку месеци, во Скопје е планирано да се одржат семинари на неколку теми од областа на трезорското работење (извршување на буџетот, сметководство, внатрешна ревизија, изготвување на буџетот). Вработените во Секторот за трезор на холандското министерство за финансии ќе ги презентираат сопствените искуства во овие области и ќе се разговара за процедурите кои најмногу ќе одговараат на македонските услови. Овие семинари не се само наменети за кадарот на Министерството за финансии, туку и за надлежните лица за финансиско и буџетско работење во ресорните министерства. Значајно прашање на сите семинари ќе биде начинот за постигнување поефикасни работни односи меѓу Министерството за финансии и другите министерства при изготвувањето и извршувањето на буџетот, сметководството, поднесувањето извештаи и ревизијата. Затоа е предвидено покрај вработените во Секторот за трезор на холандското министерство, учество да земат и претставници на соодветните ресорни министерства на Холандија.

Осигурување

На почетокот од годинава беа направени значајни измени во Законот за осигурување на Република Македонија. Главната цел беше да се постигне поголема усогласеност со легислативата на Европската унија, либерализација на осигурителниот пазар што ќе овозможи странски инвестиции и зајакнување на супервизијата и контролата кои ги спроведува Министерството за финансии во осигурителните друштва. Усогласувањето на националните закони со законите на

Европската унија е континуиран процес, со оглед дека самите европски закони не се статични. Холандија, како еден од творците на Европската унија, има големо искуство во оваа област. Освен тоа таа, е една од земјите на Европската унија со највисоко ниво на осигурување по жител.

Токму затоа, соработката меѓу Македонија и Холандија во областа на осигурувањето се фокусира главно на усогласување на македонската легислатива (законите и правилата за техничка имплементација) со регулативите на ЕУ. Исто така, за време на една од посетите на Холандија на кадарот за осигурување во македонското Министерство за финансии, се посвети големо внимание на организацијата на ефикасна и транспарентна супервизија на осигурувањето. Во таа смисла, холандското Министерство за финансии ја финансира првата година од членството на Министерството за финансии на Република Македонија во Меѓународната асоцијација на осигурителни суперви-

Ставот на нашата влада е дека мултилатералните односи со земјите членки на конституенцата во ММФ и Светска банка самите по себе не се доволни. Потребни се билатерални односи во кои двете земји се поддржуваат кога е можно и потребно

зори. Членството во оваа организација ќе овозможи модернизација на новите трендови и активности во осигурителниот сектор ширум светот, а ќе овозможи и размена на информации, искуства и знаење со другите земји членки.

Платежна картичка

Една од реформите споменати во Владијата рамковна програма за економски развој и реформи - Македонија 2003 е и воведувањето на систем на национална платежна картичка со што ќе се намали обемот на сивата економија и ќе се обезбеди поголема сигурност за граѓаните при плаќањата. Во моментот, употребата на платежни картички во Македонија е релативно мала. Плаќањата главно се вршат во готово. Со воведувањето на единствена национална платежна картичка која ќе може да се употребува во секој банкомат и на секое продажно место, употребата на платежни картички ќе стане поатрактивна. Тоа позитивно ќе се одрази врз комуникацијата меѓу банките и нивните клиенти и ќе придонесе за враќање на довербата во банките.

Од Министерството за финансии на Холандија беше побарана помош при воведувањето на националната платежна картичка. Оваа помош ќе се состои од

финансирање на консултантите кои во консултации со сите вклучени страни (комерцијалните банки, Народната банка на Република Македонија, Заводот за платен промет и Управата за јавни приходи) ќе изготват проектен план во кој ќе се опише начинот на премин од сегашната ситуација кон целосна имплементација на националната платежна картичка. При извршувањето на оваа задача, консултантите ќе се потпрат на нивното искуство добиено од Интерпеј, холандска организација во сопственост на комерцијалните банки, која е одговорна за системот на платежна картичка во Холандија.

Во рамките на конституенцата, сметаме дека имаме најпродлабочени односи со македонското Министерство за финансии, што претставува доказ за успехот на нашата соработка. Исто така, во иднина, Министерството за финансии на Холандија се обврзува да соработува на кое било поле

Даноци

Даночната политика на Македонија е област, која последните две години мина низ коренити реформи. Минатата година, беше воведен данокот на додадена вредност (ДДВ) и беа направени значајни измени во законите за персоналниот данок, данокот на добивка и акцизите.

За овие три законски предлози, свои коментари дадоа даночните експерти од Министерството за финансии на Холандија. Посебно внимание се обрна на меѓународните аспекти, овластувањата на даночните службеници, законот за одлуки и жалби и законот за наплата на даноци.

Во однос на последното прашање, Управата за јавни приходи (УЈП) на Македонија, моментно, спроведува модернизација со цел да се овозможи ефикасна

наплата на даноци и други јавни давачки. Изработена е посебна програма за техничка обука на вработените во УЈП, а во моментот се разгледуваат можностите за соработка на ова поле со холандската УЈП. Исто така, се разгледува и можноста од дополнителна холандска помош за унапредување на реформите во поглед на ДДВ. Во областа на даночните проекции кон крајот на јуни или почетокот на јули оваа година ќе се организира мисија во Македонија која ќе дискутира за холандските методи на овој план и ќе размени мислења околу подобрувањето на способноста за проектирање.

Заклучок

Организацијата и работните процедури на активностите поврзани со јавните финансии, и во поглед на приходите и во поглед на расходите, се секогаш во тесна врска со општествената и економската структура на земјата. Според тоа, никогаш не се постигнуваат резултати ако едноставно се копира легислативата и методите на една земја се применуваат во друга. Меѓутоа, со оглед на тоа што двајца луѓе знаат повеќе од еден, а двете министерства се вклучени во истите активности, придобивката од нашата тесна соработка се гледа во фактот што во практика двете страни можат да учат една од друга. Министерството за финансии на Холандија е многу свесно за значењето на добрите билатерални односи со истите такви министерства во други земји членки на конституенцата. Во рамките на конституенцата, сметаме дека најпродлабочени односи имаме со македонското Министерство за финансии, што претставува доказ за успехот на нашата соработка. Исто така, во иднина, Министерството за финансии на Холандија се обврзува да соработува на кое било поле.

РЕФОРМА НА ДЕВИЗНИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Законската рамка на девизниот систем во Република Македонија е поставена со донесувањето на Законот за девизно работење во 1993 година.

Досегашниот закон за девизно работење базирал на тогашниот економски систем и развој на пазарни односи, релативната затвореност на македонскиот пазар, ниското ниво на девизни резерви, високите инфлациони и девалвациони очекувања, неповолното меѓународно окружување, недоволното искуство на банките во сферата на работењето и извршувањето на платниот промет со странство и сл.

Како резултат на настанатите промени во економската сфера во Република Македонија, развојот на пазарните односи, интензивирање на реформите во сите сфери на економскиот живот, се поголемата отвореност на стопанството кон меѓународните пазари, а имајќи ја во предвид определбата на Република Македонија за интеграција во Европската Унија, се пристапи кон спроведување на реформа на девизниот систем, со донесување на нов закон за девизно работење.

УСОГЛАСУВАЊЕ СО РЕГУЛАТИВАТА НА ЕУ

Предложените одредби во Законот за девизно работење, пред се се насочени кон усогласување на директивите и стандардите на ЕУ и се во согласност со Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и ЕУ, со која се предвидува поголема либерализација во работењето со странство, односно целосно ослободување од ограничувањата кај тековните трансакции, и постепена либерализација кај капиталните трансакции.

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА И СТИМУЛИРАЊЕ НА СТРАНСКИТЕ ИНВЕСТИЦИИ

Во контекст на општата политика на либерализација на надворешно-трговското и девизното работење, со предложениот Закон за девизно работење директните инвестиции на резидентите во странство и директните инвестиции на нерезидентите во Република Македонија се целосно слободни. Со тоа ќе се создадат услови за поголема заинтересираност и стимулирање на влезот на странските инвеститори и привлекување на странски капитал. Посебно е знајајно за странските инвеститори што се обезбедува сигур-

ност на нивните вложувања, при што преносот на добивката и преносот на финансиските средства добиени со отуѓување и продажба на сопственички дел во директната инвестиција е комплетно слободен.

Новиот закон за девизно работење дава либерални услови за издавање и воведување на домашни хартии од вредност во странство и вложување на резиденти во хартии од вредност во странство, а исто така и за издавањето и воведувањето на странски хартии од вредност во Република Македонија и вложувањето на нерезиденти во хартии од вредност во Република Македонија. По истекот на првата етапа од Спогодбата со ЕУ граѓаните и претпријатијата ќе можат слободно да вложуваат во хартии од вредност во странство или да инвестираат во имот во странство. Истовремено, странските лица можат слободно да тргуваат со домашни хартии од вредност во Република Македонија преку овластени учесници на берзата.

ПОВОЛНОСТИ ЗА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА И БАНКИТЕ

Со законот за девизно работење се дава можност домашните претпријатија да имаат странски платежни средства на девизни сметки во банките во Република Македонија и неограничено да можат да ги држат средствата на девизни сметки. Либерализацијата на располагањето со странски платежни средства и можноста за отворање на девизни сметки по слободен избор ќе овозможи проток и дистрибуција на девизните средства врз пазарни критериуми, поголема мотивираност кај извозниците за трансфер на девизните приливи во домашни банки, со што ќе се зголеми понудата на девизни средства на девизниот пазар.

По истекот на првата и втората етапа од Спогодбата со ЕУ домашните претпријатија ќе можат слободно да отвораат и држат девизни сметки во странски банки.

Предложениот Закон за девизно работење предвидува претпријатијата и банките во Република Македонија да можат без сложени административни процедури да земаат кредити од странски банки или странски компании, со што ќе се овозможи поголема конкуренција на кредитниот пазар и побрзо ефектуирање на кредитните линии.

Со Законот за девизно работење се дава можност на банките да одобруваат кредити на домашни суб-

јекти во странска валута, наменети за плаќање на увоз на стоки или услуги или за намиравање на други тековни обврски кон странство.

РАЗВОЈ НА ДЕВИЗНИОТ ПАЗАР

Со законот за девизно работење се создаваат услови и за поефикасно функционирање на девизниот пазар, целосно пазарен и транспарентен

пристап во утврдување на цената на девизните средства (девизниот курс), поголема конкуренција и поврзаност на девизниот пазар со останатите финансиски пазари.

Воведувањето на можноста за склучување на трансакции кои што се однесуваат на финансиските деривати (фјучерси, девизни опции, девизни свопови и др.) во голема мера ќе им овозможи на еко-

номските субјекти во соработка со банките да го елиминираат влијанието на флукуациите на девизните курсеви врз своето работење. Од друга страна, тоа ќе придонесе девизниот пазар да стане подлабок, поразвиен, подиверзифициран и поликвиден.

Промените во процедурите кои се предлагаат со законот за девизно работење, предвидуваат наместо преку досегашните сложени процедури на барање одобрение за трансакции меѓу резиденти и нерезиденти, неопходниот надзор и евиденција да се обезбедат преку известување за тие трансакции.

Интенцијата е предложените реформи со овој закон да влијаат во насока на стимулирање на стопанските субјекти кон поголем трансфер на девизни приливи во домашните банки, подобра конкурентска позиција на претпријатијата на странските пазари, поедноставување на процедурите на склучување на кредитни работи и вршење на платен промет со странство, како и на трансфер на средства од и кон странство, обезбедување на поголема сигурност и транспарентност за странските инвеститори, зголемување на интересот на странските инвеститори за вложување во директни инвестиции и во домашни хартии од вредност. Сето ова, од една страна ќе овозможи намалување на дефицитот во платниот биланс, а од друга страна ќе овозможи многу подобри услови за развој на претпријатијата и банките од Република Македонија.

УПРАВУВАЧКИОТ ТИМ НА

**проф. д-р
Трајко Славески**
Советник на
Министерството за
финансии

м-р Анита Ангеловска
Помошник на Министерот -
Сектор за трезор

Тони Димитриевски
Директор на Управа за
јавни приходи

НИКОЛА ГРУЕВСКИ
Министер за финансии на
Република Македонија

**проф. д-р
Стефан Георгиевски**
Советник на Министерството
за финансии

Горан Трајковски
Советник на Министерот за финансии
Претседател на Советот за
денационализација

**Светлана
Јаневска**
Помошник на Министерот
Сектор за даночна политика
и администрација

**Драган
Мартиновски**
Потсекретар - Сектор за
финансиски систем

**проф д-р
Михаил Петковски**
Советник на Министерството
за финансии

Зоран Глигоров
Помошник на
Министерот Сектор за
царински систем

МИНИСТЕРСТВОТО НА ФИНАНСИИ

Ванчо Каргов
Државен секретар

Александра Накева
Помошник на министерот
Сектор за супервизија на
осигурувањето

Горан Анастасовски
Директор на Заводот
за платен промет

Трајко Спасовски
Помошник на Министерот
Сектор за Буџет

Драги Талевски
Помошник на Министерот
Сектор за финансиски систем

м-р Зоран Ставрски
Помошник на Извршен
директор во Светска Банка

**проф. д-р Живко
Атанасовски**
Советник на Министерството
за финансии

**Мирослав
Јовановиќ**
Помошник на Министерот
Сектор за информатика

Менка Спасовска
Помошник на министерот,
Сектор за правни
и административни работи

Горан Анчевски
Помошник на Министерот
Сектор за меѓународни
финансии

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ул. "Даме Груев" 14, 1000 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Александар Стојков

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИУМ

Ванчо Каргов
м-р Анита Ангеловска
Александра Накева
Гордана Јанкулоска
Гордана Ивановиќ

"ПРОДУКЦИЈА М"

ДИЗАЈН: DS

Зоран Ризовски - Риžo
Мирослав Милановиќ

ФОТОГРАФИЈА

Кире Галевски

ФОТОЛИТИ

МагнаСкен, Скопје

ПЕЧАТИ

Нико Компани, Скопје

ТИРАЖ

500 примероци

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**